

Banke i osiguranja

**U SRBIJI I ZEMLJAMA REGIONA
PET GODINA KRIZE 2008 – 2012.**

Život je pun
uspona i padova.

Mi smo uz vas u
različitim životnim
situacijama.

Mi razumemo da se život ne odvija uvek u skladu sa vašim planovima. Zato mi uvek pažljivo osluškujemo vaše potrebe. Bez obzira na izazove i mogućnosti koje se nađu na vašem putu, možete biti sigurni da ćemo uvek biti uz vas. To je ono što mi nazivamo bankarstvom zasnovanim na stvarnim potrebama klijenata.

Kontakt centar: 011 3777 888
www.unicreditbank.rs

Dobrodošli
 UniCredit Bank

Banke i osiguranja

U SRBIJI I ZEMLJAMA REGIONA
PET GODINA KRIZE 2008 – 2012.

Uz podršku

Народна банка Србије

EDICIJA

Banke i osiguranja u
Srbiji i zemljama regiona

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Biljana Stepanović

ANALIZE

Zoran Jeremić,
Ile Kovačević,
Nikola Uzelac

NOVINARI

Miloš Obradović,
Vojislav Stevanović,
Vesna Damjanić
Branković

UREDNIK FOTOGRAFIJE

Dragan Milošević

MARKETING

Anica Divac, Dušanka
Stevanović, Jelena Pešić,
Obrad Todorović

GRAFIČKI

UREDNIK I DTP

Studio TriD
Bojan Radulović

LEKTURA I KOREKTURA

Jadranka Radujko

ŠTAMPA

Chaligraph, Beograd

IZDAVAČ

Business Info Group
Bulevar despota
Stefana 12, Beograd
Tel. +381 11 2258 891

Zahvaljujemo revizorskoj
kući KPMG na doprinosu
sadržaju edicije

Bankarski sektor

- 6 Izazovi monetarne politike
**Saniranje posledica
je iznuđeno i skupo**
- 8 Nebojša Savić, predsednik Saveta guvernera
Narodne banke Srbije i profesor FEFA
Banke trpe krizu realnog sektora
- 12 Veroljub Dugalić, generalni sekretar Udruženja banaka Srbije
Nema signala kad će kraj krize
- 14 Poslovanje banaka u 2012.
Tržišna utakmica se zaoštava
- 24 Srbija i region u periodu krize – pet godina posle (2008- 2012)
Privreda u recesiji, bankarstvo u stagnaciji
- 30 Bankarski sektor u zemljama jugoistočne Evrope u 2012. godini
Rast iz perioda pre krize neće se ponoviti
- 42 Lu Brefor, šef kancelarije Svetske banke u Srbiji
Dobro je da nema panike
- 44 Andreas Beikos, šef kancelarije
Evropske investicione banke u Srbiji
Kreditiranje MSP sa 500 miliona evra
- 46 Mateo Patrone, šef kancelarije EBRD u Beogradu
Nema brzih rešenja za problematične kredite
- 48 Kemal Kozarić, guverner Centralne banke Bosne i Hercegovine
Recesija je pretnja za finansijsku stabilnost
- 50 Dimitar Bogov, guverner Narodne banke Makedonije
Najmanje problematičnih kredita u regionu
- 52 Milojica Dakić, guverner Centralne banke Crne Gore
Zamke nelikvidnosti i loših plasmana
- 54 Adrian Fulani, guverner Narodne banke Albanije
Odliv kapitala najveći rizik za region
- 58 Vedran Šošić, viceguverner Hrvatske narodne banke
Evropska bankarska unija doneće velike promene
- 60 Nikola Fabris, profesor na Ekonomskom fakultetu u Beogradu i
glavni ekonomista CBCG
Za razvoj industrije ključna je kreditna podrška
- 64 Jelena Jović Milentijević, EOS Matrix
Govorimo “130 jezika”

Sektor osiguranja

- 68 Sektor osiguranja Srbije i osiguranje u regionu
Izvesno ukрупnjavanje sektora
- 74 Osiguranje
Tvrđ orah u čeljustima krize
- 76 Sektor osiguranja u zemljama jugoistočne Evrope u 2012.
Potencijal i izazov

Prilog

- 84 Osnovni podaci o bankama u vlasništvu stranih lica
i o grupacijama kojima one pripadaju

BANKARSKI SEKTOR

Saniranje posledica je iznuđeno i skupo

Piše:
Jorgovanka Tabaković,
guverner NBS

Monetarna politika koja sanira posledice je iznuđeno skupa, kako u smislu troškova centralne banke, tako i u smislu finansiranja domaće privrede. Zato je u narednom periodu neophodno da se obezbedi koordinirano i strateški ciljano delovanje pre svega fiskalne i monetarne politike u održavanju makroekonomske i finansijske stabilnosti i na tim osnovama održivog ekonomskog rasta. Konkretno, to znači da Vlada treba prvo, da smanji budžetski deficit i drugo, da trajno radi na sprovođenju strukturnih reformi koji bi ovaj deficit i javni dug doveli na održiv nivo

Male ekonomije, poput srpske, naglašeno su osetljive na uticaj spoljnih faktora, što u sadejstvu sa nasleđenim unutrašnjim okolnostima pred ekonomsku politiku stavlja niz izazova. Svetska ekonomska kriza je dodatno pojačala uticaje spoljnih faktora koji su, istovremeno, postali i manje predvidivi. U takvim okolnostima ni monetarna ni fiskalna politika ne mogu pojedinačno da iznađu odgovore, odnosno od ključne važnosti je da se obezbedi njihova koordinacija.

Sve zemlje regiona, nezavisno od primenjene monetarne strategije i režima deviznog kursa, suočavaju se sa nepovoljnim efektima svetske ekonomske krize, oličenim u niskom prilivu kapitala, koji uglavnom ide preko države i manjim mogućnostima plasmana, pre svega, na evropskom tržištu. To nam dodatno ograničava privredni rast, što je očigledno ambijent koji moramo uvažavati i u budućnosti.

Srbija se u prošloj godini, u navednim okolnostima, suočila i sa nepovoljnom poljoprivrednom sezonom koja se odrazila na pad ekonomske aktivnosti i visok rast cena hrane. Na spoljne okolnosti i nepovoljne uslove u poljoprivredi monetarna politika ne može da utiče, ali je zato njihov uticaj uslovio povećanje restriktivnosti monetarne politike. Očekujemo da će u narednom periodu uticaj cena hrane na inflaciju biti niži, što će otvoriti prostor za manju restriktivnost monetarne politike. Međutim, da bi taj prostor bio trajno zadržan neophodno je da ekonomska politika Vlade sistemskim merama doprinese stabilizaciji tržišta hrane. Time bi

se na duže staze omogućilo monetarnoj politici da pozitivno doprinese ukupnom privrednom rastu.

Svesna sam ograničenja koja ima i fiskalna politika – činjenice da se neophodne strukturne reforme ne mogu izvesti preko noći, a da su nam konkretni efekti potrebni praktično odmah. Takođe, za razliku od razvijenih zemalja koje mogu uspešno da vode politiku fiskalnog stimulisanja ekonomskog rasta u uslovima krize, u Srbiji se, suprotno, postavlja za-

Srbija se u prošloj godini, u navednim okolnostima, suočila i sa nepovoljnom poljoprivrednom sezonom koja se odrazila na pad ekonomske aktivnosti i visok rast cena hrane

htev da fiskalna politika ne iritira monetarnu restriktivnost. Upravo prošla godina je krajnje negativan primer kako fiskalni stimulus može da proizvede kontraefekat – umesto da se podstakne privredna aktivnost produbljene su spoljne i unutrašnje neravnoteže sa posledicama koje i danas osećamo, a

monetarna politika je dovedena u situaciju da povećanjem restriktivnosti sanira štetu.

Šta se dogodilo? U uslovima blagog oporavka ekonomske i spoljnotrgovinske aktivnosti, fiskalna politika je u (pred)izbornom periodu doprinosila povećanju potrošnje finansirane monetizacijom njenih deviznih depozita. Na rast potrošnje, međutim, nije reagovala domaća proizvodnja, već se to odrazilo na rast uvoza, što je u uslovima stvorenog viška likvidnosti vršilo pritisak na devizno tržište. Rezultat je bio rast spoljnotrgovinskog i fiskalnog deficita, kao i javnog duga. Ceh je plaćen kroz smanjenje deviznih rezervi po osnovu obilnih intervencija, slabljenje dinara i narušavanje kredibiliteta ekonomske politike. U prvoj polovini 2012. tekući deficit platnog bilansa je dostigao čak 14% bruto domaćeg proizvoda, a intervencije Narodne banke su iznosile 1,3 milijardi evra. Zbog prenosa deprecijacije na cene, monetarna politika je i po ovom osnovu u drugom polugodištu morala da bude dodatno restriktivna. Rezultat su obnovljena stabilnost, pre svega deviznog tržišta, i započeto smanjivanje inflacije. Ostvarena makroekonomska stabilnost je nesporno umanjila trajnije posledice po ekonomski rast, ali bi on u drugačijim

uslovima svakako bio veći i u većoj meri bi mogao da bude podržan monetarnom politikom.

Šta je pouka? Očigledno je da fiskalni stimulans ne podstiče ekonomski rast ukoliko istovremeno proizvodi produbljivanje makroekonomske nestabilnosti i restriktivnost monetarne politike. Pored toga, monetarna politika koja sanira posledice je iznuđeno skupa, kako u smislu troškova centralne banke, tako i u smislu finansiranja domaće privrede. Zato je u narednom periodu neophodno da se obezbedi koordinirano i strateški ciljano delovanje pre svega fiskalne i monetarne politike u održavanju makroekonomske i finansijske stabilnosti i na tim osnovama održivog ekonomskog rasta. Konkretno, to znači da Vlada treba prvo, da smanji budžetski deficit i drugo, da trajno radi na sprovođenju strukturnih reformi koji bi ovaj deficit i javni dug doveli na održiv nivo. To bi istovremeno smanjilo potrebu države za dodatnim ino zaduživanjem u ekstremno promenljivim uslovima na svetskim finansijskim tržištima. Sa svoje strane, Narodna banka će u takvim povoljnijim okolnostima, biti u mogućnosti da efikasnije postigne cenovnu i finansijsku stabilnost, kao i da sa manjom restriktivnošću i sama neposredno doprinese ekonomskom rastu na zdravim osnovama i uz niže troškove.

Banke trpe krizu realnog sektora

Kriza sa svim negativnim efektima nosi i neke pozitivne jer ukazuje u kom pravcu finansijski i bankarski sistem treba dalje da se razvijaju. Sada imamo trend ukрупnjavanja u bankarskom sektoru da bi se finansijski resursi što efikasnije iskoristili. Srbija ima više od 30 banaka, što je veliki broj u poređenju sa drugim zemljama. Kriza će uticati na to da se banke dalje spajaju i racionalizuju svoje poslovanje

Miloš Obradović

Najpogubnija posledica nedostatka domaće štednje je da investicije potrebne za razvoj finansirate iz stranih izvora. Taj razvoj je onda skup jer su kamate visoke.

Neizvršavanje finansijskih obaveza je mnogo izraženije u sektoru privrede nego kod građana. Očigledno je da treba raditi na reformi realnog sektora, pogotovo javnih preduzeća, kaže Nebojša Savić predsednik Saveta guvernera Narodne banke Srbije i profesor FEFA.

Nakon pet godina od početka krize, kako biste ocenili reakciju Srbije na svetsku ekonomsku krizu?

N. Savić: Krajem 2008. u Srbiji je pravovremeno bilo prepoznato da je početak krize i da je potrebno preduzeti energične antikrizne mere. Istini za volju, naši problemi nisu nastali sa krizom, naprotiv oni su dugoročni, a kriza ih je samo još snažnije ispoljila. Mere koje su usledile nisu urodile plodom. Ključni uzroci krize u svetu i kod nas proistekli su iz prevelike potrošnje naspram nedovoljne štednje. Takvu situaciju imamo i danas i to je problem sa kojim se Srbija suočava godinama. Neprestano je potrošnja veća od ostvarenih dohodaka i onda se javljaju razni deficiti koji se iz godine u godinu kumuliraju u visoku zaduženost. Kako nam je potrošnja veća od ostvarenog dohotka otprilike za onoliki iznos koji bi trebalo da investiramo, nalazimo se u apsurdnoj situaciji – previše trošimo, a veoma malo ulažemo. Otuda visoka nezaposlenost i negativne stope rasta privredne aktivnosti. Na to se nadovezuje i neprikladno visoka stopa inflacije, po kojoj je Srbija evropski rekorder. Najpogubnija posledica nedostatka domaće štednje je da investicije potrebne za razvoj i otvaranje novih radnih mesta dominantno finansirate iz stranih izvora. Taj razvoj je onda skup jer su kamate visoke.

Šta bi značilo za nas obnavljanje saradnje sa MMF-om?

N. Savić: Za Srbiju je od izuzetne važnosti da obnovi saradnju sa MMF-om jer će to dovesti do daljeg smanjivanja rizika ulaganja, što će implicitno značiti da će biti povoljnije finansiranje našeg razvoja i otvaranja novih radnih mesta. Sam aranžman sa MMF-om se pravi radi obezbeđivanja visoke likvidnosti zemlje uz veoma povoljne uslove. S druge strane, moramo ponoviti da je izuzetno važno da se što više štednje formira iz domaćih izvora i da samim tim smanjimo pritisak na zaduživanje u inostranstvu, pogotovo kada se radi o finansiranju tekuće potrošnje. Za ovaj zaokret biće potrebni i veoma snažno političko i ekonomsko liderstvo i globalni društveni sporazum društvenih, političkih i poslovnih elita.

Kako se bankarski sistem nosio sa krizom?

N. Savić: Naš bankarski sistem je od 2008. izdržao jak udar, koji je imao osobine sistemskog udara, kada je više od milijardu evra povučeno iz depozita. Bankarski sistem je izdržao zbog toga što je bio postavljen konzervativno tako da su banke imale visoke kapitalne rezerve, i više od 20 odsto, dok su te rezerve kod vodećih zapadnih banaka bile manje od 10 odsto. To je bio žestok test, ali kasnije se dobar deo tih sredstava vratio u depozite, tako da je danas štednja veća nego pre krize.

Kriza sa svim negativnim efektima, nosi i neke pozitivne efekte jer ukazuje u kom pravcu finansijski i bankarski sistem treba dalje da se razvijaju. Sada imamo trend ukрупnjavanja u bankarskom sektoru da bi se finansijski resursi što efikasnije iskoristili. Srbija ima više od 30 banaka, što je veliki broj u poređenju sa

Ključni uzroci krize u svetu i kod nas proistekli su iz prevelike potrošnje naspram nedovoljne štednje

drugim zemljama. Kriza će uticati da se banke dalje spajaju i racionalizuju svoje poslovanje.

Šta su sada najveće pretnje stabilnosti finansijskog sistema?

N. Savić: U bankarskom sistemu imali smo dve problematične situacije, udar koji su izazvale Agrobanka i Razvojna banka Vojvodine. Finansijski sistem je ostao stabilan. Druga stvar je rast problematičnih kredita

kao posledica krize, što u ovom trenutku predstavlja problem za naš bankarski sistem. NPL iznose između 18 i 20 odsto i taj iznos blago opada pre svega zahvaljujući zatvaranju Agrobanke. Neizvršavanje finansijskih obaveza je mnogo izraženije u sektoru privrede nego kod građana. Očigledno je da treba raditi na reformi realnog sektora, pogotovo javnih preduzeća. To nije posao za koji je odgovorna samo Narodna banka, čak je ona tu najmanje odgovorna. To pitanje je vezano za ukupne reforme u zemlji, koje se ili ne sprovede ili sporo sprovede.

Kod nas je bankarski sektor prethodnih godina ostvarivao dobre rezultate, za razliku od privrede. Da li se to može nastaviti ubuduće?

N. Savić: Ne može bankarski sistem biti izvan privrednog okvira i mora deliti sudbinu realnog sektora.

U bankarskom sistemu imali smo dve problematične situacije, udar koji su izazvale Agrobanka i Razvojna banka Vojvodine. Finansijski sistem je ostao stabilan

kamatne stope su bile najviše u Evropi. Sada imamo situaciju da su i kreditne kamatne stope najviše, jer su izvori finansiranja skupi. Iza toga se krije nekoliko stvari. Prvo činjenica je da Srbija još uvek ima visok rizik zemlje, koji doduše poslednjih meseci opada. Naše banke koje imaju strane vlasnike moraju da povlače prekogranične kredite od svojih matrica. Rešenje je da se smanji rizik zemlje, a tome će doprineti rešavanje kosovske krize i obnavljanje saradnje sa MMF-om. Pritom treba naglasiti da i sada u nekim bankama kod nas najkvalitetniji klijenti i dalje dobijaju kredite sa kamatnim stopama oko četiri odsto u evrima. Za dobrog klijenta uvek će biti povoljnih bankarskih kredita. Problem Srbije je u tome što nema dovoljno takvih klijenata i projekata.

Da li se do dobrih klijenata može doći reindustrijalizacijom, koja se najavljuje?

N. Savić: Koncept reindustrijalizacije je nešto što je potrebno Srbiji, ali ne reindustrijalizacija da bismo se vratili ranijim industrijskim polikama, koje su bile kompromitovane. Kada se kod nas kaže industrija, to je uzak pojam koji se identifikuje sa teškom industrijom i crnim dimom, a to je koncept iz pedesetih i šezdesetih godina. Kada govorim o tome da je danas potreban širi koncept, onda podrazumevam jedan potpuno nov pristup reindustrijalizaciji, koji neće biti državno usmeravanje resursa i u kome država neće unapred proglašavati pobednike. Ako bi se Srbija u reindustrijalizaciji specijalizovala u proizvodnji sirovina i energije, to bi unapred bilo osuđeno na propast. To su proizvodnje sa niskim prinosima gde ste osuđeni da budete sirovinski pilepak ozbiljnijim igračima. Srpska reindustrijalizacija treba da obuhvati i ove proizvodnje, ali se nikako ne sme svesti na energetiku i sirovine. Srbija treba da razvija i industrije intenzivne znanjem, softver, medicinske aparate, lekove, nanotehnologije, zdravu hranu, kreativne industrije. Sve analize konkurentnosti pokazuju da Srbija ima preduslove za njihov razvoj. Na primer, prošle godine vrednost od izvoza softvera bila je veća od izvoza malina.

U javnosti se često pogrešno banke posmatraju samo kroz odobravanje kredita. Međutim, primarno banke postoje kako bi prikupile slobodna finansijska sredstva velikog broja transaktora, kod građana i privrede, i da ih kao specijalizovane institucije plasiraju na najbolja mesta njihove upotrebe. Često gubimo iz vida da banke odobravaju tuđe pare koje su prikupile i da moraju imati sigurna obezbeđenja da će taj novac biti vraćen. Kada smo u ulozi štediša nastojimo da dobijemo što veće kamate da bismo ostvarili dodatne prihode. Kada hoćemo da dignemo kredit, onda hoćemo što nižu kamatu. Nemoguće je imati niske kamate na kredite i visoke kamate na štednju. Srbija je imala izuzetno visoke kamate na štednju, najviše u regionu. Još ekscesne 2008. upozoravali smo da su visoke depozitne kamatne stope, koje su dostizale i 10 odsto u evrima, bile neodržive i pogubne. Ove depozitne

KORISTITE NAŠE REŠENJE ZA VAŠE SIGURNIJE POSLOVANJE!

- Da biste uspeli u ovako kompleksnom i konkurentnom svetu neophodno je imati prave poslovne informacije u pravo vreme.

www.rsmatrix.rs

- **RsMatrix** Vam obezbeđuje najpouzdanije informacije. Omogućava Vam da uradite više i bolje.

Javite nam se za besplatnu probnu lozinku i prezentaciju.

Tel: 011 225 27 46

E-mail: office@rsmatrix.rs

VEROLJUB DUGALIĆ, generalni sekretar Udruženja banaka Srbije

Nema signala kad će kraj krize

Nismo 2008. godine mogli da pretpostavimo koliko dugo će kriza da traje, kolike će da budu njene razmere i, što je najgore – ni danas, pola decenije od tog početka, nema signala koji bi nagovestili njen kraj

Vesna Damjanić

Bilo ko da kaže da je 2008. znao šta će biti danas i kako će se situacija odvijati, delovao bi neozbiljno. Niko od nas nije mogao da pretpostavi ozbiljnost i razmere krize koja je tada počela. U jesen te godine osetile su se prve posledice krize i to na taj način da je u šest nedelja iz banaka povučeno više od milijardu evra štednje, kaže Veroljub Dugalić, predsednik Udruženja banaka Srbije.

“Tada apsolutno nismo mogli da pretpostavimo koliko dugo će kriza da traje, kolike će da budu njene razmere i, što je najgore – ni danas, pola decenije od tog početka, nema signala koji bi nagovestili njen kraj. Imamo situaciju da prvi nagoveštaji oporavka evrozone budu poništeni krizama ekonomija Grčke, Španije i najnovije - Kipra.”

Masovno povlačenje depozita pre pet godina u prvi mah se činilo kao ozbiljan udarac finansijskom sektoru?

V. Dugalić: Taj potez građana finansijski sektor je dočekao veoma dobro. Srećom, mi smo do tada napravili potpuno konzervativan bankarski sektor. To znači da su sigurnost štednih uloga i opreznost pri svakoj odluci banaka bile na prvom mestu. I to je sačuvalo domaći bankarski sistem, kao i Bečka inicijativa koja je omogućila isti nivo kreditiranja kao i pre početka krize.

Ipak, bilo je informacija o tome da su banke iznosile profit iz Srbije. Mereno čak i milijardama evra?

V. Dugalić: To nije tačno u potpunosti. Banke su svakako iznosile jedan deo kapitala, ali neuporedivo manje od onog što se u javnosti ističe u prvi plan. Ovde se pominje iznošenje ekstremnih zarada, a u stvari je u pitanju vraćanje kredita koje banke povlače od svojih centrala iz Evropske unije. Pritom, banke u Srbiji ostvaruju relativno skromne prinose u odnosu na ono što se njima pripisuje i posebno u odnosu na ono što se ostvaruje u zemljama EU.

I pored toga, banke su većinu ovih kriznih godina beležile pozitivne rezultate u svojim bilansima, što ne može da se kaže za veći deo privrede.

V. Dugalić: Banke su bile malo otpornije na krizu nego drugi sektori, upravo zbog načina organizacije sistema. Konzervativni i oprezan pristup klijentima omogućio je da banke lakše odole udarima, ali ne i da sasvim budu pošteđene krize.

Da li je to što je porastao broj kompanija koje ne mogu da otplaćuju na vreme kredite upravo signal da opasnost od krize po bankarski sektor nije prošla?

V. Dugalić: Može i tako da se kaže. Činjenica je da je broj loših kredita porastao, sada se kreće oko 19% u privredi. Kod građana je taj procenat daleko manji i oni ne predstavljaju problem.

Međutim, i pored upozorenja da bi problem nenaplativih kredita mogao da postane alarmantan, sistemskog pristupa rešenju tog problema nema. Zbog čega?

V. Dugalić: Svaki slučaj je drugačiji i na taj način je potrebno da se pristupi rešenju. Možda bi sistemski mogla da pomogne odluka da se omogući prodaja dugovanja pravnim licima koja su za to zainteresovana. To bi bio jedan od načina da se problem ublaži. Međutim, pravi potez bi bio da država počne da plaća svoje obaveze na vreme. I da isplati sva dugovanja privredi koja se mere milionima dinara. Time bi krenula da se odmotava spirala dugovanja, pa bi i privreda mogla lakše, brže i redovnije da izmiruje svoje kredite.

Ne čini se realnim da banke same ne mogu nešto da urade kako bi pomogle klijentima?

V. Dugalić: Banke to već čine, svakog klijenta analiziraju pojedinačno jer je nemoguće generalizovati problem loših kredita. Svaki klijent je drugačiji - neko je ostao bez tržišta, recimo, neko bez dobavljača, treći ne može da plasira svoje proizvode u EU, dakle, različiti su uzroci zbog kojih se krediti ne vraćaju na vreme i zbog toga se njihovom rešenju treba pristupati različito. I sasvim sigurno, to će biti jedan od izazova za ovu godinu za bankarski sektor Srbije.

Ponekad u životu donosimo odluke, koje će tek sutra biti važne...

www.merkur.rs

Preko 210 godina tradicije, iskustva i posvećenosti čoveku.

Osiguravamo najvrednije,
osiguravamo život.

MERKUR
OSIGURANJE
est. 1798

Tržišna utakmica se zaoštrava

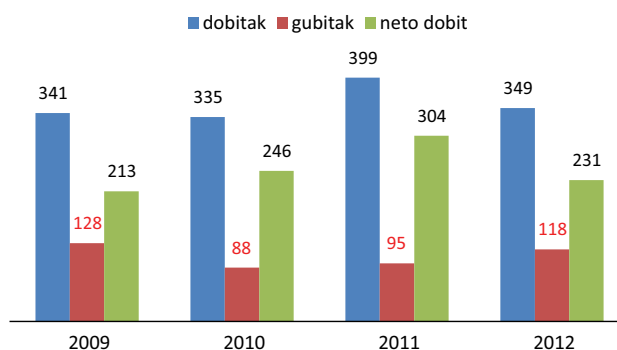

Prof. dr. Zoran Jeremić

U bankarskom sektoru odvija se ubrzana polarizacija: samo trećina banaka ima stabilne profite, trećina posluje na granici profitabilnosti, a trećina se bori za opstanak na tržištu. Stoga iluzije da se pritiskom na banke mogu rešavati problemi mogu biti opasne, jer je uzrok u samim fundamentima privrednog sistema, pre svega u neodrživo visokoj javnoj potrošnji i neadekvatnoj privrednoj strukturi. Monetarni sektor ne može rešiti probleme umesto temeljnih ekonomskih reformi kojima se moraju pozabaviti političari.

Rezultati poslovanja banaka u 2012. godini pokazali su da je i u bankarskom sektoru došlo do pogoršanja finansijskih rezultata, jer je iskazana dobit manja, a gubici veći nego u prethodnoj godini. Rastuća nenaplativa potraživanja i loše upravljanje (pre svega u takozvanim „našim, domaćim“ bankama) ispoljili su se kroz ostvareni gubitak koji je kumulativno ostvarilo 10 banaka u iznosu od oko 13,3 milijarde dinara. Tome treba obavezno dodati i ceh koji se plaća iz budžeta za Agrobanku i Razvojnu banku Vojvodine. Ove dve banke, koje su imale relativno malo ukupno tržišno učešće od oko 4,5% bankarskog tržišta i u kojima je država imala odlučujući uticaj na upravljanje, ostvarile su rekordne gubitke koji bilans uspeha ukupnog bankarskog sektora faktički čine negativnim.

Finansijski rezultati banaka (mln EUR)

izvor za obrade podataka: www.nbs.rs, nerevidirani podaci pojedinačnih banaka, obrade autora

Finansijski rezultati poslovanja banaka

godina	2009	2010	2011	2012*
u mlrd. RSD				
dobitak	32,1	34,5	40,7	39,5
gubitak	12,1	9,1	9,7	13,3
neto dobit	20,0	25,4	31,0	26,2
u mln. EUR (prosečni kursjevi za godinu)				
1EUR=	93,95	103,04	101,95	113,13
dobitak	341	335	399	349
gubitak	128	88	95	118
neto dobit	213	246	304	231

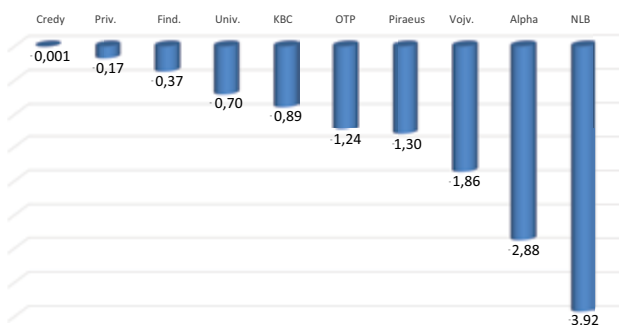
*bez Agrobanke i Razvojne banke Vojvodine

Na slabe finansijske rezultate banaka uticali su u prvom redu visoki otpisi nenaplativih potraživanja i rast rezervacija za loše kredite, dok su prihodi od kamata bili čak nešto ispod nivoa iz prethodne godine, uprkos visokoj inflaciji. Stoga je i ukupna dobit kao i neto dobit bankarskog sektora bila značajno manja nego u prethodnim godinama, uz trend daljeg smanjenja i rast broja banaka kojima se pogoršavaju performanse. Na tržištu se pojačava polarizacija banaka: jedna trećina ima stabilne profite, trećina je na granici, a trećina se bori za opstanak na tržištu.

BANKE KOJE SU OSTVARILE GUBITKE

Da bi se uočilo pravo stanje u bankarstvu, neophodno je ući u analizu tržišne pozicije pojedinačnih banaka, jer uprosečavanje ne daje dovoljno preciznu sliku stanja. Na osiromašenom bankarskom tržištu Srbije sada posluje 31 banka. U odnosu na druge sektore, u bankarskom sektoru (uprkos drugačijem uverenju koje je prisutno u javnosti), postoji zadovoljavajući stepen konkurencije, a moglo bi se reći i prava borba za opstanak, jer na tržištu nema mesta za sve učesnike. Dokle god se stanje u ekonomiji bitno ne poboljša i dok se ne promeni pristup upravljanju nekim bankama, nova iznenađenja su moguća.

Banke sa gubitkom u 2012 (bez RBV, u mlrd. RSD)

Svetska ekonomska kriza, ali i dešavanja u bankarskim sektorima u zemlji i okruženju, nameću ponovno postavljanje uvek aktuelnog pitanja u tržišnoj ekonomiji: koliko su pouzdani i transparentni bilansi, odnosno koliko je prisutno „kreativno računovodstvo“. Temeljna reforma sistema mora biti urađena počev od odgovornosti i kompetentnosti procenjivača (koji, na primer, napuštene objekte van gradske zone procenjuju kao da se radi o poslovnom prostoru u centru grada), zatim kvaliteta i odgovornosti u sistemu revizije finansijskih izveštaja, pa do ukupne funkcije upravljanja rizikom i odgovornosti svih učesnika u korporativnom upravljanju. Da li su iskazani gubici navedenih 10 banaka rezultat rigoroznije primene računovodstvenih standarda i poslovne politike, u cilju „čišćenja bilansa“, ili su kod nekih gubici možda i znatno veći od iskazanih (kao što su pokazali slučajevi Agrobanke i Razvojne banke Vojvodine)? Da li se gubici ponekad prave i sa ciljem transfera dela prihoda u maticu, ili je to samo fama? Da li novi menadžment ciljno prikazuje visoke gubitke, da bi potom usledilo „poboljšanje“ poslovanja i bonusi? Sve to ne možemo pouzdano znati ukoliko se ne poboljša pouzdanost celog računovodstvenog sistema, kvaliteta upravljanja rizikom i odgovornost svih učesnika na tržištu. Do tada će nova negativna iznenađenja uvek biti moguća.

Najveći gubitak u 2012. godini iskazala je NLB - Nova Ljubljanska banka. Zanimljivo je da je matica ove banke

Da li su iskazani gubici nekih banaka možda i znatno veći od iskazanih, da li se gubici ponekad prave i sa ciljem transfera dela prihoda u maticu, ili je to samo fama, da li novi menadžment ciljno prikazuje visoke gubitke, da bi potom usledilo „poboljšanje“ poslovanja i bonusi? Sve to ne možemo pouzdano znati ukoliko se ne poboljša pouzdanost celog računovodstvenog sistema.

u Ljubljani trenutno najveći problem u Sloveniji, jer se preko nje prelamaju složeni vlasničko-upravljački modeli ne samo banke, već vlasničke strukture cele slovenačke privrede proistekle iz specifičnog modela privatizacije za koji su mnogi do pojave krize mislili da je sačuvao domaća preduzeća i banke. Pokazalo se, međutim, da je korporativno upravljanje na bazi kvazisvojine, gde su vlasnici državni fondovi i gde postoji jaka sprega političkih partija i privrednog establišmenta, uvek neefikasno. Ono ne može obezbediti konkurentnost čistim akcionarskim modelima i pre ili kasnije dovodi do gubitaka, uz visok stepen neodgovornosti i korupcije. To se pokazalo i na primeru Srbije, jer su u najvećem problemu banke kod kojih je država imala odlučujući uticaj na upravljanje. Osim toga, trošak kod ovog tipa vlasništva pada na sve građane preko budžeta, dok su troškove lošeg poslovanja banaka sa stranim ili privatnim akcionarskim kapitalom do sada snosili akcionari kroz pokrivanje gubitaka i dokapitalizacije.

Jedna od žrtava nesnalaženja na lokalnom tržištu je i KBC banka, pa njeni akcionari već duže vreme nastoje da je prodaju. U javnosti se pominje mogućnost da Telenor postane vlasnik prve banke koja će se baviti mobilnim bankarstvom, što bi svakako bio veoma zanimljiv eksperiment sa dobrim šansama na uspeh, mada u svetu još uvek nema mnogo takvih primera i cela stvar nije još do kraja jasna.

Trio grčkih banaka: Alfa banka, Vojvodanska (NBG) i Piraeus, imaju takođe značajne gubitke. Iz njihovih bilansa se može videti da tome odlučujuće doprinose veoma visoki troškovi kamata na pozajmljena sredstva, što je u skladu sa percepcijom povećanog rizika matične zemlje. Da li pored toga postoje i drugi razlozi, samo na osnovu bilansa nije moguće zaključiti.

OTP banka, iako ima gubitke, pokazuje znake poboljšanja u poslovanju i popravila je tržišnu poziciju u pogledu ostvarenog profita za tri mesta.

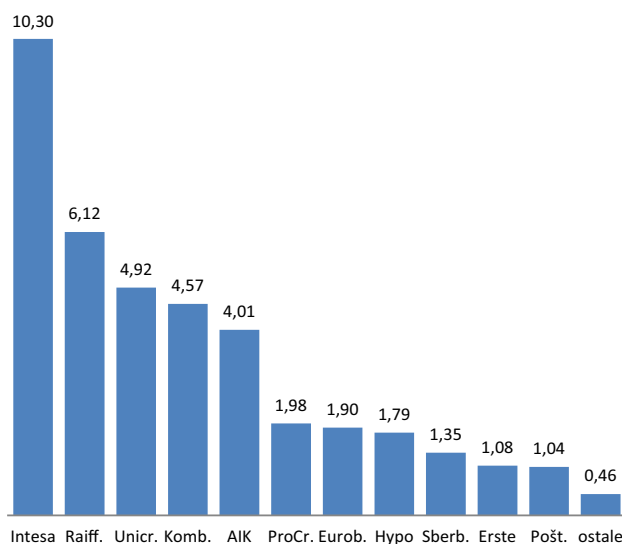
Gubitak Univerzal banke i pogoršanje poslovanja mogli bi se povezati sa događajima vezanim za dominantnog vlasnika.

Credy banka je posle značajnog oporavka ponovo u zoni minimalnog gubitka, što se takođe može objasniti i problemima matične Mariborske banke.

BANKE KOJE SU OSTVARILE PROFIT

U 2012. godini dobit je ostvarila 21 banka u visini od 39,5 milijardi dinara, ili, preračunato po prosečnom kursu evra za tu godinu od 113,1277 dinara, oko 350 miliona evra. Kako je, međutim, iskazani gubitak znatno veći nego 2011. godine, a dobit manja, neto rezultat poslovanja banaka u 2012. godini je znatno slabiji (ukoliko se dodaju i gubici Agrobanke i RBV, duboko je u negativnoj zoni). Od 21 banke koja je ostvarila dobit, 11 banaka se izdvaja visinom profita, a 10 banaka ima simboličan plus.

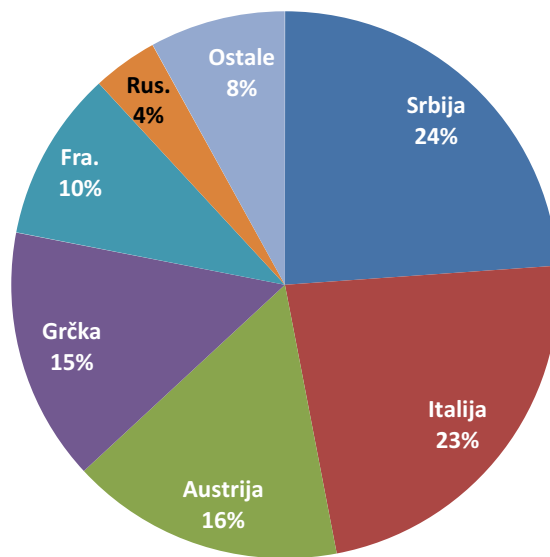
Banke koje su ostvarile dobit u 2012. (mlrd. RSD)

Prvih 11 banaka posluju sa stabilnim profitom koji se kreće od 10 do 100 miliona evra. Njima bi se mogla dodati i Societe Generale Srbija, koja ove godine ima manji profit, ali spada u prvih 10 po aktivni i do sada je imala stabilno poslovanje. U ovoj grupaciji profitabilnih nisu, dakle, sve banke sa značajnijim tržišnim učešćem u aktivni, niti su tu sve tzv. strane banke. Veličina banke na ovako fragmentiranom tržištu jeste velika prednost, ali ne i garancija profitabilnosti. Osim tradicionalno jakih banaka iz Italije i Austrije, na tržištu je uočljiv prodor velike ruske Sberbanke koja je kupila Volks banku i uspela da u 2012. poveća tržišno učešće sa 3,13% na 3,51%. Ako se imaju u vidu i najavljene vlasničke promene i jačanja poslovnih aktivnosti Moskovske banke, možda ćemo konačno gledati film "Rusi dolaze". Nemačka

ProCredit banka, po mnogim karakteristikama netipična banka sa fokusom na MSP i na edukaciji kadrova, ostvarila je visok prinos na kapital, ali sa učešćem od 2,38% u aktivni još uvek ne igra značajniju ulogu na tržištu. Erste banka iskazuje visoke ambicije za veći značaj na tržištu, ali će to biti teško ostvarljivo samo organskim rastom, pa bi eventualno preuzimanje neke od banaka sa značajnijim tržišnim učešćem bilo dobro za realizaciju tih ambicija.

Tržišno učešće banaka po zemljama porekla kapitala (2012.)

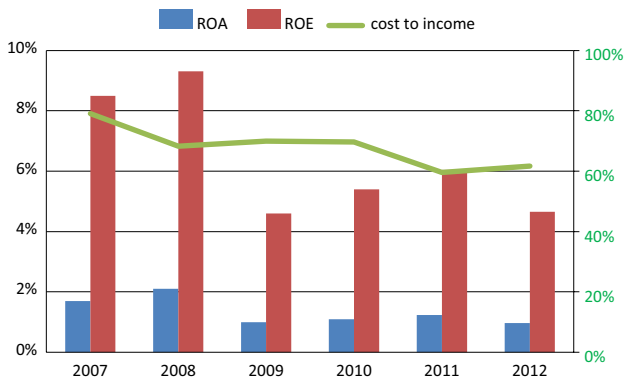
U grupi od navedenih 11 banaka sa stabilnim profitom su i tri banke sa pretežno domaćim vlasništvom: AiK banka, Komercijalna banka i Banka Poštanska štedionica. AiK banka već deceniju uspešno konkuriše stranim bankama. Komercijalna banka je po karakteristikama strana koliko i domaća, zbog udela međunarodnih finansijskih institucija u kapitalu, dokapitalizacije koju one pružaju, mogućnosti jeftinog zaduživanja na evropskom tržištu i doprinosa korporativnom upravljanju koje one daju. Poštanska štedionica je posle zone visokih gubitaka i zloupotreba u poslovanju, ušla u zonu profitabilnosti, koristeći dobro postojeću infrastrukturu i prednosti pozicije na tržištu. Preuzimanjem depozita i naplativih potraživanja Nove Agrobanke, a potom i Razvojne banke Vojvodine, Poštanska štedionica duplirala je tržišno učešće u aktivni i postala atraktivna za potencijalnog strateškog partnera, možda EBRD i IFC po ugledu na model Komercijalne banke, ili za nekog ozbiljnog kupca na tržištu.

PRINOSI NA KAPITAL BANAKA – KOLIKO JE BANKARSKI SEKTOR ZAISTA ATRAKTIVAN ZA INVESTITORE

Ukupnjavanje bankarskog sektora bilo bi, dakle, veoma poželjno, ali koliko je to i realno sa stanovišta nalaženja potencijalnih kupaca? Ključni pokazatelj koji daje odgovor na pitanje o profitabilnosti jeste prinos na akci-

onarski kapital banaka (ROE), koji bi trebalo uporediti sa prinosima na kapital koji ostvaruju alternativna ulaganja investitora u kapital drugih preduzeća u različitim sektorima. Prinos na prosečan kapital banaka za 2012. godinu bio je za ceo sektor skromnih 4,65%, dok je prinos na prosečnu aktivu bio 0,97% (ovi pokazatelji bili bi nešto bolji ako bi se umesto ukupnog uzeo samo akcionarski kapital, ali to ne menja suštinu). Pri tome treba imati u vidu i da bi ukupan bankarski sektor bio u minusu kada bi se uključili gubici Agrobanke i Razvojne banke Vojvodine.

Bankarski sektor Srbije: ROA, ROE i cost to income

izvor: www.nbs.rs, nerevidirani bilansi banaka, obrade autora

Prinosi banaka na prosečnu aktivu i prosečan kapital bankarskog sektora u Srbiji su nakon 2008. godine u padu. Oni nisu adekvatni preuzetim rizicima, pogotovo ako se ima u vidu inflacija i sve vrste izloženosti rizicima. Najveći problem je u ekstremno visokoj, rastućoj nenaplativosti kredita, koja preti da istopi kapital. Tržište nekretnina ne funkcioniše, čime se rizici dodatno uvećavaju, jer se kolaterali ne mogu pretvoriti u likvidna sredstva bez ekstremno visokih diskonta. Rast prihoda banaka od finansiranja državnog deficita je smanjen jer se emituju evroobveznice, a kreditno sposobnih klijenata iz privrede gotovo da više i nema. Sve to dovodi bankarski sektor u sve nepovoljniju situaciju, pa bi neke banke rado izašle sa tržišta, ali ne mogu da nađu kupce po za njih prihvatljivoj ceni.

Prinos na prosečan kapital banaka u 2012.

ROE	>10%	5-10%	1 - 5%	0-1%	gubitak
Broj banaka	4	6	6	5	10

www.nbs.rs, nerevidirani izveštaji, obrada autora

Samo četiri banke ostvarile su prinose na kapital iznad 10% (ProCredit, Intesa, Unicredit i Raiffeissen), dok šest sledećih banaka ima prinos na kapital između 5% i 10%. Kada se ima u vidu visoka inflacija koja obezvređuje profit, kao i svi rizici poslovanja, jasno je da akcionarima većine banaka nije obezbeđen zahtevani prinos izražen kao ula-

ganje u bezrizične hartije od vrednosti, uvećano za premiju rizika (naravno uz pretpostavku da se bilansi iskazuju realno i da se ne koriste razne metode "ispumpavanja" profita). Visoke kamatne stope na kredite ne obezbeđuju, dakle, visok prinos na kapital. One će biti niže jedino kada se bitno unapredi postojeći tržišni ambijent, jer u iskazanim rezultatima nema ekstraprofita i na tržištu je prisutan zadovoljavajući nivo konkurencije. Konkurencija bi bila jača kada bi se smanjio broj banaka (što možda zvuči paradoksalno, jer bi se HHI indeks koncentracije povećao), jer bi se smanjili ukupni troškovi bankarske infrastrukture, a smanjio bi se rizik daljeg plaćanja troška eventualnih budućih bankrotstava nekonkurentnih banaka.

Zanimljivo je poređenje prinosa na kapital banaka sa preduzećima. Uvid u prvih 100 preduzeća rangiranih po visini ukupnih prihoda pokazuje da je u 2011. među njima čak 46 imalo ROE veći od 10%, a čak 18 ima ROE veći od 30%. Stoga bi posebno bila zanimljiva analiza stepena konkurencije u nekim sektorima gde ova preduzeća ostvaruju visoke prinose na kapital koji su i za najkonkurentnije banke nedostižni.

KOLIKI JE OPTIMALNI BANKARSKI SEKTOR U SRBIJI

Sa stanovišta ekonomske racionalnosti koja bi bila merena troškovima koje privreda i stanovništvo plaćaju za bankarsku infrastrukturu, postoji značajan prostor za racionalizaciju bankarskog sektora, jer su njegovi ukupni troškovi previsoki. To bi se moglo uprošćeno pokazati kroz racio "cost to income" koji pokazuje odnos troškova banke za zaposlene plus ostali troškovi poslovanja, prema neto prihodima od kamata i naknada (koji predstavljaju gotovinski tok i lišeni su knjigovodstvenih gimnastika). Ovaj indikator pokazuje da postoji velika razlika u performansama pojedinih banaka i da su neke od njih potpuno nekonkurentne na tržištu.

Cost to Income 2012.

	A	B	C	D	E
Kategorija*	do 45%	45-55	55-65	65-80	>80%
Broj banaka	3	4	4	7	13

Kategorizacija banaka po ovom indikatoru, izvršena po Moody-sovoj metodologiji za rejing, pokazuje da samo tri banke imaju koeficijent koji se uklapa u prvu kategoriju, dok je u problematičnoj kategoriji "E" čak 13 banaka. Ukrštanjem sa drugim indikatorima dobijaju se slični rezultati iz kojih se može zaključiti da postojeći broj banaka sa troškovima njihove infrastrukture nije održiv. Stoga je na tržištu prisutna velika borba za opstanak, što se može sagledati i u velikoj fluktuaciji tržišnih pozicija prema ostvarenom profitu u 2012. u odnosu na prethodnu godinu:

Promena rangova po ostvarenom profitu pokazuje visoku volatilnost, kao rezultat oštre utakmice na trži-

štu, pre svega u donjem delu tabele gde se vodi borba za opstanak. Mada su promene rangova indikativne, ipak ih treba uzeti sa značajnim rezervama, zbog nedovoljne pouzdanosti iskazanih izveštaja i činjenice da se samo sagledavanjem svih pokazatelja tržišne pozicije može steći preciznija slika stanja. Neke promene rangova su rezultat izvršenog "čišćenja bilansa" koje su neke banke imale tokom prethodnih godina, što je uslovalo da sada dođu u poziciju da iskažu makar minimalni profit i poboljšaju svoju poziciju (karakterističan je primer Marfin banke koja je u prethodnoj godini iskazala visok gubitak, a sada minimalnu dobit), kao i napora menadžmenta da podignu performanse i izvrše značajno smanjenje troškova poslovanja. Problem koji ove banke ipak ne mogu da reše rezanjem troškova jesu skupi izvori sredstava, jer se one na tržištu i dalje percipiraju kao visokorizične. Drugi veliki problem su manje kvalitetni klijenti u korporativnom sektoru koji se pojavljuju jer nisu prošli selekciju kod jačih banaka.

Promene tržišne pozicije (2012. u odnosu na 2011)

rast	broj mesta	isti rang	pad	broj mesta
Marfin Bank	8	Banca Intesa	Univerzal banka	-9
Opportunity Banka	6	Komercijalna banka	KBC banka	-8
Crédit Agricole	4	Raiffeisen banka	Piraeus Bank	-6
Dunav banka	4	Unicredit bank	SG Bank	-4
Moskovska banka	4	AIK banka	Srpska banka	-4
Privredna banka	4	Poštanska štedionica	Credy banka	-3
Čačanska banka	3		NLB banka	-3
OTP banka	3		Jugobanka	-2
Alpha Bank	2		Sberbank	-2
Erste bank	2		Eurobank	-1
Findomestic banka	2			
Hypo Alpe-Adria-Bank	2			
ProCredit Bank	2			
Vojvodanska banka	2			
JUBMES	1			

Šest banaka ima stabilnu tržišnu poziciju i ostvaruje zadovoljavajuće profite. Njima u 2012. godini svakako treba dodati ProCredit banku, sa visokim prinosom na kapital, kao i Erste banku koja nastoji da postane prepoznatljiva na tržištu. U grupi banaka koje su pale na rang-listi ima onih koje su ozbiljno pogoršale svoju poziciju u odnosu na prethodnu godinu, mada promena ranga prema profitu nije dovoljan pokazatelj za izvođenje kvalitetnog zaključka o poslovanju neke banke.

Monetarni sektor ne može rešiti probleme umesto temeljnih ekonomskih reformi kojima se moraju pozabaviti političari.

KAKO BANKARSKI SEKTOR PONOVO UČINITI ATRAKTIVNIM

Sa zaoštavanjem krize i banke u Srbiji su sve više na tapetu zbog visine kamata i ostvarenih profita, pa to pomalo počinje da liči na pokret preko okeana Okupiraj Wall Street. Srbija, međutim, nema investiciono bankarstvo u kojem su preko hipotekarnog tržišta i tržišta derivata stvoreni veliki profiti i deljeni astronomski bonusi na bazi kreiranja mehura, a banke nisu ulagale ni u obveznice prezaduženih zemalja. Ipak su i poreski obveznici Srbije platili već do sada previsok trošak lošeg upravljanja, a akcionari banaka na Beogradskoj berzi pretrpeli su enormne gubitke. Dok su se na pravom Wall Street-u akcije banaka oporavile od minimuma ostvarenih krajem 2008, na Beogradskoj berzi cena akcija desetak banaka čijim se akcijama trguje, duboko je ispod knjigovodstvene vrednosti sa raciom PB koji ide ispod 0,4. Pa ko procenjuje da se u ovom sektoru ostvaruju ekstraprofiti, ima dobru priliku da povoljno kupi i akcije i kompletne banke. Kupaca, međutim, za sada nema.

Ne treba zaboraviti da u krizi, pogotovo u ovako krhkoj ekonomiji, svako povlačenje štednje i depozita većeg obima pod uticajem psihologije neizvesnosti i neželjenih događaja, može dovesti do dramatičnih udara i sloma bankarskog sistema. Bankarski sektor je poslednje uporište u velikim krizama, sa neizvesnim i nedovoljno predvidljivim posledicama i mora imati rezerve adekvatne rizicima. Nije, stoga, dobro da se destabilizuje bankarski sektor i stvori iluzija kako on može rešiti probleme čije se ishodište nalazi u samim fundamentima privrednog sistema. Monetarni sektor ne može rešiti probleme umesto temeljnih ekonomskih reformi, kojima se moraju pozabaviti političari. U bankarskom sektoru postoji prostor za smanjenje troškova i jačanje konkurencije kroz njegovu dalju konsolidaciju, koja će biti moguća u meri u kojoj se preokrenu postojeći negativni trendovi i poboljša ukupna investiciona klima za ulaganja. Bez stvaranja uslova za priliv kapitala i privredni rast, performanse bankarskog sektora nastaviće da slabe, a moguće je i da će generisati i nove probleme.

MMOŽE! KEŠ KREDIT

BRZO

ZA
2 SATA

FIKSNO

FIKSNE
DINARSKE RATE

SIGURNO

OSIGURANJE
U SLUČAJU GUBITKA POSLA

**Raiffeisen
BANK**

Besplatan broj za informacije

0800-111-000

www.raiffeisenbank.rs

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (U milionima RSD)

	AKTIVA					
	31.12.2012.			31.12.2011.		
	Aktiva	rang	Trž. učešće	Aktiva	rang	Trž. učešće
AIK banka	154.352	8	5,41%	143.194	8	5,61%
Alpha Bank	91.236	11	3,20%	85.189	10	3,34%
Banca Intesa	413.330	1	14,48%	392.323	1	15,37%
Poštanska štedionica	75.479	13	2,65%	37.565	18	1,47%
Crédit Agricole	63.791	15	2,24%	56.977	14	2,23%
Credy banka	15.790	26	0,55%	13.324	27	0,52%
Čačanska banka	32.832	20	1,15%	30.391	22	1,19%
Dunav banka	7.150	30	0,25%	4.646	31	0,18%
Erste Bank	80.690	12	2,83%	72.077	12	2,82%
Eurobank	168.928	6	5,92%	160.475	6	6,29%
Findomestic banka	19.902	25	0,70%	16.993	26	0,67%
Hypo Alpe-Adria-Bank	168.480	7	5,90%	146.716	7	5,75%
JUBMES	10.178	27	0,36%	9.575	28	0,38%
Jugobanka	1.289	31	0,05%	8.881	29	0,35%
KBC banka	29.001	22	1,02%	34.042	21	1,33%
Komercijalna banka	324.188	2	11,36%	275.489	2	10,79%
Marfin Bank	26.279	23	0,92%	26.210	23	1,03%
Moskovska banka	7.397	29	0,26%	4.069	32	0,16%
NLB banka	42.776	18	1,50%	43.706	16	1,71%
Opportunity banka	7.848	28	0,28%	5.771	30	0,23%
OTP banka	46.232	17	1,62%	38.248	17	1,50%
Piraeus Bank	61.888	16	2,17%	54.640	15	2,14%
Privredna banka	34.055	19	1,19%	25.117	24	0,98%
ProCredit Bank	67.826	14	2,38%	59.622	13	2,34%
Raiffeisen banka	199.590	5	6,99%	194.064	4	7,60%
Sberbank	101.884	10	3,57%	80.017	11	3,13%
SG Bank Srbija	202.925	4	7,11%	189.262	5	7,41%
Srpska banka	20.752	24	0,73%	18.103	25	0,71%
Unicredit Bank	243.554	3	8,54%	198.568	3	7,78%
Univerzal banka	29.877	21	1,05%	35.097	20	1,37%
Vojvodanska banka	104.064	9	3,65%	92.507	9	3,62%
	2.853.563		100,00%	2.552.857		100,00%

Izvor: www.nbs.rs, obrada autora

DATI KREDITI I DEPOZITI

31.12.2012.			31.12.2011.		
Plasmani	rang	Trž. učešće	Plasmani	rang	Trž. učešće
68.203	9	3,93%	66.619	8	4,30%
50.941	13	2,93%	52.670	9	3,40%
259.550	1	14,94%	249.338	1	16,10%
27.103	16	1,56%	16.582	22	1,07%
42.551	14	2,45%	34.373	15	2,22%
6.350	26	0,37%	5.147	27	0,33%
22.593	18	1,30%	20.195	18	1,30%
2.586	30	0,15%	2.280	31	0,15%
55.648	11	3,20%	45.953	12	2,97%
104.477	7	6,01%	99.444	6	6,42%
11.470	24	0,66%	12.347	24	0,80%
112.243	6	6,46%	99.362	7	6,42%
2.748	29	0,16%	2.830	29	0,18%
141	31	0,01%	7.806	26	0,50%
21.547	19	1,24%	22.097	17	1,43%
177.107	2	10,19%	155.719	2	10,06%
17.722	21	1,02%	19.511	20	1,26%
3.972	28	0,23%	2.586	30	0,17%
15.326	23	0,88%	19.711	19	1,27%
5.369	27	0,31%	4.124	28	0,27%
24.560	17	1,41%	22.987	16	1,48%
40.300	15	2,32%	37.025	14	2,39%
19.441	20	1,12%	15.119	23	0,98%
51.576	12	2,97%	45.560	13	2,94%
123.644	5	7,12%	102.784	5	6,64%
69.347	8	3,99%	47.861	11	3,09%
149.739	4	8,62%	126.583	4	8,18%
9.773	25	0,56%	8.302	25	0,54%
163.345	3	9,40%	132.929	3	8,59%
17.622	22	1,01%	19.125	21	1,24%
60.640	10	3,49%	51.247	10	3,31%
1.737.634		100,00%	1.548.217		100,00%

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (U milionima RSD)

	UKUPNI DEPOZITI					
	31.12.2012.			31.12.2011.		
	Depoziti	rang	Trž. učešće	Depoziti	rang	Trž. učešće
AIK banka	97.624	6	5,81%	89.609	5	6,10%
Alpha Bank	65.999	10	3,93%	61.524	10	4,19%
Banca Intesa	261.538	1	15,57%	235.365	1	16,02%
Poštanska štedionica	58.747	11	3,50%	24.083	19	1,64%
Crédit Agricole	39.683	13	2,36%	30.705	13	2,09%
Credy banka	11.378	25	0,68%	8.588	25	0,58%
Čačanska banka	16.679	22	0,99%	14.563	21	0,99%
Dunav banka	5.234	28	0,31%	3.048	28	0,21%
Erste Bank	41.811	12	2,49%	38.688	11	2,63%
Eurobank	92.891	7	5,53%	86.536	6	5,89%
Findomestic banka	9.792	26	0,58%	5.723	26	0,39%
Hypo Alpe-Adria-Bank	84.902	8	5,05%	68.285	8	4,65%
JUBMES	4.366	30	0,26%	183	31	0,01%
Jugobanka	166	31	0,01%	3.081	27	0,21%
KBC banka	20.821	20	1,24%	25.883	18	1,76%
Komercijalna banka	235.521	2	14,02%	206.123	2	14,03%
Marfin Bank	12.148	24	0,72%	9.945	24	0,68%
Moskovska banka	5.903	27	0,35%	2.885	29	0,20%
NLB banka	24.605	17	1,46%	26.940	17	1,83%
Opportunity banka	4.383	29	0,26%	2.749	30	0,19%
OTP banka	18.594	21	1,11%	11.979	23	0,82%
Piraeus Bank	37.743	14	2,25%	31.012	12	2,11%
Privredna banka	23.424	18	1,39%	15.461	20	1,05%
ProCredit Bank	35.396	15	2,11%	29.818	14	2,03%
Raiffeisen banka	105.828	5	6,30%	105.581	3	7,19%
Sberbank	29.302	16	1,74%	27.509	15	1,87%
SG Bank Srbija	112.754	3	6,71%	101.741	4	6,93%
Srpska banka	13.604	23	0,81%	12.997	22	0,88%
Unicredit Bank	108.227	4	6,44%	79.524	7	5,41%
Univerzal banka	22.555	19	1,34%	27.486	16	1,87%
Vojvodanska banka	78.267	9	4,66%	64.729	9	4,41%
	1.679.887		100,00%	1.468.778		100,00%

Izvor: www.nbs.rs, obrada autora

KAPITAL						DOBIT			
31.12.2012.			31.12.2011.			31.12.2012.		31.12.2011.	
Kapital	rang	Trž. učešće	Kapital	rang	Trž. učešće	Dobit	rang	Dobit	rang
50.262	4	8,57%	46.830	3	8,58%	4.010	5	3.310	5
13.144	12	2,24%	10.242	15	1,88%	-2.878	30	-2.106	31
90.052	1	15,35%	80.414	1	14,73%	10.305	1	10.690	1
12.258	13	2,09%	11.171	12	2,05%	1.042	11	1.154	11
8.381	18	1,43%	8.349	17	1,53%	7	20	-380	24
2.709	27	0,46%	2.660	27	0,49%	-1	22	28	19
5.078	21	0,87%	5.024	23	0,92%	57	14	130	17
1.837	28	0,31%	1.558	28	0,29%	31	16	17	20
13.299	11	2,27%	12.051	11	2,21%	1.076	10	783	12
45.412	6	7,74%	43.760	5	8,02%	1.897	7	2.898	6
3.838	24	0,65%	3.127	26	0,57%	-367	24	-608	25
33.368	8	5,69%	33.011	8	6,05%	1.788	8	1.498	10
5.345	20	0,91%	5.300	21	0,97%	163	12	252	13
1.075	31	0,18%	1.066	31	0,20%	20	17	212	15
3.413	25	0,58%	4.303	25	0,79%	-889	26	120	18
59.867	2	10,21%	44.276	4	8,11%	4.573	4	3.952	4
5.066	22	0,86%	5.179	22	0,95%	7	21	-1.247	28
1.140	30	0,19%	1.130	30	0,21%	8	19	-98	23
9.056	17	1,54%	6.255	20	1,15%	-3.925	31	-1.138	27
1.315	29	0,22%	1.060	32	0,19%	34	15	13	21
10.119	16	1,73%	9.136	16	1,67%	-1.237	27	-1.261	29
11.549	14	1,97%	10.608	13	1,94%	-1.304	28	-76	22
3.388	26	0,58%	1.519	29	0,28%	-173	23	-790	26
11.126	15	1,90%	10.311	14	1,89%	1.982	6	1.669	8
55.498	3	9,46%	55.023	2	10,08%	6.124	2	5.308	2
20.530	9	3,50%	18.133	10	3,32%	1.350	9	1.670	7
34.064	7	5,81%	33.956	7	6,22%	116	13	1.530	9
4.664	23	0,80%	4.653	24	0,85%	19	18	233	14
45.808	5	7,81%	42.321	6	7,75%	4.922	3	5.047	3
5.857	19	1,00%	6.566	19	1,20%	-701	25	159	16
18.012	10	3,07%	20.022	9	3,67%	-1.863	29	-1.400	30
586.529		100,00%	545.880		100,00%	26.188		31.570	

Privreda u recesiji, bankarstvo u stagnaciji

Piše: Ile Kovačević

U periodu 2008-2012. zemlje jugoistočne Evrope suočile su se sa posledicama svetske finansijsko-ekonomske krize, iako su izbegle grčko-kiparski scenario zbog činjenice da se po geografskom položaju, stepenu razvoja i kretanju finansijskog kapitala nalaze na evropskoj periferiji. Prema većini najvažnijih pokazatelja za navedeni period, Srbija je delila dva poslednja mesta sa Makedonijom ili Bosnom i Hercegovinom.

Svim zemljama jugoistočne Evrope, u manjoj ili većoj meri, u periodu 2008-2012. godine, stigao je račun zbog olakog zaduživanja i raskalašne potrošnje, uz istovremenu stagnaciju i pad realnog sektora ekonomije. Ova zajednička odlika posebno se odnosi na Srbiju, zbog toga što je njen javni sektor, zbog odsustva reformi i izrazite korupcije, postao sklerotičan i prezadužen.

Nešto je bolje stanje u bankarskom sektoru Srbije, zbog relativno visokih kapitalnih zahteva tokom niza godina, ali on pokazuje ozbiljne znake posrtaanja, pre svega zbog slabljenja kreditne aktivnosti, visokog stepena ne-

naplativosti kredita (oko 20%) i smanjenja adekvatnosti kapitala kao posledice velikih gubitaka u likvidiranim bankama sa javnim kapitalom. Dakle, suštinski, javni sektor u bankarstvu, kao i u privredi, takođe je ključni uzročnik njegovog naglog slabljenja.

Bruto domaći proizvod i potrošačke cene u zemljama jugoistočne Evrope 2008. - 2012.

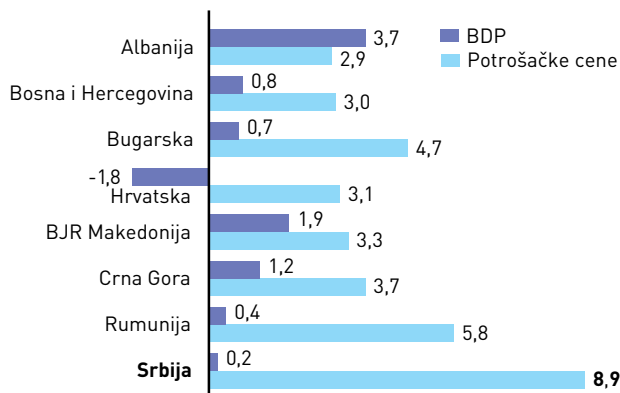
	Prosečne stope rasta 2008-2012, u %	
	BDP	Potrošačke cene
Albanija	3,7	2,9
Bosna i Hercegovina	0,8	3,0
Bugarska	0,7	4,7
Hrvatska	-1,8	3,1
BJR Makedonija	1,9	3,3
Crna Gora	1,2	3,7
Rumunija	0,4	5,8
Srbija	0,2	8,9

Podaci: Za Srbiju - NBS i RZS, proračun autora, a za ostale zemlje Bečki institut za međunarodne ekonomske studije

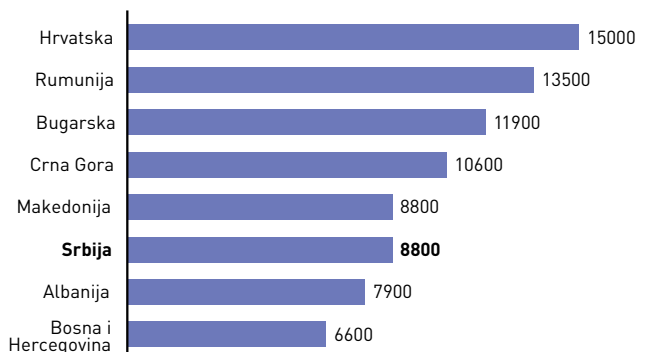
SRBIJA I REGION – OSNOVNI POKAZATELJI RASTA

Sve do 2008. godine u većini analiza predviđana je svetlija budućnost regionu JIE, pre svega zbog dubokog pada bruto domaćeg proizvoda (BDP) 90-ih godina prošlog veka. To se uglavnom odnosilo i na Srbiju koja je zbog dugogodišnjih sankcija, oružanih sukoba i NATO

Prosečne stope rasta BDP i potrošačkih cena zemalja Jugoistočne Evrope 2008-2012.

BDP po stanovniku, EUR - prema paritetu kupovne moći (PPP), 2012.

Podaci: Procena Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije

Srbija pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	7 350	7 321	7 291	7 160	7 130
Bruto domaći proizvod, u %	3,8	-3,5	1,0	1,6	-1,7
BDP po stanovniku, EUR	9 000	8 400	8 500	8 700	8 800
- prema paritetu kupovne moći (PPP*)	4 445	3 955	3 841	4 375	4 134
- računato u nominalnom iznosu					
Industrijska proizvodnja, stope u %	1.1	-12.6	2.5	2.1	-2.9
Nezaposlenost, stope u %,	13.6	16.1	19.2	23.0	24.0
Prosečne bruto plate, EUR	561	470	461	517	508
Potrošačke cene, stope rasta u %	8.6	6,6	10,3	7,0	12,2
Fiskalni deficit, u % od BDP*	-2.6	-4.5	-4.7	-5.0	-6.4
Javni dug, u % od BDP	27.9	34.7	44.5	49.0	58.9
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	-21.6	-7.2	-7.4	-9.2	-11.0
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	2 018	1 410	1 003	1 949	274
Bruto spoljni dug u % od BDP	70.2	79.3	87.1	79.5	86.0

1 Podaci: Republički zavod za statistiku (stanovništvo, stope rasta, cene, nezaposlenost), Narodna banka Srbije i Ministarstvo finansija i privrede (zaduženost i deficit).
* Radi uporedivosti podataka korišćeni podaci o BDP i SDI iz izvora kao i za druge zemlje regiona.

Albanija pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	3,182	3,194	3,210	2,814	2,820
Bruto domaći proizvod, u %	7,5	3,3	3,8	3,1	1,0
BDP po stanovniku, EUR - prema paritetu kupovne moći (PPP)	6,400	6,500	6,600	7,800	7,900
Industrijska proizvodnja, stope u %	8.7	10.6	18.6	10.0	0.0
Nezaposlenost, stope u %,	13.0	13.8	14.2	14.3	14.0
Prosečne bruto plate, EUR	228	273	252	264	283
Potrošačke cene, stope rasta u %	3,4	2,3	3,6	3,4	2,0
Fiskalni deficit, u % od BDP	-5.2	-7.0	-3.1	-3.5	-3.4
Javni dug, u % od BDP	-15.4	59.8	58.2	58.0	59.4
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	675	-15.3	-11.5	-12.8	-10.4
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	35.1	717	793	745	745
Bruto spoljni dug u % od BDP		42.9	44.5	49.1	54.2

Podaci: Vienna Institute for International Economic Studies (Bečki institut za međunarodne ekonomske studije). Iz istog izvora su i podaci u ostalim tabelama ovog odeljka.

agresije 1999. godine zabeležila najdublji pad u svojoj novijoj istoriji, ako se izuzmu periodi dva svetska rata.

Kao što se vidi iz uporednih podataka, Srbija je u periodu krize zabeležila prosečnu stopu rasta od oko 0,2%, i oštar pad industrijske proizvodnje. Po navedenim pokazateljima bila je na pretposlednjem mestu i uporediva samo sa Makedonijom (ind. proizvodnja) i Hrvatskom (BDP). Po gubitku radnih mesta u navednom periodu, a prema apsolutnim i relativnim pokazateljima, Srbija je bila apsolutni rekorder u regionu, a prema stopi nezaposlenih u 2012. (24%) bila je samo ispred Bosne i Hercegovine.

Istovremeno, Srbija je bila apsolutni rekorder po prosečnoj stopi inflacije i sa 2-3 izuzetka rekorder po stopi inflacije u svakoj od pet godina navedenog perioda. Kao što upućuje ekonomska nauka, a u velikoj većini slučajeva i praksa – u uslovima inflacije zaposlenost bi trebalo da raste (ili bar da stagnira), dok u Srbiji ova zakonitost

ne važi ne samo u periodu krize nego je to bio slučaj i u ranijim godinama.

Podaci o prosečnim (bruto) platama u Srbiji veoma su teško uporedivi jer pokazuju da one u evrima (508 EUR u 2012) beleže znatan porast u odnosu na 2009. i 2010. godinu i da su jedino veće u Hrvatskoj, Crnoj Gori i BiH, iako znamo da beleže realni pad. Kao i mnogi drugi međunarodno uporedivi pokazatelji (izraženi u EUR) uglavnom su relativne vrednosti zbog nerazumne politike kursa dinara.

Prosečne bruto plate u regionu, osim donekle u Hrvatskoj i Crnoj Gori, inače su veoma niske, a naročito u Albaniji (283 EUR) i Bugarskoj (383 EUR), dakle posebno u zemljama koje su imale natprosečne stope rasta, znatno nižu stopu nezaposlenosti i visok nivo stranih direktnih investicija po stanovniku. Još jedna čudna (ne) zakonitost u zemljama sa veoma raširenim siromaštvom i ropskim radom. (Cinično je i bezobzirno, kad neki naši

Bosna i Hercegovina pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	3,842	3,843	3,843	3,840	3,843
Bruto domaći proizvod, u %	5,7	-2,8	0,7	1,0	-0,7
BDP po stanovniku, EUR (PPP-paritet kupovne moći)	6,600	6,200	6,400	6,600	6,600
Industrijska proizvodnja, stope u %	11.0	1.5	3.7	6.4	-5.2
Nezaposlenost, stope u %,	23.4	24.1	27.2	27.6	28.0
Prosečne bruto plate, EUR	569	615	622	651	660
Potrošačke cene, stope rasta u %	7,5	-0,4	2,1	3,7	2,1
Fiskalni deficit, u % od BDP	-2,2	-4,4	-2,5	-1,3	-3,0
Javni dug, u % od BDP	30,8	36,2	39,6	40,7	43,1
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	-14,2	-6,3	-5,7	-8,7	-9,0
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	636	180	174	313	400
Bruto spoljni dug u % od BDP	17,2	21,6	25,4	25,9	27,8

Bugarska pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	7,623	7,585	7,534	7,348	7,330
Bruto domaći proizvod, u %	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,8
BDP po stanovniku, EUR (PPP-paritet kupovne moći)	10,900	10,300	10,700	11,600	11,900
Industrijska proizvodnja, stope u %	0.6	-18.2	2.1	5.8	-0.3
Nezaposlenost, stope u %,	5.6	6.8	10.2	11.2	12.3
Prosečne bruto plate, EUR	268	311	331	361	383
Potrošačke cene, stope rasta u %	12,0	2,5	3,0	3,4	2,4
Fiskalni deficit, u % od BDP	1,7	-4,3	-3,1	-2,0	-1,0
Javni dug, u % od BDP	13,7	14,6	16,2	16,3	17,0
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	-23,0	-8,9	-1,5	0,1	-0,7
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	6,729	2,438	1,152	1,314	1,479
Bruto spoljni dug u % od BDP	104,9	108,3	102,7	94,1	94,8

Crna Gora pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	629	632	619	620	621
Bruto domaći proizvod, u %	6,9	-5,7	2,5	3,2	-1,0
BDP po stanovniku, EUR (PPP-paritet kupovne moći)	10,800	9,700	10,200	10,500	10,600
Industrijska proizvodnja, stope u %	-2.0	-32.2	17.5	-10.3	-7.1
Nezaposlenost, stope u %,	17.2	19.3	19.6	19.7	20.0
Prosečne bruto plate, EUR	609	643	715	722	727
Potrošačke cene, stope rasta u %	7,4	3,4	0,5	3,1	4,1
Fiskalni deficit, u % od BDP	1,7	-3,6	-3,0	-4,2	-0,1
Javni dug, u % od BDP	29,0	38,2	40,9	45,9	51,0
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	-51,3	-27,9	-22,9	-17,7	-15,0
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	656	1,099	574	401	474
Bruto spoljni dug u % od BDP	15,6	23,5	29,4	32,9	39,4

ekonomisti te porazne podatke o platama ističu kao primer „konkurentnosti i komparativne prednosti“ tih zemalja u odnosu na Srbiju). U njima su, ali izgleda još surovije nego u Srbiji, uspostavljeni oligarhijski modeli koji generišu drastične socijalne razlike, legalizuju poreske utaje i izvlačenje novca na off-shore račune.

Ogromne uporedne razlike između visoko procenjenih podataka BDP po stanovniku (računato prema paritetu kupovne moći) s jedne strane, i veoma niskog nivoa plata (posebno u Rumuniji i Bugarskoj), s druge strane, samo se donekle mogu objasniti nivoom domaćih cena, spoljnim izvorima primanja stanovništva,

Rumunija pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	21,514	21,480	21,438	19,070	19,000
Bruto domaći proizvod, u %	7,3	-6,6	-1,1	2,2	0,3
BDP po stanovniku, EUR (PPP-paritet kupovne moći)	11,700	11,100	11,400	13,300	13,500
Industrijska proizvodnja, stope u %	2,6	-5,5	5,5	7,4	2,4
Nezaposlenost, stope u %,	5,8	6,9	7,3	7,4	7,1
Prosečne bruto plate, EUR	478	435	452	467	466
Potrošačke cene, stope rasta u %	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4
Fiskalni deficit, u % od BDP	-5,7	-9,0	-6,8	-5,7	-2,8
Javni dug, u % od BDP	13,4	23,6	30,5	33,4	36,0
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	-11,6	-4,2	-4,4	-4,5	-3,8
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	9,501	3,490	2,227	1,798	1,861
Bruto spoljni dug u % od BDP	56,5	68,6	75,2	76,7	75,1

Hrvatska pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	4,435	4,429	4,418	4,281	4,267
Bruto domaći proizvod, u %	2,2	-6,9	-2,3	0,0	-2,0
BDP po stanovniku, EUR - prema paritetu kupovne moći (PPP)	15,900	14,500	14,300	15,200	15,000
Industrijska proizvodnja, stope u %	1,2	-9,2	-1,4	-1,2	-5,5
Nezaposlenost, stope u %,	8,4	9,1	11,8	13,5	15,7
Prosečne bruto plate, EUR	1,044	1,051	1,054	1,049	1,048
Potrošačke cene, stope rasta u %	6,1	2,4	1,1	2,3	3,4
Fiskalni deficit, u % od BDP	-0,9	-4,2	-5,0	-5,1	-4,5
Javni dug, u % od BDP	29,0	35,8	42,2	46,7	53,0
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	-8,8	-5,1	-1,0	-0,9	-0,7
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	4,218	2,415	298	1,075	600
Bruto spoljni dug u % od BDP	86,2	97,2	106,0	104,3	105,1

Makedonija pet godina posle – makroekonomski pokazatelji u periodu krize 2008-2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Stanovništvo, u hiljadama	2,047	2,051	2,055	2,059	2,065
Bruto domaći proizvod, u %	5,0	-0,9	2,9	2,8	-0,3
BDP po stanovniku, EUR (PPP-paritet kupovne moći)	8,500	8,500	8,700	8,900	8,800
Industrijska proizvodnja, stope u %	5,5	-8,7	-4,8	3,3	-6,6
Nezaposlenost, stope u %,	33,8	32,2	32,0	31,4	31,0
Prosečne bruto plate, EUR	428	488	491	497	498
Potrošačke cene, stope rasta u %	8,3	-0,8	1,6	3,9	3,3
Fiskalni deficit, u % od BDP	-0,9	-2,7	-2,4	-2,5	-3,8
Javni dug, u % od BDP	28,7	31,7	34,8	35,0	36,0
Deficit tekućih transakcija, u % od BDP	12,8	-6,8	-2,0	-3,0	-3,2
Priliv direktnih stranih investicija, u mil. EUR	400	145	160	337	105
Bruto spoljni dug u % od BDP	47,6	56,3	58,2	64,6	68,6

sivom ekonomijom, naturalnom poljoprivrednom proizvodnjom...

Srbija beleži najveći fiskalni deficit (-6,4% u 2012) i udeo javnog duga u BDP (oko 60%) od svih zemalja regiona, a udeo spoljnog duga u BDP (86% u 2012) jedino

je nepovoljniji u Hrvatskoj (105,1%). Za razliku od ranijih godina, Srbija je u 2012. godini zabeležila najniži priliv stranih investicija od 2001. godine (274 mil EUR), po čemu je bila samo ispred Makedonije, a posmatrano po stanovniku, bila je ubedljivo na poslednjem mestu.

BANKARSTVO – PET GODINA POSLE

Sredinom prethodne decenije, u Srbiji je nastupio period „obilja“ kapitala i vrućeg novca, a gotovo potpuno su izostale investicije u proizvodnju razmenljivih dobara. Posledično, umesto obećanog prosperiteta usledile su drastične posledice po razvoj i socijalno stanje u zemlji.

U 2008. godini javili su se i prvi jasni nagoveštaji današnjih problema u bilansima banaka, vidljivi u smanjenju kvaliteta aktive, znatnom porastu kratkoročnog duga i u pogoršanju pokazatelja adekvatnosti kapitala. Međutim, krajem 2008. godine, u Srbiji kao da krize nije ni bilo. Vlada je i dalje planirala visoke stope rasta i visoku javnu potrošnju i javno širila optimizam potrošača i dužnika, uprkos mnogim upozorenjima zbog dugogodišnjeg visokog spoljnotrgovinskog deficita, stalnog rasta zaduženosti i mogućih posledice svetske finansijske krize.

Već u prvom kvartalu 2009. privredna aktivnost, izvoz i uvoz su drastično opali. Prerađivačka industrija zabeležila je pad od oko 20%, izvoz za oko 24%, a uvoz za oko 26%. Kreditna aktivnost banaka bila je naglo usporena zbog velike zaduženosti i nelikvidnosti ključ-

Iz javnih izvora olakšani su dugovi prezaduženih vlasnika iz sektora nerazmenljivih dobara, umesto da se oni nateraju da prodaju višak svoje imovine stečene pod veoma povoljnim uslovima

nih privrednih aktera na srpskom tržištu. Vlada je odmah po zaključenju stand by aranžmana 19. januara 2009. pripremila prvi set mera usmeren na oživljavanje kreditne aktivnosti banaka, subvencionisanje kredita za održavanje likvidnosti, finansiranje trajnih obrtnih sredstava i subvencionisanje kamatnih stopa za potrošačke kredite. Najzad, sredinom aprila održan je sastanak tzv. Bečke inicijative koji je rezultirao sporazumom da bankarske grupacije iz regiona neće smanjivati svoju izloženost u Srbiji.

Bankarski sektor Srbije amortizovao je dakle, tokom 2009. godine, prve udare svetske finansijske krize zbog jačanja kapitalne osnove u ranijem periodu, ali pre svega zbog stimulativnih mera države i Narodne banke u prvom polugodištu 2009. Istovremeno, ponovo je stimulisan priliv vrućeg novca koji je preko državnih papira i repo aranžman omogućio sigurne profite bankama. Tako je, kao i mnogo puta u istoriji svetskih i srpskih finansija, problem samo odložen, a time i uvećan. Iz javnih izvora, zahvaljujući subvencijama, olakšani su dugovi i moguć

gubici banaka i prezaduženih vlasnika iz sektora nerazmenljivih dobara, umesto da se oni nateraju da prodaju višak svoje imovine stečene pod veoma povoljnim uslovima. U 2009. godini, nasuprot prvim projekcijama rasta BDP od oko od 5%(!), zabeležen je pad za 3,5%.

Suštinski, takva dugogodišnja monetarna i ekonomska politika koja je dovela do sloma realnog sektora privrede, nije napuštena ni u narednim godinama. Fiskalni deficit i enorman rast zaduženosti zapretili su bankrotom zemlje, od čega opasnost još nije otklonjena, pre svega zbog ogromnih gubitaka u javnom sektoru privrede i banaka, čiji račun tek treba da pristigne. Gotovo svi kvalitativni pokazatelji u bankarstvu Srbije krajem 2012. godine bili su znatno lošiji nego pet godina ranije, što pokazuju sledeći podaci i grafikoni.

Prema dostupnim podacima bankarstvo u posmatranim zemljama jugistočne Evrope je u stagnaciji. To se naročito odnosi na kreditnu aktivnost banaka koja beleži pad u svim zemljama regiona osim u Makedoniji. (Više o svemu u analizi KPMG.) U vezi s tim, teško je naći dovoljno ubedljivih činjenica za optimizam koji šire istraživači nekih krupnih bankarskih grupacija. Pažljivije čitanje tih izveštaja otkriva zapravo globalni pristup tržištu centralne i istočne Evrope, jer se pozitivna očekivanja u narednom periodu vezuju uglavnom za najveća tržišta odnosno za najveće zemlje – Rusiju, Ukrajinu, Poljsku i Tursku.

Istina, i Institut za međunarodne finansije (IIF) u svom aprilskom izveštaju iznosi slične ocene čak i kad su u pitanju zemlje jugoistočne Evrope (JIE). Tvrdi se da je tokom prva tri meseca 2013. godine porasla spremnost za kreditiranje, pa se očekuje da će kreditiranje preduzeća nadmašiti kreditiranje sektora stanovništva i javne potrošnje, i da će u periodu 2013-2015. godine zabeležiti prosečan rast od 7,1 odsto, a u periodu 2016-2020. godine više od devet odsto.

Pitanje glasi: sa koliko će promila u očekivanom porastu učestvovati banke u Srbiji?

Zastoj kreditne aktivnosti u Srbiji, a posebno njen izrazito visok fiskalni deficit, prei da ugrozi njenu spoljnu likvidnost zbog visoke zaduženosti i garancija datih sklerotičnom javnom sektoru privrede. Pa ipak, nešto optimizma može da donese dobijanje datuma za pregovore i sticanje većeg poverenja finansijskih i drugih investitora. Iako se zbog tog napretka ne očekuje veća podrška iz budžeta EU, biće dragoceno i to što će banke sa više poverenja ulaziti u sufinansiranje projekata koji se finansiraju iz evropskih finansijskih institucija i evropskih fondova. Imajući u vidu da je od 2007. godine u region CIE usmereno oko 180 milijardi evra iz strukturnih fondova EU, sličan iznos mogao bi biti dostupan i u narednom šestogodišnjem periodu. Poznato je, inače, da projekti EU pokrivaju u proseku oko dve trećine potrebnih sredstava, a banke bi trebalo da obezbede ostatak, posebno ako se finansiranje projekata u CIE i JIE pridruže Svetska banka, EIB i EBRD sa obećanih dodatnih 30 milijardi evra.

Osnovni indikatori bankarskog sektora Srbije

	2008.	2012.
ADEKVATNOST KAPITALA		
Regulatorni kapital u odnosu na rizičnu aktivu	21,9	19,9
Regulatorni kapital u odnosu na bilansnu aktivu	20,5	12,2
PROBLEMATIČNI KREDITI		
Učešće problematičnih kredita u ukupnim kreditima (bruto)	11,3	18,6
Neto problematični krediti u odnosu na osnovni kapitala	18,9	54,7
Neto problematični krediti u odnosu na ukupne bruto kredite	4,9	9,3
PROFITABILNOST		
Prinos na aktivu – ROA*	2,4	1,0
Prinos na kapital – ROE*	10,5	4,7
Kamatna marža u odnosu na prosečnu aktivu	5,7	4,2
Troškovi zaposlenih u odnosu na ukupne operativne rashode	41,2	38,3
Operativni rashodi u odnosu na operativni dobitak	68,5	73,0
LIKVIDNOST		
Likvidna aktiva u odnosu na ukupnu aktivu	43,3	34,5
Učešće deviznih i devizno indeksiranih kredita u ukupnim depozitima privrede i stanovništva	73,0	81,1
Devizni i devizno indeksirani krediti u odnosu na devizne i devizno indeksirane depozite stanovništva i privrede	134,4	117,4
Depoziti stanovništva i privrede u odnosu na ukupnu aktivu	40,9	45,0

* U obračun nisu uključene : Agrobanka, Nova Agrobanka i Razvojna banka Vojvodine
Podaci: NBS, Indikatori finansijske stabilnosti Srbije, mart 2012. (izabrani pokazatelji)

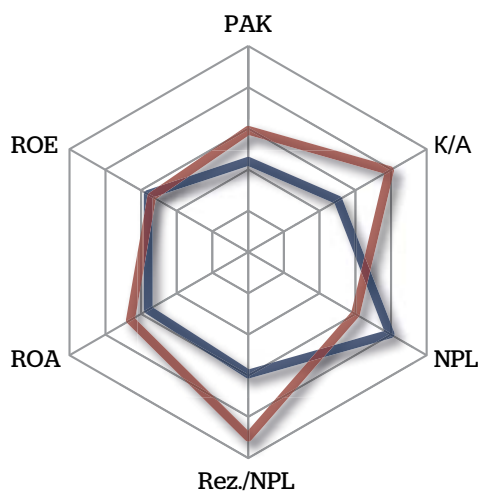
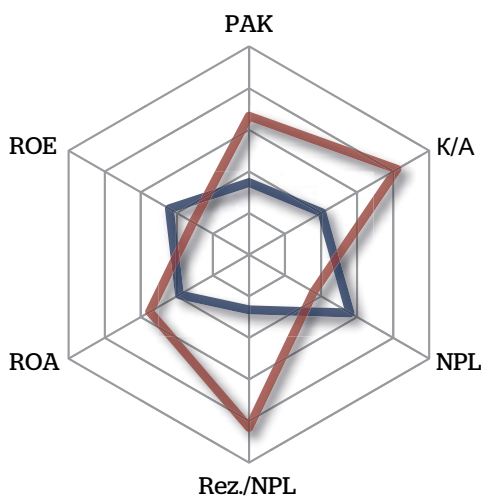
Indikatori za sektor stanovništva

	2008.	2012.
UKUPNA ZADUŽENOST		
u mlrd RSD	381,9	652,8
u mln EUR	4.310,5	5.746,1
u % BDP-a	14,4	19,2
U PROCENTIMA		
Učešće deviznih kredita u ukupnim kreditima ²⁾	78,2	65,0
Učešće deviznih depozita u ukupnim depozitima ²⁾	88,8	92,1
Devizni depoziti u odnosu na devizne kredite ²⁾	138,9	214,7
Učešće kratkoročnih kredita u ukupnim kreditima	16,9	14,3
LTV ratio (samo za osigurane kredite)	63,6	65,5
Zaduženost u odnosu na finansijsku imovinu	83,9	65,0
PROSEČAN IZNOS		
Kredita po zaposlenom		
u hiljadama RSD	148,1	303,2
u EUR	1.671,0	2.668,8
Kredita po stanovniku		
u hiljadama RSD	52,0	90,1
u EUR	586,8	793,5
Odobrenog kredita		
u hiljadama RSD	294,6	474,3
u EUR	3.325,0	4.175,1
Po korisniku kredita		
u hiljadama RSD	357,7	587,2
u EUR	4.037,6	5.169,1
Zaduženost u odnosu na finansijsku imovinu	83,9	65,0

²⁾ Uključuju kredite i depozite indeksirane valutnom klauzulom.

Podaci: NBS, Indikatori finansijske stabilnosti Srbije, mart 2012. (izabrani pokazatelji)

FINANSIJSKA STABILNOST BANKARSKOG SEKTORA SRBIJE U ODNOSU NA PROSEK REGIONA

— Srbija, 2008. — Region, 2008.

— Srbija, 2012. — Region, 2012.*

Podaci: NBS, Indikatori finansijske stabilnosti Srbije, mart 2012. (izabrani pokazatelji) * Poslednji dostupni podaci za svaku zemlju.

Rast iz perioda pre krize neće se ponoviti

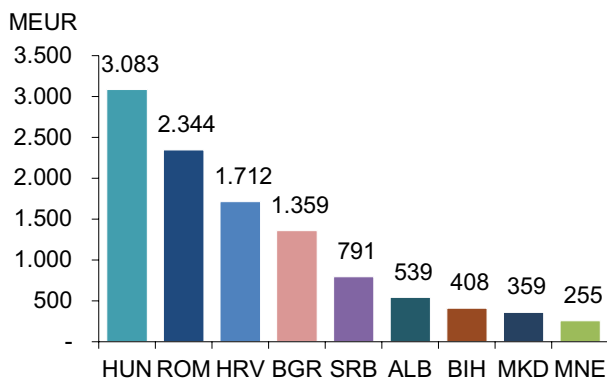
Bez obzira na brojne probleme, većina zemalja jugoistočne Evrope je u periodu nakon krize ipak pokazala napredak u pogledu reformi javnih finansija i u obuzdavanju deficita tekućeg računa, što može da ima pozitivan efekat na ekonomski rast u narednim godinama. Ipak, rast u periodu pre krize, koji se zasnivao na visokoj domaćoj tražnji i maltene nelimitiranim i jeftinim izvorima finansiranja iz inostranstva, neće se ponoviti, bar ne u skorije vreme

Dušan Tomić, KPMG

Do se u najrazvijenijim zemljama regiona centralne i istočne Evrope nastavlja oporavak bankarskog sektora sa solidnim stopama rasta i prinosom na kapital (Poljska, Češka, Slovačka, Rusija), region jugoistočne Evrope u 2012. uglavnom stagnira sa stopama rasta kreditnog volumena manjim od pet odsto, a u pojedinim zemljama je došlo do pada ukupnih kredita (Hrvatska, Mađarska, Crna Gora). Ovo je rezultat uglavnom stagnirajuće makroekonomske situacije i smanjene tražnje, ali i činjenice da privreda jugoistočne Evrope zaostaje za severnim komšijama, iako i unutar posmatranih zemalja jugoistočne Evrope postoje značajne razlike.

Bez obzira na brojne probleme, većina zemalja jugoistočne Evrope je u periodu nakon početka krize ipak pokazala napredak u pogledu reformi javnih finansija i u obuzdavanju deficita tekućeg računa, što može da ima pozitivan efekat na ekonomski rast u narednim godinama. Ipak, rast u periodu pre krize koji se zasnivao na visokoj domaćoj tražnji i maltene nelimitiranim i jeftinim izvorima finansiranja iz inostranstva neće se ponoviti,

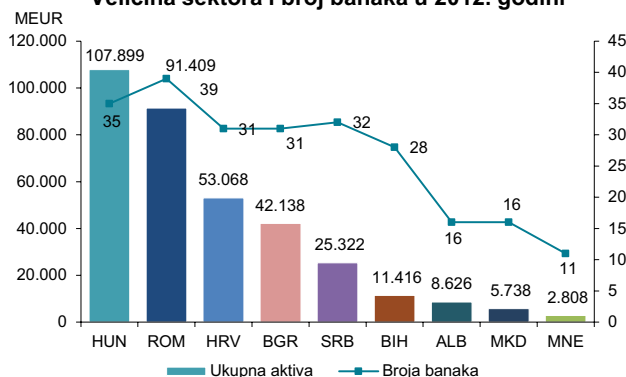
Prosečna veličina aktive po banci u 2012. godini (MEUR)

bar ne u skorije vreme. Više je nego očigledno da je u periodu nakon 2008. godine rast bankarskog sektora u direktnoj vezi sa kretanjem BDP-a tj. realne ekonomije. Pri tome, izvori finansiranja nisu više lako dostupni niti jeftini, tako da su banke okrenute pre svega lokalnoj depozitnoj bazi. Raspoloživost dodatnog kapitala i dugoročnih izvora finansiranja u velikoj meri će opredeliti koje će banke ostati na tržištu.

Prospekti ekonomskog rasta zemalja jugoistočne Evrope u srednjem roku nisu sjajni i kreću se u rasponu od 2,5% do 3,5%. Kojom će se brzinom zemlje i bankarski sektori oporavljati zavisi od programa ekonomskih mera svake zemlje. Proces integracije u EU bi mogao da potpomogne ovaj proces. Što se tiče bankarskog sektora, tržišta sa manjom tržišnom saturacijom, kakva su Rumunija, Albanija, Srbija, imaju veće šanse za rast u budućnosti nego zemlje sa bankarskim tržištima većeg stepena saturacije, poput Hrvatske, Mađarske i Bugarske.

Veličina sektora i broj banaka u 2012. godini

Srbija

U Srbiji na kraju 2012. godine posluju 32 banke sa ukupnom aktivom od 25,3 milijarde evra, što čini oko 85% BDP-a Srbije. Broj banaka se u toku 2012. godine smanjio za jednu banku – Agrobanku, koja je otišla u stečaj. Već na kraju prvog kvartala 2013. godine još jedna banka je otišla u stečaj – Razvojna banka Vojvodine. Banka Poštanska štedionica je krajem 2012. i tokom prve polovine 2013. godine preuzela delove aktive

i pasive Agrobanke i Razvojne banke Vojvodine i tako udvostručila bilansnu sumu.

Srpski bankarski sistem i dalje ima najnižu koncentraciju u odnosu na zemlje u okruženju imajući u vidu veliki broj banaka sa manjim učešćem u svim bitnim kategorijama poslovanja. Pet najvećih banaka zauzima oko 48% tržišnog učešća na kraju 2012. godine, od čega nijedna banka nema pojedinačno učešće veće od 15%, a samo dve banke imaju tržišno učešće veće od 10% (Banca Intesa 14,4% i Komercijalna banka 11,3%). Skoro jedna trećina banaka ima tržišno učešće pribli-

Ključni pokazatelji bankarskog sektora u Srbiji

Bilans stanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna aktiva (MEUR)	20.055	22.530	24.204	25.324	25.322
kretanje u %	1,7%	12,3%	7,4%	4,6%	0,0%
% BDP	60,8%	77,7%	86,4%	81,7%	84,6%
Ukupni krediti (MEUR)	12.717	14.528	15.747	17.556	17.959
kretanje u %	n/d	14,2%	8,4%	11,5%	2,3%
Ukupni depoziti (MEUR)	11.565	13.570	14.264	14.584	14.921
kretanje u %	-4,6%	17,3%	5,1%	2,2%	2,3%
Ukupni krediti kao % ukupnih depozita (loan-to-deposit)	110%	107%	110%	120%	120%
Sektorski podaci					
Broj banaka	34	34	33	33	32
Tržišno učešće banaka sa većinskim državnim kapitalom	17,5%	18,2%	20,3%	19,7%	19,0%
Tržišno učešće banaka sa većinskim inostranim kapitalom	75,0%	74,0%	73,0%	73,0%	74,0%
Pokazatelji profitabilnosti i efikasnosti					
Stopa prinosa na ukupnu aktivu (RoA u %)	2,1%	1,0%	1,1%	0,1%	0,6%
Stopa prinosa na sopstveni kapital (RoE u %)	9,3%	4,6%	5,4%	0,2%	2,9%
Adekvatnosti kapitala (CAR)	21,9%	21,4%	19,9%	19,1%	16,4%
Problematicni krediti kao % ukupnih kredita (NPL)	11,3%	15,7%	16,9%	19,0%	19,9%

Izvor: Izveštaji centralnih banaka i supervizorskih agencija, RB CEE Banking Sector Report

Ključni pokazatelji za pet najvećih banaka - 31. decembar 2012. godine

	Banca Intesa a.d. Beograd	Komercijalna banka a.d. Beograd	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	Raiffeisen banka a.d. Beograd
Ukupna aktiva (MEUR)	3.635	2.851	2.142	1.784	1.755
Tržišno učešće %	14,4%	11,3%	8,5%	7,0%	6,9%
Ukupan kapital (MEUR)	792	526	403	300	488
Neto rezultat poslovanja (MEUR)	83	36	39	1	51
ROA	2,4%	1,4%	2,0%	0,1%	2,9%
ROE	11,1%	7,9%	10,0%	0,3%	10,5%
Pokazatelj adekvatnosti kapitala	19,8%	21,9%	18,5%	18,7%	20,0%
Većinski vlasnici/ veći akcionari	Intesa Sanpaolo Holding International S.A.	Republika Srbija, EBRD	UniCredit Bank Austria AG	Societe Generale S.A.	Raiffeisen SEE Region Holding
Broj organizacionih jedinica	199	228	75	102	82
Broj zaposlenih	3.134	2.989	1.008	1.361	1.827

Izvor: Narodna banka Srbije, Finansijski izveštaji banaka

SRBIJA

- Usporen rast kreditiranja uprkos subvencijama države
- Skromna profitabilnost
- NPL dostigli 20% sa trendom stabilizacije
- Započela konsolidacija sektora

žno ili manje od 1%, te je dalja konsolidacija i ukupnjavanje sektora neminovan proces koji će se dešavati u narednom periodu. Tržišno učešće banaka sa većinskim državnim vlasništvom je skoro 19% što je relativno gledano najviše učešće države u bankarskom sektoru u zemljama u okruženju, a učešće banaka sa većinskim stranim kapitalom je oko 74%, što je jedno od najnižih u zemljama u okruženju. Konsolidacija i prodaja pojedinih banaka sa većinskim državnim vlasništvom je u toku.

Kao rezultat teških ekonomskih uslova i visoke nezaposlenosti, bankarski sektor je stagnirao u 2012. godini. Pored toga, politički izbori u toku 2012. godine su dodatno usporili ionako otežanu i usporenu privrednu aktivnost. Ceo sektor je u 2012. godini poslovao sa skromnim ali pozitivnim rezultatom i ostvario prinos na kapital (ROE) od oko 2,9%, što je više nego 2011. godine, kada je ROE pao na 0,2% (uglavnom zbog vanredno utvrđenih gubitaka Agrobanke, koja je naknadno otišla u stečaj). I u 2012. godini značaja uticaj na ROE je došao po osnovu gubitaka Nove Agrobanke i Razvojne banke Vojvodine, koje su u međuvremenu otišle u stečaj. Ukoliko bi se isključio efekat ove dve banke, ROE sektora bi iznosio 6% u 2011. i 5,9% u 2012. godini, a ROA bi iznosio oko 1,2% u obe godine, što je iznad proseka posmatranih zemalja u okruženju. Pad profitabilnosti sektora u 2012. godini odraz je pre svega povećanih otpisa i rezervacija za kreditne gubitke zbog daljeg rasta NPL, smanjenih kamatnih marži, tj. neto prihoda od kamata i stagnacije sektora.

Dok je u prvjoj polovini godine ukupan volumen kredita poprilično stagnirao, rast je ostvaren u drugoj polovini godine kao rezultat državnog programa subvencionisanih kredita, pa je na kraju godine ipak ostvaren skroman rast kredita od oko 2,3% u odnosu na prethodnu godinu i to pre svega u korporativnom i SME sektoru. Kod stanovništva skroman rast, od oko 3,7%, ostvaren je pre svega u segmentu stambenih kredita. U ukupnom volumenu kredita, krediti stanovništvu na kraju 2012. godine učestvuju sa oko 31% u ukupnim neto kreditima. Kao rezultat značajnog usporavanja privredne aktivnosti, primetna je povišena prodajna aktivnost banaka u segmentu stanovništva. Krediti u stranoj valuti ili indeksirani u stranoj valuti i dalje čine oko 75% ukupnih kredita, a veći deo se odnosi na evro. Krediti u CHF čine oko 7% ukupnih kredita i uglavnom se odnose na stambene kredite. Uprkos tražnji kredita u dinarima i naporima banaka da odgovore na ove zahteve, valutna struktura izvora

finansiranja banaka, koji dominantno imaju devizni znak, limitira ove napore.

Racio NPL-a nastavlja da raste i u 2012. godini i iznosi 19,9% na kraju 2012. godine (19% na kraju 2011. godine) i jedan je od najvećih u regionu. Potrebno je ipak napomenuti da se u okviru trenutnog volumena NPL-a nalazi i deo nasleđa iz prošlosti (80. i 90. godine) koji nije otpisivan zbog nepovoljnog poreskog tretmana i sporih i kompleksnih pravnih procesa, tako da se realno učešće NPL (iz novije istorije) verovatno kreće na nivou zemalja u okruženju. To se može videti i iz činjenice da je Srbija na kraju 2008. godine imala NPL racio oko 11%, dok su druge posmatrane zemlje imale NPL racio ispod 5%.

Najveći uticaj na ovako visok NPL racio dolazi iz segmenta privrede gde se NPL učešće kreće na nivou od oko 24%, a u okviru ovog segmenta najveći NPL čine firme iz građevinske delatnosti i kreće se na nivou od čak 43%. U segmentu stanovništva kretao se na nivou od 10%, što je povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada se kretao na nivou od 9%. Najveći rast NPL u segmentu stanovništva dolazi po osnovu gotovinskih kredita i kredita za refinansiranje, mada je primetno i pogoršanje performansi stambenih kredita (posebno onih indeksiranih u švajcarskim francima).

Depoziti i dalje rastu na sličnom nivou kao i prethodne godine, od 2,3%. Najveći rast dolazi iz segmenta stanovništva gde je ostvaren rast od oko 6,4% u toku 2012. godine (8,7% 2011. godine). Depoziti stanovništva čine oko 58% ukupnih depozita. Poseban izazov razvoju kreditne aktivnosti predstavlja još uvek relativno visoka efektivna cena depozita, kao i nepovoljna ročna i valutna struktura depozita. Samo 6% ukupnih depozita ima dugoročno dospeće, a čak 77% depozita ima dospeća do tri meseca. Devizni znak ima 77% svih depozita, od čega se najviše odnosi na evre. Što se tiče cene depozita, najveće banke su postepeno krenule da snižavaju kamatne stope, što je motivisano smanjenom tražnjom za kredite i nedostatkom alternativa za plasman viškova likvidnosti. Pored toga, najveće banke koriste svoj stabilan finansijski položaj da deponentima naplate premiju „sigurnosti“ i daju niže kamate na depozite. Banke sa stranim kapitalom koriste viškove likvidnosti da vrate pozajmice iz inostranstva, tako da je kod ovih izvora primetan skroman pad u 2012. godini.

„Loan-to-deposit“ racio je i u 2012. godini jedan od najvećih u regionu i iznosi skoro 120% na kraju 2012. godine, bez značajnih pomeranja u pravcu snižavanja istog. Ovakav relativno visok LTD racio može da ukazuje na ograničenja u pogledu budućeg rasta sektora s obzirom na to da pozajmice iz inostranstva nisu više lako dostupne niti jeftine, pa banke uglavnom finansiraju rast iz depozita. Pored toga, visok LTD može da ukaže na eventualne probleme sa likvidnošću u budućnosti.

Kapitalna adekvatnost sektora je pala u toku 2012. godine sa 19,1% na početku godine na 16,4% na kra-

ju godine, što je prvenstveno uticaj priznavanja velikog gubitka iz prethodnih i tekuće godine kod jedne banke. Iako je adekvatnost sektora iznad propisanih 12%, ona se značajno istanjila u odnosu na prethodne godine.

Iako relativno niska saturacija tržišta ukazuje na potencijal rasta, realizacija tog potencijala će u velikoj mjeri zavisiti od strukturalnih reformi realne privrede i razvoja makroekonomske situacije koja trenutno nije na zavidnom nivou.

Hrvatska

U Hrvatskoj na kraju 2012. godine posluje 31 banka sa ukupnom aktivom od 53,1 milijardu evra, što čini oko 120% BDP-a Hrvatske u 2012. godini. Broj banaka se smanjio sa 32 na 31 u 2012. godini. Hrvatski bankarski sistem zadržava najveću koncentraciju u regionu, gde pet najvećih banaka čine čak 76% tržišnog učešća na kraju 2012. godine, a dve najveće banke, Zagrebačka banka (Unicredit) i Privredna banka Zagreb (Intesa), zauzimaju respektivno 26% i 17% tržišnog učešća ili zajedno 43% tržišnog učešća. Čak dve trećine banaka ima tržišno učešće manje od 1% i uglavnom negativne poslovne rezultate, pa je konsolidacija tržišta i dalje smanjenje broja banaka neizbežan proces. Tržišno učešće banaka sa većinskim stranim kapitalom u ukupnom sektoru je oko 90%, a banaka sa većinskim državnim kapitalom oko 4,6% na kraju 2012. godine, što je slično kao i prethodne 2011. godine.

Relativno visok odnos ukupne bankarske aktive i BDP-a (120%) ukazuje na visok stepen saturacije bankarskog tržišta, što u kombinaciji sa usporenom ekonomijom, koja se u 2012. godini nalazila u recesiji, ukazuje na to da se na ovom bankarskom tržištu može očekivati stagnacija pa i dalji pad u kratkom i srednjem roku. Pozitivan uticaj može doći po osnovu prijema Hrvatske u EU u 2013. godini, ali u kojoj mjeri i kojom brzinom tek će se videti s obzirom na to da i čitava ekonomija EU stagnira (aktiva bankarskog sektora EU je takođe u silaznoj putanji).

Hrvatski bankarski sektor nastavlja da posluje pozitivno i u 2012. godini, ali sa skromnijim profitima i prinosima. Prinos na kapital sektora banaka u 2012. godini je pao na nivo od 4,8% u odnosu na 2011. godinu kada je bio oko 7%. Ovo je rezultat pre svega stagniranja tržišta, rasta troškova zaduživanja banaka u inostranstvu zbog većih premija rizika i rasta troškova rezervacija zbog kreditnih gubitaka i većih NPL.

Ukupna aktiva bankarskog sektora se smanjila u toku 2012. godine za oko 2%, a ukupni krediti za oko 4%. Ovaj pad se desio uprkos uvođenju nekoliko regulatornih mera koje su imale za cilj stimulaciju kreditne aktivnosti, kao što je smanjenje stope obavezne rezerve sa 15% na 13,5% u maju 2012. godine i relaksacija limita likvidnosti u stranoj valuti. Najveći uticaj na ovaj pad volumena kredita dolazi iz korporativnog segmenta koji se smanjio za oko 9% u 2012. godini. Ipak, ovo smanjenje u korporativnom segmentu je najviše bilo uzrokovano transferom nekoliko velikih kreditnih portfolija izvan lokalnog bankarskog sektora, pre svega kredita

Ključni pokazatelji bankarskog sektora u Hrvatskoj

Bilans stanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna aktiva (MEUR)	50.619	51.854	53.028	54.283	53.068
kretanje u %	7,5%	2,4%	2,3%	2,4%	-2,2%
% BDP-a	107,5%	113,0%	117,1%	119,8%	119,5%
Ukupni krediti (MEUR)	33.931	35.084	37.563	38.688	37.220
kretanje u %	14,4%	3,4%	7,1%	3,0%	-3,8%
Ukupni depoziti (MEUR)	33.412	34.742	36.462	37.496	36.550
kretanje u %	6,2%	4,0%	5,0%	2,8%	-2,5%
Ukupni krediti kao % ukupnih depozita (loan to deposit)	102,0%	101,0%	103,0%	103,0%	102,0%
Sektorski podaci					
Broj banaka	33	34	33	32	31
Tržišno učešće banaka sa većinskim državnim kapitalom	4,4%	4,2%	4,3%	4,5%	4,6%
Tržišno učešće banaka sa većinskim inostranim kapitalom	91,0%	91,0%	90,0%	91,0%	90,0%
Pokazatelji profitabilnosti i efikasnosti					
Stopa prinosa na ukupnu aktivu (RoA u %)	1,6%	1,1%	1,1%	1,2%	0,9%
Stopa prinosa na sopstveni kapital (RoE u %)	9,9%	6,4%	6,5%	7,0%	4,8%
Adekvatnosti kapitala (CAR)	15,2%	16,4%	18,8%	19,2%	20,6%
Problematicni krediti kao % ukupnih kredita (NPL)	4,9%	7,8%	11,2%	12,4%	13,8%

Izvor: Izveštaji centralnih banaka i supervizorskih agencija, RB CEE Banking Sector Report

Ključni pokazatelji za pet najvećih banaka - 31. decembar 2012. godine

	Zagrebačka Banka d.d.	Privredna banka Zagreb d.d.	Erste & Steiermarkische Bank d.d.	Raiffeisenbank Austria d.d. Zagreb	Hypo Alpe-Adria-Bank d.d.
Ukupna aktiva (MEUR)	13.801	9.066	7.755	4.731	4.617
Tržišno učešće %	26,0%	17,1%	14,6%	8,9%	8,7%
Ukupan kapital (MEUR)	2.089	1.554	923	719	n/d
Neto rezultat poslovanja (MEUR)	118	112	64	48	n/d
ROA	0,9%	1,2%	0,8%	1,0%	n/d
ROE	5,7%	7,4%	7,2%	6,6%	n/d
Pokazatelj adekvatnosti kapitala	23,6%	21,8%	17,4%	18,3%	n/d
Većinski vlasnici/ veći akcionari	UniCredit Bank Austria AG	Intesa Sanpaolo Holding International	ESB Holding GMBH	Raiffeisen SEE Region Holding	Hypo Alpe-Adria-Bank International AG Klagenfurt
Broj organizacionih jedinica	132	230	132	74	73
Broj zaposlenih	4.392	3.413	2.060	2.156	1.762

Izvor: Hrvatska Narodna Banka, Finansijski izveštaji banaka

prema domaćim brodogradilištima sa banaka na državu i nekoliko prenosa na društva sa specijalnom namenom (SPV), van sektora. Krediti stanovništvu su u skromnom i konstantnom padu od 2008. godine. Tražnja za stambenim kreditima je značajno opala u 2011. i 2012. godini tako da volumen ovih kredita trenutno stagnira. Banke u Hrvatskoj su u toku 2012. godine nastavile sa trendom prekompozicije plasmana sa više rizičnih na manje rizične, poput plasmana ka državi i državnim institucijama.

Bez obzira na relativno stabilan odnos domaće valute i evra, krediti u stranoj valuti se kreću na nivou od oko 75% na kraju 2012. godine, slično kao i u prethodnih nekoliko godina. Oko 40% stambenih kredita je indeksirano u švajcarskim francima (oko 6% ukupnih kredita na nivou sektora) i kod ovog segmenta je primetan rast NPL u odnosu na kredite indeksirane u evrima.

Sa loan-to-deposit raciom koji se stabilizovao na nivou od oko 102-103% u poslednjih nekoliko godina, može se reći da je bankarski sektor likvidan i da je realna tražnja za kreditima opala. Depoziti stanovništva su i u toku 2012. godine porasli za oko 4%. Velike banke sa stranim vlasništvom su ovo iskoristile za otplatu pozajmica od svojih matičnih banaka, tako da su se dugovi prema matičnim bankama značajno smanjili, za oko 30% u odnosu na 2008. godinu. Finansiranje iz ino-izvora je još uvek značajno, sa oko 23% učešća u ukupnim izvorima.

HRVATSKA

- Stagnacija tržišta i pad volumena kredita
- Pad profitabilnosti usled rasta troškova finansiranja
- Velike banke uglavnom stabilne, likvidne i dobro kapitalizovane
- Visoka koncentracija tržišnog učešća sa tendencijom daljeg ukрупnjavanja

NPL racio nastavlja da raste i dostiže nivo od 13,8% na kraju 2012. godine u odnosu na 12,4% na kraju 2011. godine. Najveći iznos NPL racija dolazi iz privatnog korporativnog segmenta gde se NPL racio kreće na nivou oko 24%, a posebno se problemi sa naplatom beleže kod privatnih građevinskih firmi gde se NPL racio kreće na nivou oko 38% u 2012. godini. Ovo je posledica naravno ekonomske situacije i značajnog pada tražnje za stambenim i poslovnim prostorom. Što se tiče segmenta stanovništva, najveći problemi se beleže kod stambenih kredita indeksiranih u švajcarskim francima gde NPL racio dostiže nivo od oko 9% na kraju 2012. godine, u odnosu na stambene kredite indeksirane u evrima gde se NPL racio kreće oko 4%. Kao odgovor države na ovaj problem, najavljena je nova regulativa u toku 2013. godine koja bi se bavila administriranjem aktivnih kamatnih stopa, pre svega na stambene kredite indeksirane u švajcarskim francima.

Sa druge strane, kapitalna adekvatnost sektora nastavlja da raste već petu godinu zaredom i na kraju 2012. godine dostiže nivo od čak 20,6%, što je jedna od najvećih u regionu. Ovo je rezultat pre svega usporene kreditne aktivnosti i smanjenja učešća rizične aktive sa većim ponderom rizika. Takođe, određeni uticaj dolazi i po osnovu pripisa dobiti iz prethodne godine kapitalu.

Mađarska

Na kraju 2012. godine u Mađarskoj posluje 35 banaka sa ukupnom aktivom od oko 107,9 milijardi evra, što čini 108% u odnosu na BDP Mađarske. Broj banaka je ostao isti kao i u prethodnoj godini i u sektoru se nisu desile značajnije kupoprodajne transakcije, spajanja ili likvidacije. OTP banka i dalje ima dominantno učešće od 21,3% na kraju 2012. godine, dok druge banke imaju pojedinačno učešće manje od 10%. Najvećih pet banaka

Ključni pokazatelji bankarskog sektora u Mađarskoj

Bilans stanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna aktiva (MEUR)	125.212	124.888	121.268	111.934	107.899
kretanje u %	15,9%	-0,3%	-2,9%	-7,7%	-3,6%
% BDP-a	118,6%	134,0%	123,1%	123,6%	108,4%
Ukupni krediti (MEUR)	60.810	58.129	59.964	53.678	50.003
kretanje u %	13,5%	-4,4%	3,2%	-10,5%	-6,8%
Ukupni depoziti (MEUR)	44.117	43.630	42.742	40.449	42.856
kretanje u %	4,0%	-1,1%	-2,0%	-5,4%	6,0%
Ukupni krediti kao % ukupnih depozita (loan to deposit)	138,0%	133,0%	140,0%	133,0%	117,0%
Sektorski podaci					
Broj banaka	38	35	35	35	35
Tržišno učešće banaka sa većinskim državnim kapitalom	3,9%	4,4%	4,6%	5,3%	5,1%
Tržišno učešće banaka sa većinskim inostranim kapitalom	91,0%	91,0%	90,0%	89,0%	89,0%
Pokatelji profitabilnosti i efikasnosti					
Stopa prinosa na ukupnu aktivu (RoA u %)	1,2%	1,7%	0,2%	-0,2%	-0,4%
Stopa prinosa na sopstveni kapital (RoE u %)	15,2%	10,1%	2,3%	-1,7%	-3,8%
Adekvatnosti kapitala (CAR)	11,1%	13,1%	13,3%	13,5%	15,7%
Problematični krediti kao % ukupnih kredita (NPL)	3,0%	5,9%	7,8%	11,5%	13,7%

Izvor: Izveštaji centralnih banaka i supervizorskih agencija, RB CEE Banking Sector Report

Ključni pokazatelji za pet najvećih banaka - 31. decembar 2012. godine

	OTP Bank	ERSTE Bank Hungary	K&H Bank	MKB Bank	CIB Bank
Ukupna aktiva (MEUR)	22.795	9.481	8.480	7.925	7.877
Tržišno učešće %	21,1%	8,8%	7,9%	7,3%	7,3%
Ukupan kapital (MEUR)	4.053	551	627	409	n/d
Neto rezultat poslovanja (MEUR)	132	(38)	91	(304)	n/d
ROA	0,6%	-0,4%	1,0%	-3,5%	n/d
ROE	3,4%	-3,3%	14,6%	-89,8%	n/d
Pokazatelj adekvatnosti kapitala	20,5%	11,7%	12,9%	9,0%	n/d
Većinski vlasnici/ veći akcionari	Privatni akcionari, MOL, Groupama, Lazard Group	EGB Ceps Holding	KBC Bank	BayernLB, Munchen	Intesa Sanpaolo
Broj organizacionih jedinica	380	142	226	80	128
Broj zaposlenih	8.070	2.340	3.300	2.058	2.855

Izvor: Mađarska centralna banka, Finansijski izveštaji banaka

drži oko 53% tržišnog učešća, što znači da je koncentracija u sektoru relativno umerena. Tržišno učešće banaka sa većinskim stranim kapitalom u ukupnom sektoru je oko 89%, a banaka sa većinskim državnim kapitalom oko 5% na kraju 2012. godine, što je slično kao i prethodne 2011. godine.

Mađarski bankarski sektor je jedan od onih u regionu koji je možda najžešće pogođen krizom. Mnogi problemi su proistekli iz pada ekonomske aktivnosti, vrlo visoke nezaposlenosti i ogromnog učešća kredita u stranoj valuti datih dužnicima bez adekvatne zaštite od valutnog rizika (oko 55% ukupnih kredita, od

toga značajan deo su stambeni krediti u švajcarskim francima). Devizni rizik i gubici po tom osnovu su imali značajan negativan efekat na finansijsku stabilnost. Vlada Mađarske je kao jednu od mera usvojila zakon

MAĐARSKA

- Značajan pad kreditne aktivnosti i smanjenje bilansa banaka
- Rast nenaplativne aktive i loši poslovni rezultati
- Poreski nameti na bankarske transakcije
- Intervencija države neminovna

koji dozvoljava prevremenu otplatu stambenih kredita na bazi administrativno utvrđenog deviznog kursa gde banke preuzimaju tako utvrđene gubitke.

Ukupna aktiva bankarskog sektora kao i ukupna suma kredita su u konstantnom padu od 2008. godine, a ovo je posebno izraženo u 2011. i 2012. godini u kojima je i prinos na kapital („ROE“) celog sektora negativan. Poseban problem za bankarski sektor i njegovu profitabilnost je bilo uvođenje bankarskog poreza, tj. naknade koja se obračunava na korigovanu aktivu finansijske institucije, koji je i dalje ostao na snazi i pored najava Vlade da će se ukinuti u 2014. godini. Dodatno, od 2013. godine uveden je porez na finansijske transakcije (0,3% na podizanje novca, 0,2% na sve ostale transakcije) koji će dodatno opteretiti sektor i uticati na rezultate poslovanja.

Bankarski sektor se još uvek suočava sa rizikom lošeg upravljanja problematičnim kreditima (NPL), što se posebno odnosi na korporativne kredite. Racio NPL kredita dostigao je nivo od 13,7% na kraju 2012. godine u odnosu na 11,5% na kraju 2011. godine (na kraju 2008. godine ovaj racio je iznosio oko 3%).

Sa druge strane, kao rezultat značajnih dokapitalizacija od strane matičnih banaka, kapitalna pozicija banaka se značajno popravila na kraju 2012. godine. Racio kapitalne adekvatnosti („CAR“) iznosi 15,7% na kraju 2012. godine u odnosu na 13,5% godinu dana ranije.

Mađarska centralna banka i Vlada su u 2013. godini najavile određene mere monetarne politike koje imaju za cilj podsticanje rasta kreditne aktivnosti čiji će se efekti tek videti.

Rumunija

Na kraju 2012. godine u Rumuniji posluje 39 banaka sa ukupnom aktivom od oko 91,4 milijarde evra, što čini tek oko 70% BDP-a Rumunije. Broj banaka je manji za jednu banku u odnosu na prethodnu godinu, kao rezultat spajanja uz pripajanje banaka Intesa Sanpaolo Romania i C.R. Firenze Romania. U 2012. godini zabeleženo je i nekoliko transakcija preuzimanja delova kreditnih portfolija, pre svega kredita stanovništvu i posebno stambenih kredita, od strane banaka koje su bile manje pogođene krizom i koje imaju stabilniju poziciju na tržištu. Najvećih pet banaka drži oko 55% tržišnog učešća, što znači da je koncentracija u sektoru relativno umerena. Dve najveće banke, BCR (Erste) i BRD (SocGen), drže 19,3% i 13,1% tržišnog učešća respektivno, dok ostale banke imaju pojedinačno tržišno učešće ispod 10%. Tržišno učešće banaka sa većinskim stranim kapitalom u ukupnom sektoru je poraslo sa 83% na 90% u toku 2012. godine kao rezultat preuzimanja većinskog vlasništva stranih akcionara u Banca Transilvania putem berze. Učešće banaka sa većinskim državnim kapitalom je oko 8% na kraju 2012. godine, što je slično kao i prethodne, 2011. godine.

Rumunski bankarski sektor bi mogao da se oceni kao stabilan, uprkos negativnim poslovnim rezultatima u protekle tri godine. Rizici bankarskog sektora su se u proteklom periodu rešavali individualnim merama i naporom samih banaka, što je rezultovalo konsolidacijom sektora po pitanju solventnosti, nivoa rezervacija za kreditne gubitke i odgovarajućeg nivoa likvidnosti, ali naravno to je bilo praćeno i merama Narodne banke Rumunije, koja se posebno bavila segmentom upravljanja rizicima. Strane banke i investitori i dalje vide rumunsko bankarsko tržište kao tržište sa velikim potencijalom i očekuju rast u budućnosti.

Nivo ukupne aktive banaka, kao i ukupna kreditna aktivnost, nisu se značajno promenili tokom 2012. godine pre svega kao rezultat usporenog ekonomskog rasta Rumunije i značajnog zaoštavanja uslova kreditiranja. Aktiva banaka sa stranim vlasništvom se čak smanjila kao rezultat prodaje stečenih nepokretnosti i loših kredita. Uočena je veća kreditna izloženost ka državnom sektoru, smanjena ka centralnoj banci. Jedan od razloga zaustavljanja kreditne ekspanzije jesu i mere Narodne banke Rumunije u pravcu limitiranja kreditiranja u stranoj valuti fizičkim licima koja nemaju odgovarajuću zaštitu od deviznog rizika. U 2013. godini se očekuje dalje zaoštavanje kreditnih kriterijuma putem mera Narodne banke Rumunije. Stambeni krediti su jedini segment gde se beleži rast kreditne aktivnosti, iako manji nego ranije, po stopi od 8,3% u 2012. godini (14,4% u 2011. godini). To je pre svega rezultat državnog programa kojim se stimuliše kupovina prvog stana.

Kreditni vezani za stranu valutu i dalje čine oko dve trećine ukupnih kredita (63%) na kraju 2012. godine. Narodna banka Rumunije pažljivo prati devizni rizik na nivou sektora i uvodi određene mere u pravcu spuštavanja nivoa deviznih zaduživanja. Pored toga, značajno je učešće deviznih depozita pa je loan-to-deposit racio (u stranoj valuti) oko 114% na kraju 2012. godine.

Kraća ročnost izvora finansiranja, pre svega depozita i dalje bitno utiče na nemogućnost da se izađe u susret zahtevima za dugoročnije (investicione) kredite čije se učešće smanjuje u ukupnim kreditima privatnom sektoru (oko 55%).

Kvalitet kreditnog portfolija je nastavio da se pogoršava u 2012. godini, što se vidi po rastu učešća problematičnih kredita (NPL racio) sa 14,3% na početku godine na 18,2% na kraju godine. Poseban uticaj na rast

RUMUNIJA

- Usporavanje kreditne aktivnosti, rast NPL i negativni poslovni rezultati
- Stabilnost sektora i pozitivna očekivanja uprkos slaboj 2012. godini
- Nizak stepen saturacije ukazuje na solidan potencijal tržišta

Ključni pokazatelji bankarskog sektora u Rumuniji

Bilans stanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna aktiva (MEUR)	85.190	86.202	89.906	90.925	91.409
kretanje u %	18,2%	1,2%	4,3%	1,1%	0,5%
% BDP-a	66,0%	72,7%	73,6%	70,6%	68,9%
Ukupni krediti (MEUR)	49.969	47.584	49.208	52.125	51.571
kretanje u %	20,9%	-4,8%	3,4%	5,9%	-1,1%
Ukupni depoziti (MEUR)	40.352	42.803	44.843	46.866	48.006
kretanje u %	7,9%	6,1%	4,8%	4,5%	2,4%
Ukupni krediti kao % ukupnih depozita (loan to deposit)	124,0%	111,0%	110,0%	111,0%	107,0%
Sektorski podaci					
Broj banaka	42	41	41	40	39
Tržišno učešće banaka sa većinskim državnim kapitalom	5,2%	7,3%	7,4%	8,2%	8,4%
Tržišno učešće banaka sa većinskim inostranim kapitalom	88,0%	85,0%	85,0%	83,0%	90,0%
Pokazatelji profitabilnosti i efikasnosti					
Stopa prinosa na ukupnu aktivu (RoA u %)	1,6%	0,3%	-0,2%	-0,2%	-0,6%
Stopa prinosa na sopstveni kapital (RoE u %)	17,0%	2,9%	-1,7%	-2,6%	-5,4%
Adekvatnosti kapitala (CAR)	13,8%	14,7%	15,0%	14,9%	14,6%
Problematični krediti kao % ukupnih kredita (NPL)	2,8%	7,9%	11,9%	14,3%	18,2%

Izvor: Izveštaji centralnih banaka i supervizorskih agencija, RB CEE Banking Sector Report

Ključni pokazatelji za pet najvećih banaka - 31. decembar 2012. godine

	Banca Comerciala Romana	BRD - Groupe Societe Generale	CEC Bank	Banca Transilvania	UniCredit Tiriac Bank
Ukupna aktiva (MEUR)	15.926	10.821	6.764	6.677	6.307
Tržišno učešće %	17,4%	11,8%	7,4%	7,3%	6,9%
Ukupan kapital (MEUR)	1.608	1.247	n/d	609	n/d
Neto rezultat poslovanja (MEUR)	(274)	(75)	n/d	72	n/d
ROA	-0,4%	-0,2%	n/d	0,3%	n/d
ROE	-4,1%	-1,5%	n/d	3,2%	n/d
Pokazatelj adekvatnosti kapitala	12,4%	n/d	n/d	n/d	n/d
Većinski vlasnici/ veći akcionari	Erste Group Bank AG	Soceite Generale s.a.	Država	Privatni akcionari, EBRD, IFC	UniCredit Bank Austria AG
Broj organizacionih jedinica	622	915	1.148	550	208
Broj zaposlenih	7.161	7.992	6.522	6.780	2.852

Izvor: Narodna banka Rumunije, Finansijski izveštaji banaka

NPL zabeležen je usled neuspešnosti naplate prethodno restrukturiranih kredita. Rast NPL-a u 2012. godini je i imao najveći uticaj na negativan poslovni rezultat celog sektora.

Bez obzira na visok rast NPL-a, bankarski sektor i dalje beleži adekvatan i stabilan nivo kapitalne adekvatnosti koja na kraju 2012. godine iznosi 14,6% (14,9% 2011. godine). Ovo je rezultat pre svega dokapitalizacije banaka ali i smanjenja rizične aktive kroz prekompozicije plasmana u pravcu državnih hartija od vrednosti i manje rizičnih plasmana, kao i prodaje loše aktive.

Bugarska

Na kraju 2012. godine u Bugarskoj posluje 31 banka sa ukupnom aktivom od 42,1 milijardu evra, što čini oko 106% BDP-a Bugarske. Broj banaka je ostao isti kao i u prethodnoj godini i u sektoru se nisu desile značajnije kupoprodajne transakcije, spajanja ili likvidacije banaka. Grčka Emporiki banka je nakon preuzimanja od strane Credit Agricole Grupe promenila ime u Credit Agricole. Unicredit Bulbank i DSK banka (OTP) sa 15,4% i 10,6% tržišnog učešća respektivno, čine jedine dve banke sa preko 10% tržišnog učešća. Pet najvećih banaka čini oko

Ključni pokazatelji bankarskog sektora u Bugarskoj

Bilans stanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna aktiva (MEUR)	35,566	36,234	37,695	39,273	42,138
kretanje u %	17.7%	1.9%	4.0%	4.2%	7.3%
% BDP	100.4%	103.7%	104.6%	102.0%	106.2%
Ukupni krediti (MEUR)	25,661	26,817	27,535	28,655	29,573
kretanje u %	32.2%	4.5%	2.7%	4.1%	3.2%
Ukupni depoziti (MEUR)	21,339	22,132	23,994	27,000	29,275
kretanje u %	7.5%	3.7%	8.4%	12.5%	8.4%
Ukupni krediti kao % ukupnih depozita (loan to deposit)	120.0%	121.0%	115.0%	106.0%	101.0%
Sektorski podaci					
Broj banaka	30	30	30	31	31
Tržišno učešće banaka sa većinskim državnim kapitalom	2.1%	2.4%	3.2%	3.7%	3.3%
Tržišno učešće banaka sa većinskim inostranim kapitalom	84.0%	84.0%	81.0%	76.0%	74.0%
Pokazatelji profitabilnosti i efikasnosti					
Stopa prinosa na ukupnu aktivu (RoA u %)	2.1%	1.1%	0.9%	0.8%	0.7%
Stopa prinosa na sopstveni kapital (RoE u %)	20.5%	9.3%	6.7%	5.8%	5.3%
Adekvatnosti kapitala (CAR)	14.9%	17.0%	17.5%	17.5%	16.7%
Problematični krediti kao % ukupnih kredita (NPL)	2.4%	6.1%	11.9%	14.9%	16.6%

Izvor: Izveštaji centralnih banaka i supervizorskih agencija, RB CEE Banking Sector Report

Ključni pokazatelji za pet najvećih banaka - 31. decembar 2012. godine

	UniCredit Bulbank	DSK Bank	First Investment Bank	United Bulgarian Bank	Raiffeisenbank Bulgaria
Ukupna aktiva (MEUR)	6.472	4.462	3.532	3.245	3.156
Tržišno učešće %	15,4%	10,6%	8,4%	7,7%	7,5%
Ukupan kapital (MEUR)	1.089	740	261	547	465
Neto rezultat poslovanja (MEUR)	109	98	15	(21)	2
ROA	1,7%	2,2%	0,4%	-0,6%	0,1%
ROE	10,3%	13,8%	5,9%	-3,7%	0,4%
Pokazatelj adekvatnosti kapitala	18,8%	18,9%	13,0%	13,9%	17,1%
Većinski vlasnici/ veći akcionari	UniCredit Bank Austria AG	OTP Bank Plc. Hungary	Privatni akcionari	National Bank of Greece-NBG	Raiffeisen Bank International AG
Broj organizacionih jedinica	206	370	153	210	180
Broj zaposlenih	3.752	3.656	2.691	2.615	3.271

Izvor: Bugarska Narodna banka, Finansijski izveštaji banaka

51% ukupnog tržišnog učešća na kraju 2012. godine. Tržišno učešće banaka sa većinskim stranim kapitalom je oko 74%, a banaka sa većinskim državnim kapitalom je samo oko 3% na kraju 2012. godine, što je slično kao i prethodne 2011. godine.

Bugarski bankarski sektor u 2012. godini ostvaruje skromne, ali pozitivne poslovne rezultate sa prinosom na kapital (ROE) od oko 5,3%, nešto manje nego u 2011. i 2010. godini. Usled vrlo skromnog ekonomskog rasta, izazovnog poslovnog okruženja i pooštrenih kreditnih po-

litika, kreditni rast je na relativno niskom nivou, dok sa druge strane nivo NPL dostiže 16,6% na kraju 2012. godine u odnosu na 14,9% na kraju 2011. godine. Zabeležen je pad nivoa kredita stanovništvu, uključujući i stambene kredite, dok se kreditiranje privatnom korporativnom sektoru povećalo za solidnih 5% u toku 2012. godine. Slično kao i u ostalim analiziranim zemljama, krediti vezani za stranu valutu iznose oko 64% ukupnih kredita (pre svega za evro), bez obzira na specifičan režim deviznog kursa u Bugarskoj (valutni odbor - valuta fiksirana za evro).

BUGARSKA

- Skromni ali pozitivni poslovni rezultati
- Usporena kreditna aktivnost naročito u segmentu stanovništva
- Blagi rast NPL, ali solidna kapitalna i likvidnosna pozicija

Sa druge strane, nastavljen je rast nivoa depozita, posebno depozita stanovništva koji rastu stopom od preko 10% u prethodnih nekoliko godina, što je zajedno sa usporenom kreditnom aktivnošću rezultiralo značajnim rastom likvidnosti celog sektora. Ovo kretanje pokazuje i nivo poverenja u bankarski sistem. Loan-to-deposit ratio iznosi 101% na kraju 2012. godine, što sa jedne strane može da govori o tome da su banke likvidne, ali sa druge strane da nemaju gde da plasiraju višak likvidnih sredstava zbog relativno visoke saturacije tržišta (ukupna aktiva banaka čini 106% BDP-a) i da je kreditiranje značajno usporeno pod uticajem opšte ekonomske situacije.

Kao što je pomenuto, NPL ratio ima rastući trend i dostiže 16,6% na kraju 2012. godine u odnosu na godinu dana ranije kada je NPL ratio bio 14,9%. Ipak, u poređenju sa krajem 2008. godine kada je NPL ratio iznosio samo 2,4%, može se primetiti da je bugarski bankarski sektor takode značajno pogođen krizom i opštim padom ekonomske aktivnosti.

Kapitalna adekvatnost na nivou celog sektora sa druge strane je na stabilnom nivou od 16,7% na kraju 2012. godine (17,5% 2011. godine).

OSTALA TRŽIŠTA U OKRUŽENJU

Bosna i Hercegovina

Na teritoriji BiH (Federacija i Republika Srpska) na kraju 2012. godine posluje 28 banaka sa ukupnom aktivom od 11,4 milijarde evra, što čini oko 87% BDP-a BiH. Broj banaka se u toku 2012. godine smanjio za jednu manju banku kojoj je oduzeta licenca. Tržište je relativ-

BANKARSTVO U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE U 2012. GODINI - OSNOVNE ODLIKE

Stagnacija kreditne aktivnosti kao rezultat makroekonomskih faktora, smanjene tražnje ali i rigoroznijih kreditnih politika;

Ovo usporavanje se odnosi ne samo na segment privrede već i na segment stanovništva, uključujući i stambene kredite;

Skromna profitabilnost sa prosečnim prinosom na kapital od 2,1% (tri zemlje su poslovale u minusu: Mađarska, Rumunija, Crna Gora);

Depoziti rastu sa prosečnom stopom od približno 5%, dok se pozajmice iz inostranstva i prema maticama postepeno smanjuju;

Kao rezultat prethodnog, loan-to-deposit ratio nastavlja da pada, a likvidnost sektora je uglavnom na zadovoljavajućem nivou u celom regionu;

Rast NPL racija se nastavlja i u 2012. godini i dostiže prosečnu vrednost od približno 16%, za razliku od zemalja centralne Evrope gde se NPL ratio stabilizovao na nivou od 5-7% u 2012. godini;

I pored velikog napora banaka da rade na stabilizaciji NPL i bave se naplatom istih, rizik lošeg upravljanja NPL portfoliom od strane banaka je i dalje prisutan;

Kapitalna adekvatnost se održava na stabilnom nivou od približno 17% u proseku, uglavnom kao rezultat optimizacije rizične aktive, zadržavanja profita i stagnacije kreditnog volumena;

Nastavljen je rast plasmana u državni sektor, pre

svoga u državne hartije od vrednosti, čime se smanjuje rizičnost portfolija i kapitalni zahtevi;

Postepeno je započet proces konsolidacije i ukрупnjavanja tržišta s obzirom na to da u većini zemalja posluje veliki broj malih univerzalnih banaka koje ne mogu da izdrže tržišnu utakmicu i regulatorne zahteve sa postojećim strategijama i limitiranim kapitalom i izvorima finansiranja;

Vlasnička struktura je uglavnom nepromenjena sa dominacijom vlasništva stranih banaka koje u proseku zauzimaju oko 86% tržišnog učešća i koje se nisu povukle iz regiona i pored činjenice stagniranja tržišta i nezadovoljavajućih prinosa;

Tržište je ostalo podeljeno u dve grupe zemalja po kriterijumu koncentracije bankarskog sektora: grupa sa visokom koncentracijom su Hrvatska, BiH, Albanija, Crna Gora i Makedonija (najvećih pet banaka preko 70% tržišta) i grupa sa umerenom koncentracijom tj. relativno fragmentiranim tržišnim učešćem u koju spadaju Srbija, Rumunija, Bugarska i Mađarska (najvećih pet banaka oko 50%);

Kreditni u većini zemalja regiona su ostali vezani za stranu valutu u rasponu 60-70% (pre svega evro), kao posledica još uvek evroizovane depozitne baze i nepoverenja u domaću valutu, tako da je region ostao ranjiv na posledice depresijacije domaće valute i rasta kreditnog rizika po tom osnovu.

no koncentrisano jer pet najvećih banaka čini oko 68% tržišnog učešća. S obzirom na relativno veliki broj malih banaka može se očekivati dalje smanjenje broja banaka. Najveće banke su Unicredit sa oko 20% tržišnog učešća, Raiffeisen sa 18%, Hypo-Alpe-Adria 14% i NLB 9% (posmatrano udruženo na teritoriji Federacije i Republike Srpske). Banke sa većinskim državnim vlasništvom čine samo oko 1% tržišnog učešća, a sa većinskim stranim vlasništvom oko 91%.

I pored teškog ekonomskih uslova u BiH, visoke nezaposlenosti i niskog nivoa dohotka stanovništva, bankarski sektor je ostvario skroman rast od 2% u 2012. godini, a stopa prinosa na kapital se čak povećala na solidnih 6,4% u 2012. godini. NPL ratio od 12,7% na kraju 2012. godine čini se da je pod kontrolom od strane banaka, što je omogućilo već pomenutu relativno solidnu profitabilnost sektora kao i kontrolisani pad adekvatnosti kapitala sa 17,1% na 16,7% u toku 2012. godine. Imajući u vidu opštu ekonomsku situaciju u BiH, ne može se očekivati značajniji rast bankarskog sektora bez razvoja realne ekonomije u narednim godinama. Ovo pogotovu imajući u vidu već solidan stepen saturacije bankarskog tržišta u odnosu na trenutnu ekonomsku snagu zemlje.

Albanija

U Albaniji na kraju 2012. godine posluje 16 banaka sa ukupnom aktivom od 8,6 milijardi evra, što čini oko 90% BDP-a Albanije. Nije bilo promena u broju banaka u poslednjih nekoliko godina. Pet najvećih banaka zauzima 73% tržišta, a dve najveće banke, Raiffeisen sa 27% i National Commercial Bank (turska privatna banka) sa 20%, čine skoro polovinu tržišta. Banke sa većinskim stranim kapitalom čine skoro 94% tržišta, dok banaka sa većinskom državnim vlasništvom nema.

Nakon značajnog rasta kreditnog volumena u 2011. godini od čak 15%, 2012. godina je bila godina stagnacije kao rezultat slabije privredne aktivnosti, pa je ostvaren minimalan rast od približno 2% i to uglavnom kao rezultat rasta u segmentu stanovništva. Depoziti nastavljaju da rastu, ali sa manjom stopom nego u 2011. godini od približno 7%, opet kao rezultat rasta depozita fizičkih lica. NPL su jedan od glavnih problema u albanskim bankama i na nivou sektora NPL učešće na kraju 2012. godine dostiže nivo od čak 22,5%, što je jedan od najviših u Evropi (18,8% 2011. godine). Bez obzira na to, na nivou sektora je ostvaren

---

pozitivan rezultat i prinos na kapital od približno 4%. Informacije sa tržišta u 2013. godini govore u prilog obuzdavanju daljeg rasta NPL kao rezultat zatezanja kreditnih politika banaka. Likvidnost sektora deluje stabilno, a loan-to-deposit ratio od 58% na kraju 2012. godine govori o tome da je potencijal finansiranja budućeg rasta kreditne aktivnosti dosta visok. Kapitalna adekvatnost je takođe stabilna i kreće se na nivou od 15-16% u poslednjih nekoliko godina.

Makedonija

U Makedoniji na kraju 2012. godine posluje 16 banaka sa ukupnom aktivom od 5,7 milijardi evra, što čini oko 77% BDP-a Makedonije. Tržište je malo i vrlo koncentrisano. Pet najvećih banaka zauzima skoro 79% tržišnog učešća, a tri najveće banke, Komercijalna banka (privatni akcionari), Stopanska banka (NBG Greece) i NLB Tutunska, dominiraju tržištem jer čine 62% tržišta. U toku 2012. godine se desilo jedno preuzimanje pa je broj banaka pao sa 17 na 16. S obzirom na relativno veliki broj malih banaka može se očekivati dalja konsolidacija tržišta u narednom periodu. Banke sa većinskim stranim kapitalom čine skoro 93% tržišta, dok banke u većinskom državnom vlasništvu čine samo oko 3%.

Bankarski sektor Makedonije se čini stabilnim i pored teške ekonomske situacije i visoke stope nezaposlenosti. Razlog tome između ostalog je verovatno i relativno niža saturacija finansijskog tržišta u odnosu na region. Sektor ostvaruje skromne pozitivne rezultate u prethodnim godinama gde se prinos na kapital (ROE) kreće na nivou od približno 3% u 2012. i 2011. godini. U 2012. godini je zabeležen solidan rast kredita od oko 7%, kao i depozita od oko 6%, što je manji rast u odnosu na prethodnu godinu, a kao rezultat usporavanja ekonomije u 2012. godini. NPL ratio je porastao sa 9,9% na 10,9% u toku 2012. godini i jedan je od najnižih NPL racija u regionu.

Sa loan-to-deposit raciom od oko 89%, što je takođe jedan od najnižih u regionu, makedonski bankarski sektor je izuzetno likvidan i ima potencijal da podrži rast kreditne aktivnosti. Pored toga, adekvatnost kapitala je na nivou 17,1% što je najviši nivo u poslednjih nekoliko godina. Čini se da makedonski bankarski sektor ima potencijal za rast, ali da ta realizacija u velikoj meri zavisi od privredne aktivnosti, koja stagnira.

Crna Gora

Na teritoriji Crne Gore na kraju 2012. godine posluje 11 banaka sa ukupnom aktivom od 2,8 milijardi evra (86% BDP-a), što je stanje slično kao i prethodne, 2011. godine. Tržište je relativno koncentrisano

jer pet najvećih banaka čini približno 72% tržišnog učešća, dok dve najveće banke CKB (OTP) i NLB Montenegro banka čine zajedno 40% tržišnog učešća. Banke sa većinskim stranim kapitalom zauzimaju 81% tržišnog učešća, dok se ostatak odnosi na banke sa privatnim domaćim kapitalom.

Niska privredna aktivnost, visoka nezaposlenost i nelikvidnost privrede u Crnoj Gori značajno su pogodili bankarski sektor koji trenutno posluje sa velikim gubicima. Najveći uticaj na rezultat pored pada kreditne aktivnosti imaju rezervacije za kreditne gubitke. Aktiva bankarskog sektora i volumen kredita su u konstantnom padu od 2008. godine (kumulativno su se krediti smanjili za oko 33% od 2008.). Depoziti su se tek u 2012. godini vratili na nivo iz 2008. godine. Efektivno učešće NPL je jedno od najvećih u Evropi. U toku su inicijative Centralne banke Crne Gore i međunarodnih finansijskih institucija na pokušaju sistemskog rešavanja NPL. Kapitalna adekvatnost je relativno niskom nivou od oko 14%. Crnogorski bankarski sektor čeka težak period restrukturiranja uz verovatno neophodnu intervenciju države i pomoć međunarodnih finansijskih institucija.

Dobro je da nema panike

Istakao bih problem visokog budžetskog deficita. Da bi ga finansirala, država prodaje obveznice. Svaki put kada proda obveznice, koje kupuju banke, država praktično smanjuje dostupnost kapitala privredi, realnom sektoru. Banke, privučene visokim kamatnim stopama, radije kupuju obveznice države umesto da se aktiviraju i da pronadu dobre projekte u privredi, koje bi finansirale

Vesna Damjanić Branković

Svetska banka pažljivo prati ekonomske prilike u Srbiji, posebno u uslovima svetske ekonomske krize. Lu Brefor, šef kancelarije Svetske banke u Srbiji, procenjuje da finansijski sektor u državi jača.

„Važno je da nikada nismo videli naznake prave panike. Tome je u velikoj meri doprinela dobra politika koju je vodila i koju vodi Narodna banka Srbije. U Srbiji su banke veoma visoko kapitalizovane, likvidne i ne vidimo smanjenje ili izvoz kapitala. Generalno, slika je dobra“, kaže on.

Čini se da i pored te opšte, kako kažete, dobre slike, postoje ozbiljni problemi pri kreditiranju, pre svega, privrede.

L. Brefor: Najpre bih istakao problem visokog budžetskog deficita. Da bi ga finansirala, država prodaje obveznice. Svaki put kada proda obveznice, koje kupuju banke, država praktično smanjuje dostupnost kapitala privredi, realnom sektoru. Banke, privučene visokim kamatnim stopama, radije kupuju obveznice države umesto da se aktiviraju i da pronadu dobre projekte u privredi, koje bi finansirale. Dakle, bilo bi veoma dobro da se smanji minus u kasi kako bi banke više novca preusmeravale na privredu, na projekte za reindustrijalizaciju, na razvoj malih i srednjih preduzeća.

To, vodi, rekla bih, i drugom problemu – broj preduzeća koja ne mogu da otplaćuju kredite na vreme raste. Koliko je to alarmantno?

L. Brefor: Očigledno je da broj nenaplativih kredita raste. Usled krize njihov broj se alarmantno povećao. To zasada ne ugrožava bankarski sektor jer većinu ovih kredita zasad banke uspevaju da pokriju svojim kapitalom. To, međutim, umanjuje njihovu kreditnu sposobnost da dalje posuđuju privatnom sektoru, a što bi trebalo da bude prioritet. Vidimo dobre inicijalne korake Ministarstva finansija i Narodne banke, koji menjaju pojedine zakone i regulative koje su do sada

bile veoma komplikovane za banke i mnogo ih koštale kako bi se rukovodile svojim nenaplativim kreditima. Međutim, to su samo početni koraci kako bi se dugoročnije rešio ovaj problem. Potrebno je još dosta za-

Očigledno je da broj nenaplativih kredita raste. Usled krize njihov broj se alarmantno povećao. To za sada ne ugrožava bankarski sektor jer većinu ovih kredita banke uspevaju da pokriju svojim kapitalom

jedničkog rada institucija, sa jedne strane, i banaka, sa druge. Izvesno je da će lakše ići rešavanje problema rizičnih kredita kod privatnih kompanija, nego kod državnih. Videli smo šta se dogodilo sa Agrobankom i Razvojnou bankom Vojvodine. Proces koji Vlada namerava da sprovede u vezi sa lošim plasmanima u lošim državnim bankama je dobar. Ali to ne rešava problem svih nenaplativih kredita.

I pored svih ovih problema, finansijski sektor je u dobroj kondiciji

Koji su to izazovi koji čekaju banke u Srbiji?

L. Brefor: I pored svih ovih problema, finansijski sektor je u dobroj kondiciji. Do toga se nije došlo slučajno, već reformama koje su sprovedene početkom 2000. Svaka-ko, u Srbiji ima previše banaka i izvesna konsolidacija se već nazire. Mnoge reforme koje su potrebne u javnoj administraciji i javnim preduzećima vode onom što sam napomenuo – oslobađanju novca za realni sektor i to će biti izazov za banke, ali, pre svega, za državu. Potreb-

na je celovita reforma javnog sektora, koja bi doprinela tome da se budžet bolje puni, a samim tim prestalo bi zaduživanje od banaka.

To znači da su izazovi za banke blisko povezani sa reformama koje država treba da uradi?

L. Brefor: Pred državom su dva reformska pravca – da reorganizuje javni sektor, čime bi se smanjili javni dug i manjak u kasi i drugi je - da poveća privredni rast. To znači da je potrebno da se stvori takvo poslovno okruženje koje bi omogućilo domaćim i stranim kompanijama da investiraju više. U takvim okolnostima srpska ekonomija će biti u boljoj formi, banke će imati više novca na raspolaganju za realni sektor i doći će do onog nivoa rasta privrede kakav je bio i pre krize.

Ako uporedimo bankarski sektor Srbije sa regionom, u kakvoj je formi?

L. Brefor: U dobroj, ali to je rezultat decenije veoma pažljive i oprezno vođene politike centralne banke. Ne treba zaboraviti da su pre krize i mnogi bankari kritikovali takav pristup, a očigledno je da ih je on spasao mnogih muka. Ipak, važno je da se ovaj sektor i dalje pažljivo prati, jer kriza nije prošla i treba biti spreman na moguće nove probleme.

Kreditiranje MSP sa 500 miliona evra

Srpski bankarski sektor uopšteno govoreći je vođen profesionalno i veoma je kapitalizovan. Loša strana je što je sektor pretrpan bankama i sa ograničenim prostorom za realni rast pošto veoma malo dobrih privatnih kompanija kontroliše veliki deo ekonomije

Miloš Obradović

živom fiskalnom neravnotežom, Ministarstvo finansija i privrede energično se posvetilo smanjenju deficita budžeta koji bi trebalo da bude četiri odsto na kraju 2013. godine. S druge strane, Republika Srbija je takođe iskoristila povoljne emisije obveznica na međunarodnom tržištu kapitala u poslednjih šest meseci, što ublažava budžetski deficit. Srbija mora da nastavi sa reformom javne administracije, unapređenjem pravosuđa, usvajanjem i poštovanjem transparentnih tenderskih procedura i smanjenjem birokratije. Ova pitanja su i dalje glavna prepreka stranim direktnim investicijama naročito u mala i srednja preduzeća. Ovih dana lokalni političari i biznismeni ističu da će privreda rasti u najboljem slučaju dva odsto u 2013. godini, delom zbog investicija FAS, projekta koji je direktno podržala Evropska investiciona banka. Ipak, potrebno je više velikih investicija sa sličnom dodatnom vrednosti kao što je FIAT, rast dva ili tri puta veći od sadašnjeg, da bi se unapredio životni standard građana, smanjila nezaposlenost i zemlja transformisala u konkurentnu i inovativnu ekonomiju.

U početku krize bankarski sektor bio je veoma otporan, ali u poslednje vreme imamo dve banke koje su bankrotirale. Da li postoji rizik da loše banke ugroze javne finansije?

Srpski bankarski sektor uopšteno govoreći je vođen profesionalno i veoma je kapitalizovan. Loša strana je što je sektor pretrpan bankama i sa ograničenim prostorom za realni rast, pošto veoma malo dobrih privatnih kompanija kontroliše veliki deo ekonomije. Nedavno su neke domaće banke pretrpele ogromne gubitke do te mere da su morale biti spasavane ili dokapitalizovane od strane države. Nažalost, ako pogledamo u pogođene banke vidimo da je većina, ako ne sve, u rukama države. Da li tu postoji lekcija koju treba naučiti? Većina banaka u inostranom vlasništvu ostvaruje dobit. Nema ništa loše u tome da država zadrži vlasništvo u bankama sve dok su te banke vođene profesionalno, što znači da se drže najbolje bankarske prakse.

Kako biste ocenili reakciju sprske privrede i vlade na finansijsku krizu nakon pet godina od njenog početka?

Srbija, kao i većina zemalja Zapadnog Balkana, direktno je pogođena finansijskom i ekonomskom krizom jer rast regiona uglavnom zavisi od trgovine i kapitalnih priliva iz EU. Srbija je prošla najgora sa kontrakcijom BDP-a od dva odsto i smanjenjem SDI (sa 1,6 milijardi evra u prvih 10 meseci 2011. na 81 milion u istom periodu 2012. godine) i predsedničkim i parlamentarnim izborima u maju kada je proces donošenja odluka na republičkom nivou skoro zaustavljen.

Budžetski deficit je skočio na šest odsto BDP-a na kraju 2012. godine. U jednu ruku, suočeno sa neod-

Da li je kriza izmenila ulogu EIB u jugoistočnoj Evropi i zapadnom Balkanu i na koji način?

Kriza je povećala ulogu EIB uz njenu uobičajenu ulogu finansiranja infrastrukture i MSP što je vitalno za većinu pogodnih EU ekonomija. Kreditiranje EIB-a je sa 50-60 milijardi evra pre krize povećano na 70-80 milijardi poslednjih nekoliko godina. Dok je najveći deo porasta kreditiranja kanalan unutar EU, JIE je takođe imala koristi od Bečke inicijative tokom 2009. i 2010. godine. Pod akcionim planom međunarodne finansijske institucije su se obavezale na doprinos od 24,5 milijarde evra tokom ove dve godine sa rezultatima koji su prevazišli početne ciljeve.

Da li pozajmljivanje međunarodnih finansijskih institucija kao što je EIB, može zameniti komercijalno kreditiranje, pošto imamo stagnaciju u kreditiranju?

Primarna misija MFI je podrška dugoročnim investicijama uglavnom u infrastrukturu i industriju (uključujući MSP) koristeći najbolju bankarsku praksu, što znači da projekti moraju biti ekonomski održivi, tehnički ispravni, sa tenderima u skladu sa EU regulativom (npr. međunarodna konkurencija) i sprovedeni u skladu sa socijalnim i ekološkim standardima EU. U tom pogledu EIB je komplemntarna komercijalnim bankama i ne može ih zameniti. Ipak istina je da poslednjih godina sa kreditnim krahom, EIB obezbeđuje dugoročne kredite MSP sektoru

kroz bankarski sektor jer su komercijalne banke nevoljne da kreditiraju MSP. Pozajmljivanje MSP prati koliko god je moguće principe koji obezbeđuju najbolju bankarsku praksu. Na Zapadnom Balkanu, posebno u Srbiji, EIB kreditiranje kroz komercijalne banke je jedan od stubova kreditiranja i otprilike trećina portfolija EIB-a se odnosi na MSP.

Koje oblasti mogu da pokrenu rast i da li EIB planira da učestvuje u takvim projektima?

Misija EIB je da podrži investicije u infrastrukturu i industriju. Na Zapadnom Balkanu, fokus je više na infrastrukturi jer su investicije u ovaj sektor zanemarivane decenijama. Analizirajući portfolio banke u ovom regionu pretežno finansiramo transportni sektor. U Srbiji takođe imamo značajno učešće u istraživanju i razvoju, zdravstvu, obrazovanju, lokalnoj infrastrukturi i pravosuđu. Dalje želimo da proširimo kreditiranje na obnovljive izvore energije i energetska efikasnost koji imaju pozitivan efekat na klimatske promene. Nastavićemo i kreditiranje „tradicionalnih“ sektora i za 2013. godinu očekujemo odobrenje dva zajma Republici Srbiji, jedan za MSP u iznosu od 500 miliona evra i drugi od 100 miliona evra za rehabilitaciju železničke mreže. Nastavićemo i pozajmljivanje komercijalnim bankama za podršku MSP i nadamo se da ćemo biti u situaciji da finansiramo privatne poslove sa čistom energijom.

TU SMO

DA OBJASNIMO I

DA SE POBRINEMO

011 2693 287

Narodnih heroja 38
Novi Beograd

Visoka 16
Banovo Brdo

www.dr-ristic.com

MEDI GROUP
Zdravi možemo sve

DOM ZDRAVLJA
Dr Ristić
Članica MediGroup

Nema brzih rešenja za problematične kredite

Iskustva drugih zemalja pokazuju da kada banke čine odučne pokušaje da reše problem NPL, kreditiranje se brže oporavlja nego kada se dozvoli da problem eskalira. Poslednje promene u poreskim zakonima sa neutralnim tretmanom otpisa potraživanja mogle bi pomoći

Miloš Obradović

Jugoistočna Evropa je jedan od regiona najjače pogođenih ekonomskom i finansijskom krizom poslednjih pet godina zbog kombinacije unutrašnjih i spoljnih uzroka. Iako je izbegnuto veće smanjenje izloženosti kapitala zahvaljujući Bečkoj inicijativi, priliv stranih investicija je naglo smanjen, smatra Mateo Patrone, šef kancelarije EBRD u Beogradu.

Prema njegovim rečima, to je otkrilo preveliku zavisnost regionalnog privrednog rasta od inostranog finansiranja, što je u vremenima jake tražnje prikrivalo nedovoljnu konkurentnost.

“Rezultat je taj da sada region mora više da se oslanja na unutrašnje izvore za finansiranje rasta i to će zahtevati od vlasti da se okrenu dubokim problemima konkurentnosti i reformama u javnoj upravi, tržištu rada i ukupnom poslovnom okruženju.”

Bankarski sektor se dobro borio sa krizom zahvaljujući delom pažljivoj superviziji centralne banke i snažnoj posvećenosti banaka matica svojim filijalama u Srbiji

Šta biste preporučili Vladi i privrednicima kako da se bore sa problemima prouzrokovanim krizom?

M. Patrone: Nema brzih rešenja za probleme sa kojima se region suočava. Ono što je potrebno jeste snažna posvećenost vlada koherentnim reformama. Regionalni pristup može pomoći: ako vlade jugoistočne Evrope pokažu da rade zajedno na uklanjanju trgovinskih barijera i unapređenju infrastrukturnih prekograničnih veza, učiniće region atraktivnijim za potencijalne strane investitore.

Bilo bi važno da vlasti definišu regulatorni okvir za poslovanje kompanija koje kupuju potraživanja, jer bi to otvorilo tržište za finansijske proizvode kao što je sekjuritizacija

EBRD je investirala u srpski bankarski sektor. Kako biste ga sada ocenili i da li je dovoljno stabilan da prevaziđe finansijsku, dužničku i bankarsku krizu kakvu imamo u Evropi?

M. Matrone: Bankarski sektor se dobro borio sa krizom zahvaljujući delom pažljivoj superviziji centralne banke i snažnoj posvećenosti banaka matica svojim filijalama u Srbiji. Verujemo da je bankarski sektor u dobroj poziciji da se suprotstavi bilo kakvim negativnim šokovima iz evropske ekonomije.

Problematični krediti su jedan od najvećih problema za srpske banke i jedan od glavnih razoga za stagnaciju kreditne aktivnosti. Šta bi moglo biti rešenje tog problema?

M. Patrone: Nema brzog rešenja ni za taj problem. Višestruki su razlozi: usporavanje ekonomije, rast kamatnih stopa, neusklađena ročnost i, najvažnije, deprecijacija dinara. Sve to ukazuje da su dominantni problematični krediti privrede. Važno je da banke rano prepoznaju veličinu problema i preduzmu korake u njegovom rešavanju, bolje nego da ga naknadno rešavaju.

Iskustva drugih zemalja pokazuju da kada banke čine odlučne pokušaje da reše problem NPL, krediti-

ranje se brže oporavlja nego kada se dozvoli da problem eskalira. Poslednje promene u poreskim zakonima sa neutralnim tretmanom otpisa potraživanja mogle bi pomoći.

Bilo bi važno da vlasti definišu regulatorni okvir za poslovanje kompanija koje kupuju potraživanja, jer bi to otvorilo tržište za finansijske proizvode kao što je sekjuritizacija.

Energetika bi mogla biti važan izvor rasta ukoliko se privuku prave investicije

Šta su mogućnosti, a šta rizici za Srbiju i ekonomije u regionu u naredne dve godine?

M. Patrone: Srpska privreda je prilično diversifikovana i ima značajan potencijal za rast u različitim sektorima. Lokacija Srbije u srcu jugoistočne Evrope i blizina Evropskoj uniji može je učiniti važnim čvorištem za različite proizvodne industrije, kao što je pokazalo oži-

vljavanje automobilske industrije. Energetika bi takođe mogla biti važan izvor rasta ukoliko se privuku prave investicije. Očekivano, verujemo u ceo lanac vrednosti poljoprivrednog sektora gde smo investirali i gde planiramo snažno da investiramo u budućnosti. Turizam takođe nije ispunio potencijal i može biti važan pokretač razvoja u budućnosti. Očekujemo privredni rast srpske privrede u 2013. godini. Naša Kancelarija glavnog ekonomiste trenutno predviđa rast od 2,1 odsto u ovoj godini u poređenju sa padom BDP-a od 1,7 odsto u prošloj. Ovo bi bio rast malo iznad proseka regiona jugoistočne Evrope.

Šta su glavne oblasti ulaganja EBRD u Srbiji ove godine i koliko EBRD namerava da investira?

M. Patrone: EBRD planira da potpiše ugovore vredne oko 300 miliona evra u 2013. godini kroz 20 projekata i najveće investicije će biti u infrastrukturu, finansijske institucije i korporativni sektor. Fokusiramo se na privatni sektor, a takođe ćemo obezbediti podršku za konsolidaciju velikih preduzeća i želeli bismo više da se uključimo u projekte privatizacije.

Recesija je pretnja za finansijsku stabilnost

Tehnološki nivo naše privrede zahteva značajno poboljšanje, jer jednostavno nemamo tehnološku osnovu s kojom možemo biti konkurentni na ino-tržištima. Političke izazove i teškoće nemoguće je zaobići i oni su često bili ključna prepreka za fundamentalne reforme, koje više ne mogu čekati

Izazovi su vezani za ukupni oporavak u Evropi, i naš oporavak umnogome će zavisiti od ekonomskih kretanja prvenstveno u Evropi, a posredno i šire. S druge strane, domaća ekonomija ima niz slabosti i neophodna su ozbiljna prilagođavanja. Pre krize te slabosti mogle su biti na neki način amortizovane, ali sada su u potpunosti isplivale na površinu. Neophodna je fiskalna konsolidacija, naročito na strani rashoda, jer je postojeća fiskalna pozicija neodrživa i može početi ugrožavati makroekonomsku stabilnost, kaže, odgovarajući na pitanje šta regionalnim ekonomijama predstoji kao najveći izazov na putu ka oporavku, Kemal Kozarić, guverner Centralne banke Bosne i Hercegovine

„Zemlja je još uvek vrlo zavisna i ‘gladna’ za prilivima kapitala izvana, a tog kapitala sve je manje na raspolaganju, i postavlja se pitanje kako ga možemo privući ako ne napravimo ozbiljne korake u pogledu regulacije tržišta i boljeg poslovnog okruženja. Tehnološki nivo naše privrede zahteva značajno poboljšanje, jer jednostavno nemamo tehnološku osnovu s kojom možemo biti konkurentni na ino-tržištima. Političke izazove i teškoće nemoguće je zaobići i oni su često bili ključna prepreka za fundamentalne reforme, koje više ne mogu čekati“, dodaje.

Kako je pet godina svetske ekonomske i finansijske krize uticalo na ekonomiju BiH?

K. Kozarić: Po mnogim pokazateljima, zemlje iz našeg regiona pretrpile su najveći spoljni šok u poređenju sa svim ostalim zemljama u tranziciji. Taj šok bio je transmitovan i putem finansijskog i putem trgovinskog kanala. Veoma bliska ekonomska integracija, i zavisnost od EU i evrozone, učinila je da praktično budemo direktno izloženi svim turbulencijama u tim ekonomijama, a da pri tome nismo imali mogućnost da ih ublažimo kroz oslanjanje na druge ekonomske regije, niti smo imali mogućnost da se koristimo mehanizmima koji su bili

na raspolaganju članicama EU. U tom pogledu pretrpeli smo primarni šok iz EU, a zatim i sekundarni usled slabljenja ostalih ekonomija u regionu, koji su naši važni ekonomski partneri. Ipak, naši podaci o ukupnom ekonomskom učinku ne govore da je BiH ekonomija predboko potonula, jer je recesija 2009. godine bila relativno blaga, pa su zatim usledile dve godine vrlo blagog oporavka, a onda su opet zabeležena recesijska kretanja u 2012. godini. Ukratko, ekonomija je relativno dobro podnela te udare, ali su ostale posledice zbog kojih je oporavak nejak i potrajaće prilično dugo.

Koliko su banke u BiH pogođene krizom u EU i na koji način?

K. Kozarić: Domaće banke nisu bile direktno izložene gubicima vezanim za finansijska tržišta u evrozoni, niti su domaće banke posedovale toksične vrste aktive. Ali, bile su indirektno pogođene kroz recesiona kretanja u realnom sektoru, što se odrazilo na rapidno pogoršanje kreditnog portofolija (i za stanovništvo i za korporativni sektor). Drugi efekat krize je da domaće banke više nisu mogle da računaju na izdašno finansiranje od svojih matičnih banaka iz inostranstva, te da su u proteklom periodu prošli kroz proces razduživanja. Koeficijenti profitabilnosti su bili najlošiji u 2010, dok je u protekle dve godine došlo do postepenog oporavka i rasta profitabilnosti, pa je povrat na aktivu u 2012. godini dostigao 0,6 odsto, a povrat na kapital pet odsto. Smanjivanje obima poslovanja, usled slabe kreditne ekspanzije, onemogućava oporavak banaka i brži rast ovog sektora.

Šta je najveći rizik za stabilnost finansijskog sistema?

K. Kozarić: Recesiona kretanja i dalje slabljenje domaće ekonomije imali bi zabrinjavajući efekat na domaće banke, jer bi bile suočene sa još većim gubicima. Isto tako, ozbiljni problemi na nivou bankarskih grupacija direktno bi se odrazili na domaće banke, koje praktično nemaju

Domaće banke nisu bile direktno izložene gubicima vezanim za finansijska tržišta u evrozoni, niti su domaće banke posedovale toksične vrste aktive

optimističnih očekivanja u vremenu pre krize. Sada su ti promašaji reflektovani u povećanju NPL, koji su na kraju 2012. godine bili na nivou od 13,5 odsto, te predstavljaju ozbiljan problem za bankarski sektor. S jedne strane ugrožavaju profitabilnost i kapital banaka, a s druge strane banke su mnogo suzdržanije oko ponude kredita. Najviše što se može trenutno očekivati je da se NPL stabilizuju na ovom nivou, ali postoji objektivan rizik da i dalje rastu dok se ekonomije u regionu ne stabilizuju.

Koliko je realan rizik da se eventualni problemi banaka preliju na javne finansije?

K. Kozarić: Smatramo da je najgori udar na bankarski sektor prošao i da pri tome nije bila neophodna intervencija države u spašavanju banaka kao u nekim drugim zemljama poput Španije ili Irske. Zato javne finansije ne bi trebalo da budu korišćene za masovno spasavanje i sanaciju banaka, iako povremeno može biti potrebe za nekim ograničenim intervencijama, kao što je nedavno bilo neophodno kod jedne banke u BiH. U principu su fiskalne pozicije već toliko loše da postoji malo prostora za pomoć bankama, pa je neophodno još više napora uložiti za dobar monitoring bankarskog sektora i prevenciju kriznih situacija.

Može se primetiti i usporavanje i stagnacija kreditne aktivnosti banaka. Kako će to uticati na budući ekonomski rast i da li centralna banka ima instrumente da prevaziđe taj problem?

K. Kozarić: Kreditiranje je od ključne važnosti za ekonomski rast u postojećem načinu funkcionisanja naših ekonomija. Svaka stagnacija u kreditnim aktivnostima ima direktni uticaj i na nivo potrošnje i na investicione aktivnosti. Naše ranije intervencije bile su upravo usmerene na oslobađanje dodatnih izvora likvidnosti bankama da bi se stimulisale njihove kreditne aktivnosti, a i vlade su kroz različite programe subvencionisanja nastojale da poboljšaju uslove za deficitarne kredite. Takođe, angažovali smo se u cilju osiguravanja povoljnih sredstava kod međunarodnih institucija (posebno kod Svetske banke) za stimulisanje kredita za preduzetnički sektor.

drugog tržišnog oslonca osim njihovih matičnih banaka. Ali, najnoviji signali ukazuju da su recesiona kretanja, kao i dalji ekonomski pad, verovatno zaustavljeni, kao i neposredna pretnja u finansijskom sistemu evrozone. Stoga, domaće banke nisu u stanju neposredne opasnosti i imaju nešto povoljnije uslove za poslovanje, ali je njihovu ranjivost potrebno ozbiljno posmatrati i preduzimati mere.

U celom regionu od 2008. godine zabeležen je jak rast problematičnih kredita. Da li očekujete da se taj rast nastavi i u narednom periodu?

K. Kozarić: Nekvalitetni krediti su refleksija prekomotnog odnosa prema proceni kreditnog rizika i pre-

Najmanje problematičnih kredita u regionu

Pre krize makedonski bankarski sektor imao je istorijski najniži nivo NPL od oko 6,5 odsto u 2008. U rizičnom okruženju tokom krize makedonske banke su se ponašale izuzetno odgovorno u odnosu na dinamiku kredita rezultirajući sa NPL raciom od 10,1 odsto na kraju 2012. godine, dok su neke zemlje u regionu imale i dvostruko više. Oprezno upravljanje bankom i striktno procedure pozajmljivanja znatno su doprineli dobrim performansama banaka

Glavni kanal preliivanja krize na makedonsku ekonomiju, uzevši u obzir otvorenost i veličinu, bio je kroz smanjenu ekonomsku aktivnost, smanjenu spoljnu tražnju za domaćim proizvodima i nesigurnost vezanu za globalni oporavak. Ipak, uticaj smanjene inostrane tražnje u svim ovim godinama imao je u velikoj meri ravnotežu u domaćim izvorima rasta, uglavnom investicijama baziranim na državnoj kapitalnoj potrošnji i stalnom prilivu stranih direktnih investicija", kaže Dimitar Bogov, guverner Narodne banke Makedonije.

Makedonija je mala i otvorena ekonomija. Kako su ekonomska i finansijska kriza u Evropi pogodile makedonsku ekonomiju?

D. Bogov: Rast makedonske privrede u 2010. i 2011. od 2,9, odnosno 2,8 odsto neutralizovao je pad bruto domaćeg proizvoda u 2008. i 2009. od 0,9 i 0,3 odsto održavajući njegov nivo iznad pretkriznog. Pogoršane performanse ekonomije negativno su se odrazile na javne finansije, širenjem budžetskog deficita na 3,8 odsto BDP-a u 2012, i na rezultate bankarskog sektora, kao drugi krug efekata krize. I makroekonomska i finansijska stabilnost su sačuvane. Deficit tekućeg računa zadržan je na umerenih tri odsto BDP-a sa kapitalnim prilivima koji ga pokrivaju i povećavaju devizne rezerve. Tokom krize inflacija je uglavnom bila pod uticajem globalnih šokova na strani ponude, sa prosečnom inflacijom od 3,3 odsto u 2012. Nekoliko prednosti je omogućilo lako prilagođavanje ekonomije turbulencijama u inostranstvu, koliko je to bilo moguće. Dobri početni uslovi i strukturne promene na početku krize uglavnom vidljive kroz novouspostavljene entitete

rezultirali su u izveznoj diversifikaciji i većoj fleksibilnosti ekonomije. Stalni neto prilivi stranih investicija i povećanje privatnih transfera u gotovini na deviznom tržištu dodatno pojačani akutnim stanjem krize u evrozoni doprineli su održavanju stabilnog kursa denara. Održavanje manjeg budžetskog deficita i javnog duga pre krize ostavili su prostor za kontracikličnu fiskalnu politiku tokom krize, koja je ublažila njene efekte. Likvidan i dobro kapitalizovan bankarski sistem, koji se uglavnom oslanja na domaće izvore, sprečio je preliivanje krize i podupro ekonomiju umerenim, ali konstatnim povećanjem kreditiranja.

Makedonska ekonomija prolazi kroz krizni period veoma dobro, iako je sused sa Grčkom koja je jedan od njenih najvećih trgovinskih partnera i jedan od glavnih investitora u bankarski sektor

Kako je bankarski sektor izdržao tokom prethodnih pet godina i koji su najveći rizici za banke?

D. Bogov: Pogoršane makroekonomske performanse vodile su pogoršanju boniteta bankarskih klijenata, umerenom pogoršanju kvaliteta kreditnih portfolija i smanjenoj profitabilnosti banaka. Glavni rizik sa kojim

Očekivani ekonomski oporavak u 2013. godini, jer su prognoze za rast BDP-a oko dva odsto, i stabilno okruženje trebalo bi da doprinesu daljem rastu depozita i stabilizaciji očekivanja banaka i drugih institucija

su se makedonske banke suočile kao posledica krize evrozone bio je uvećan rizik prema domaćim klijentima. Dodatno, eventualno smanjenje izloženosti banaka matica iz evrozone moglo bi štetno uticati na aktivnosti domaćih banaka. U početnoj fazi krize banke su registrovale pad indikatora likvidnosti, što je bio razlog da Centralna banka uvede zahteve za likvidnost 2009, koji su dalje omogućili održavanje likvidnosti banaka na razumnom nivou.

Makedonija ima najbolji racio problematičnih kredita u regionu. Šta čini makedonske banke otpornim na NPL u odnosu na ostale zemlje Zapadnog Balkana i šta očekujete u vezi sa lošim kreditima u narednom periodu?

D. Bogov: Pre krize makedonski bankarski sektor imao je istorijski najniži nivo NPL od oko 6,5 odsto u 2008. U rizičnom okruženju tokom krize makedonske banke su se ponašale izuzetno odgovorno u odnosu na dinamiku kredita rezultirajući sa NPL raciom od 10,1 odsto na kraju 2012. godine, dok su neke zemlje u regionu imale i dvostruko više. Oprezno upravljanje bankom i striktno procedure pozajmljivanja značajno su doprinele dobrim performansama banaka. Do sada porast indikatora kreditnog rizika bio je postepen i umeren, a buduća kretanja zavise od ukupnog ekonomskog oporavka. Tako će kreditni rizik ostati u fokusu ne samo tokom ove, već i sledeće godine.

Da li postoji opasnost da se bankarske krize iz Grčke i Kipra preliju u Makedoniju i region? Šta centralne banke mogu da urade da to spreče?

D. Bogov: Makedonska ekonomija prolazi kroz krizni period veoma dobro iako je sused sa Grčkom koja je jedan od njenih najvećih trgovinskih partnera i jedan od glavnih investitora u bankarski sektor. Tražnja iz Grčke se značajno smanjila, ali makedonske izvozne kompanije nadoknadile su to povećanjem trgovine sa drugim zemljama EU i tržištima u razvoju. Banke u grčkom vlasništvu su filijale koje su uglavnom finansirane iz domaćih depozita. Striktna regulacija izloženosti matičnim bankama dodatno je pojačala otpornost makedonskih banaka na grčku krizu. Što se Kipra tiče, rizik od prelijanja krize je još manji s obzirom na slabe ekonomske veze sa tom zemljom. U svakom slučaju, nove epizode finansijskog potresa u evrozoni povećavaju neizvesnost ekonomskih učesnika sa negativnim izgledima za evrozonu i posledično za region. Centralna banka i Vlada redovno nadgledaju razvoj situacije u globalnom okruženju. Narodna banka Makedonije je spremna da reaguje preduzimanjem prikladnih mera ako bude neophodno.

Šta se može učiniti da se pojača rast kreditne aktivnosti?

D. Bogov: Monetarna politika tokom krize reagovala je proaktivno postepenim smanjenjem kamatne stope (trenutno je na istorijskom minimumu od 3,5 odsto), kao i primenom nekih nestandardnih mera ciljajući stimulaciju kreditnog rasta uz održavanje cenovne i finansijske stabilnosti. Dinamika kreditiranja je pogođena percepcijom rizika banaka, što je promenilo njihove bilanse uglavnom povećanjem bezrizičnih investicija. U ukupnom periodu, odnos kredita prema depozitima ostao je relativno nizak, na oko 90 odsto. Očekivani ekonomski oporavak u 2013. godini, jer su prognoze za rast BDP-a oko dva odsto, i stabilno okruženje trebalo bi da doprinesu daljem rastu depozita i stabilizaciji očekivanja banaka i drugih institucija. Sa solidnom likvidnošću i solventnošću banaka ovi faktori zajedno sa relaksiranijom monetarnom politikom trebalo bi da naprave prostor za veću finansijsku podršku domaćoj ekonomiji preko banaka.

Zamke nelikvidnosti i loših plasmana

Pregrevanje crnogorske ekonomije u pretkriznom periodu, dovelo je do akumulacije rizika i otvaranja pojedinih sistemskih ranjivosti i neravnoteža, što je dodatno produbilo krizu i uticalo na kreiranje negativnih trendova

Kriza je u Crnoj Gori ostavila duboke posledice, pogadajući gotovo sve sektore. Došlo je do pada industrijske proizvodnje, u prvom redu metalske industrije, građevinarstva, i ostalih sektora koji su zabeležili niže nivoe proizvodnje. Jedino su turizam i trgovina pokazali određen stepen fleksibilnosti. Izvoz (posebno aluminijuma i čelika) je zabeležio dvocifren pad, kao i tražnja za nekretninama, što je dovelo do naglog pada privredne aktivnosti, smanjenja likvidnosti i, konačno, do pada BDP na oko 5,7 odsto umesto očekivanog rasta od pet odsto u 2009. godini. Tendencije usporavanja privrednog rasta bile su prisutne u periodu 2010-2012. godina. Tek 2012. godine u CG je zabeležen rast od svega 0,5 odsto.

„U finansijskom sektoru došlo je do smanjenja bilansne sume banaka, pada ukupnih kredita i depozita, smanjenja prometa na berzama i posledičnog pada berzanskih indeksa. Smanjeni su fiskalni prihod i rashod, a došlo je do fiskalnog deficita i rasta javnog duga. Smanjen je deficit tekućeg računa sa 50 odsto BDP-a u 2008. godini na 17,7 odsto u 2012. godini, ali ne kao posledica snažnije konkurentnosti privrede, već samo kao rezultat kriznog prilagođavanja tražnje i snažnijeg smanjenja uvoza robe“, kaže Milojica Dakić, guverner Centralne banke Crne Gore.

Da li je ekonomiji pomoglo ili odmoglo što Crna Gora ima valutu evro i koje su prednosti u odnosu na druge režime deviznog kursa, kao na primer plivajući devizni kurs u Srbiji?

M. Dakić: Veoma je teško kvalifikovati rezultate izbora deviznog režima, nezavisno od ostalih ekonomskih politika, stepena regulatornih i institucionalnih reformi i nivoa međunarodnih integracija. Kad je reč o korišćenju evra u Crnoj Gori, naše iskustvo otkriva i dobre i loše strane ovog izbora. Cenovna stabilnost, smanjenje transakcionih troškova, visok priliv stranih direktnih investicija svakako su pozitivne tekovine ovog izbora. Međutim, sama činjenica da Centralna banka u Crnoj Gori nema

Crnogorski bankarski sistem, a slično je bilo u celom regionu, imao je izuzetno visok nivo kredita 2008. godine, usled nasleđa kreditne ekspanzije i proces razduživanja bio je neminovan. Banke su same sanirale posledice visokog nivoa nekvalitetnih kredita prodajom i izmeštanjem dela portfolija na faktoring kompanije ili matične banke i stoga smanjivale osnovu

emisionu funkciju i da je monetarna politika limitirana u svojim dometima, prilagođavanje spoljašnjim šokovima u potpunosti se prenosi na fiskalnu politiku, kreirajući deficit i javni dug u vremenu recesije. U ovakvom poslovnom ambijentu, realni sektor je izložen automatskom prilagođavanju konjunkturalnim kretanjima na tržištu. Nedostatak prihoda uslovio je snažnu akumulaciju neizmirenih obaveza, kako između preduzeća tako i prema bankama i državi. Problem likvidnosti i solventnosti bio je izražen u realnom, fiskalnom i bankarskom sektoru.

U evroizovanom sistemu, gde Centralna banka CG nema instrumente (referentnu kamatnu stopu) da amortizuje rizike, koristila je sve raspoložive prudenčne instrumente kako bi osnažila stabilnost, na prvom mestu bankarskog sistema i time očuvala finansijsku stabilnost.

Bankarski sektor Crne Gore ima značajan udeo problematičnih kredita u portfelju. Šta je najveći uzrok tome i kakav trend očekujete u narednom periodu?

M. Dakić: U periodu ekspanzije crnogorske ekonomije tokom 2008. došlo je do investicionog i kreditnog rasta. U periodu krize evidentan je ozbiljan pad uz povećani rizik. Kreditni rizik evidentan je u visokom nivou učešća nekvalitetnih kredita u portfoliju banaka. To je posledica neadekvatne kreditne aktivnosti iz vremena rasta, ali i prelivanja globalne finansijske i dužničke krize, naročito iz regiona EU, na naš sistem. Uticaj unutrašnjih i spoljašnjih faktora doveo je do snažne akumulacije rizika u bilansima banaka, koji se evidentira u kontinuiranom pogoršanju kvaliteta kreditnog portfolija i visokom učešću loših kredita u bilansima.

U vreme izbijanja krize (septembar 2008) nekvalitetni krediti činili su svega 4,4 odsto ukupnih kredita, dok su svoju maksimalnu vrednost (25,3%) dostigli u drugom kvartalu 2011. U drugoj polovini 2011. i u 2012. javljaju se pozitivne tendencije u kretanju ovog indikatora, koje nisu bile rezultat kvalitetnijeg servisiranja obaveza privrede i stanovništva prema bankama, već su usledila zbog aktivnosti banaka na izmeštanju dela kreditnog portfolija na majke banke ili faktoring kompanije.

Na kraju 2012. godine učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima, iznosilo je 17,3 odsto. Dodatno, preko programa restrukturiranja kredita banke su pokušale da doprinesu revitalizaciji oslabljenih dužnika, što je u obostranom interesu.

Nelikvidnost privrednog sistema je višegodišnji problem

Pogoršanje u kretanju kvaliteta aktive, odslikava preuzeti kreditni rizik iz prethodnog perioda, ali i produženo delovanje krize i skroman oporavak privrednog sektora.

Šta će biti najveći izazov za Centralnu banku Crne Gore kako bi se održala finansijska stabilnost u narednom periodu?

M. Dakić: Finansijska stabilnost predstavlja odraz ukupnog sistemskog rizika. Višegodišnji uticaj i razvoj krize doveli su do akumulacije rizika u mnogim segmentima koji potencijalno mogu biti izvori ranjivosti po tom pitanju. Mogućnosti fiskalne politike da kontracično deluje su iscrpljene, tako da fiskalni rizici mogu predstavljati potencijalnu opasnost, naročito kada govorimo u vremenu u kojem postoji trend višegodišnjeg fiskalnog deficita i značajno visok nivo javnog duga. Nelikvidnost privrednog sistema je takođe višegodišnji problem. Ovaj rizik kreira pritisak na normalno funkcionisanje privrede. Samo sistem sposoban da se obnavlja i raste u dugom roku je adekvatan izvor rasta i može pozitivno uticati na stabilnost privrednog i finansijskog sistema. U suprotnom, stagnacija delatnosti i nedovoljna akumulacija prihoda samo povećavaju veliki broj sistemskih rizika.

U Crnoj Gori, kao i u celom regionu, beleži se smanjenje ili stagnacija kreditne aktivnosti. Kako vidite izlaz iz te situacije i kako motivisati banke da kreditiraju privredu?

M. Dakić: Kao što je rečeno, crnogorski bankarski sistem, a slično je bilo u celom regionu, imao je izuzetno visok nivo kredita 2008. godine usled nasleđa kreditne ekspanzije i proces razduživanja bio je neminovan. Banke su same sanirale posledice visokog nivoa nekvalitetnih kredita izmeštanjem i prodajom dela portfolija na faktoring kompanije ili matične banke i stoga smanjivale osnovu. Sve je to uslovalo da je teško razdvojiti šta je uticaj krize, a šta posledica ostalih faktora na kreditnu aktivnost banaka.

Centralna banka Crne Gore je uradila detaljnu analizu novoodobrenih kredita na osnovu podataka iz Kreditnog registra. Na osnovu podataka iz 2012. godine zaključeno je da je kreditna aktivnost pozitivna i veća u odnosu na očekivani nivo i stanje rizika u privredi. Naime, banke su u 2012. godini odobrile ukupno 702,6 miliona evra ili preko 35 odsto ukupnih kredita. Ovakva aktivnost se može oceniti kao ona koja odgovara tekućoj ekonomskoj realnosti i rizicima u sistemu.

Odliv kapitala najveći rizik za region

U prošlosti smo videli da finansijske krize stvaraju „efekat epidemije“ za susedne zemlje, kao na primer tokom azijske finansijske krize 1997. godine ili u Latinskoj Americi 1980-ih. Da, finansijska kriza može da se proširi brzo kroz region, sa katastrofalnim posledicama. Većina tih kriza se dešava zbog tzv. samoispunjujućih proročanstava, kada u panici tržišni igrači deluju tako da sami stvaraju krizu

Kada se o zemljama JIE radi, pitanje nesolventnosti banaka ili „napada“ na banke dolazi u formi mogućeg manjka kapitala zbog nemogućnosti matice da podrži aktivnosti filijale u toj zemlji ili da apsorbuje njihove gubitke koji dolaze iz značajnog smanjenja vrednosti finansijske imovine.

Globalna finansijska kriza od početka je pogodila ekonomski i finansijski razvoj Albanije. Iako finansijski sistem te države nije bio izložen „toksičnim finansijskim derivatima“ efekti globalne krize su se manifestovali u smanjenoj inostranoj tražnji, strožim uslovima spoljnog finansiranja i uvećanom neizvesnošću, što je na kraju rezultiralo smanjenom privatnom potrošnjom i investicijama.

Adrian Fulani, guverner Narodne banke Albanije, kaže da je albanska ekonomija takođe duboko pogođena krizom u susednim ekonomijama, Italiji i Grčkoj, kroz oštar pad doznaka koje su bile važan izvor finansiranja.

Kako su se ekonomska i finansijska kriza u Evropi u poslednjih pet godina odrazile na albansku ekonomiju i posebno na finansijski sektor?

Albanska ekonomija je značajno usporila uprkos kontrakcijskom makroekonomskom stimulusu u vidu ekspanzivne fiskalne i monetarne politike, ali je uspela da sačuva pozitivne stope rasta. Stimulacija ekonomije i otvaranje radnih mesta je glavni kratkoročni izazov za našu ekonomsku politiku.

S druge strane, Albanija je uspela da sačuva i poboljša većinu makroekonomskih i finansijskih pokazatelja stabilnosti. Inflacija je niska, deficit tekućeg računa je smanjen bez neočekivanih prilagođavanja deviznog kursa. Javni dug je porastao znatno manje

nego u drugim zemljama sa istim problemima. Na kraju, naš finansijski sistem ostaje zdrav i profitabilan. Ovo bih ocenio kao najuspešniji efekat naše monetarne, fiskalne i makroprudencijalne politike.

Stimulacija ekonomije i stvaranje radnih mesta su glavni kratkoročni izazov za našu ekonomsku politiku

Bankarski sistem se suočio sa značajnim izazovima tokom krize. Suočio se sa problemom likvidnosti zato što je bankama maticama presušilo finansiranje na evropskim finansijskim tržištima i jer su bile prisiljene da traže od svojih filijala da to nadomeste, kao i sa rastom problematičnih kredita u bilansima i padom prihoda dok je tražnja za kreditima opadala.

Ipak, finansijski pokazatelji ostaju solidni, a bankarski sistem likvidan i dobro kapitalizovan, profitabilan i u stanju da obezbedi finansijsku podršku realnom sektoru.

Ovaj uspeh odražava s jedne strane odgovornu regulaciju i dobru superviziju Banke Albanije i s druge strane solidnu početnu poziciju bankarskih bilansa i stalnu podršku njihovih vlasnika.

Koji su najveći rizici za bankarski sektor i kako su banke odgovorile na to?

Prvi izazov bio je u jesen 2008. kad su građani počeli da povlače depozite iz komercijalnih banaka. Strah koji se tad pojavio bio je neosnovan, jer je al-

banski bankarski sektor bio stabilan i nekontaminiran. Injekcije likvidnosti od strane centralne banke i pažljiva komunikacija sa javnošću pomogli su da se prevaziđe ova situacija. Kasnije je glavna briga postalo kreditno usporavanje. Privatni sektor se suočavao sa raznim teškoćama dok se globalna kriza produbljivala i očekivalo se da to ima efekta i na bankarski posao.

Novi izazov je proistekao od odgovora EU vlasti na izloženost banaka prema rastućim ekonomijama Istočne Evrope. To je proces koji je zahtevao obimno i kratkoročno smanjenje izloženosti kako bi se odgovorilo ciljevima evropskog bankarskog autoriteta. Odliv kapitala u 2012. godini nije imao opravdanje u albanskoj ekonomiji gde su privatni i javni dug finansirani domaćim resursima. To je bilo nametnuto i implementirano spolja i stvorilo je značajne teškoće u finansiranju javnog duga, kao i privatne potrošnje i investicija. Ovo je izazvalo neravnoteže likvidnosti na međubankarskom tržištu, što se nije

moglo brzo rešiti zbog strukturnih problema. Sve ove negativne implikacije podrle su efekte naše monetarne politike, nametnule neočekivana ograničenja fiskalnom razvoju, kreditnom rastu i ugrozile finansijsku stabilnost.

Koji su najveći izazovi sa kojima se Narodna banka Albanije suočila u ovom periodu?

Bankarski sektor je temelj u podršci albanskoj ekonomskoj aktivnosti. Kao takvom, postoji odgovornost da se garantuje njegova finansijska stabilnost.

Kvalitet kredita nastaje je da se pogoršava i kreditni rizik ostaje glavni rizik za aktivnosti banaka. Problematici krediti su značajno povećani pogoršavajući finansijske rezultate bankarskog sektora.

Banka Albanije tražila je od banaka da povećaju kapital i održe kapitalnu adekvatnost iznad minimalnog nivoa. Uz to, Banka Albanije je podsticala banke da podrže kvalitetne zajmoprimce koji su trenutno u

---

teškom položaju ili da izvrše kolaterale u slučaju bankrota dužnika. Izvršenje obezbeđenja i potreba da se poboljša relevantni pravni i operativni okvir su glavni prioriteti banaka kako bi povratile što veći deo kredita i obezbedile se od sličnih rizika u budućnosti.

Stalni stres testovi pokazali su da je naš bankarski sektor relativno dobro obezbeđen od direktnog rizika nepovoljne promene deviznog kursa i fluktuacija kamatnih stopa. Ovo se može videti iz kratkih otvorenih pozicija u inostranim valutama i odgovarajućih iznosa imovine osetljivih na promenu kamatne stope i obaveza u bilansima bankarskog sektora. Prateći rezultate stres testova analiziramo potrebe pojedinačnih banaka za dodatnim kapitalom i ova analiza postaje deo šire diskusije i odlučivanja o superviziji.

Rizici likvidnosti su takođe umereni. Depoziti koji predstavljaju ključni izvor finansiranja za bankarski sektor su značajno porasli. Dodatno, Banka Albanije je preduzela i druge mere u cilju poboljšanja kapitalizacija i minimalnih zahteva za likvidnost i u domaćoj i u stranim valutama.

Najbolja preventivna mera za kontrolu odliva kapitala je stabilno makroekonomsko okruženje, stabilne bankarske i finansijske institucije

Kakva su vaša očekivanja u narednom periodu, posebno imajući u vidu krizu kiparskih banaka?

Poslednja kriza bankarskog sistema na Kipru nažalost pojačava uverenje da svetske, ili preciznije evropske ekonomije ostaju u turbulentnom stanju koje karakteriše visoka ili rastuća nezaposlenost i odložen ekonomski oporavak. Kriza ima jak uticaj na potrošnju, štednju i investicije. Firme i domaćinstva menjaju strategije i u tom smislu kriza ima pozitivan efekat jer dolazi do neophodnih prilagođavanja. U našem slučaju to je dovelo do popravljanja trgovinskog bilansa čiji je visoki deficit bio glavna karakteristika poslednjih 20 godina. Ipak, smanjena inostrana tražnja, pad doznaka, smanjeno poverenje u ekonomiju i pesimistična očekivanja su potencijalno opasni za rast. U slučaju Albanije ovo posebno važi jer su dva glavna trgovinska partnera, Italija i Grčka, najteže pogođene krizom. Poslednje prognoze Banke Albanije ukazuju na to da će domaća i strana tražnja ostati niske, a verovatno je da će slični uslovi biti i u okolnim zemljama.

Da li se nesolventnost banaka može proširiti na druge EU zemlje i šta to znači za zemlje i banke u JIE?

U prošlosti smo videli da finansijske krize stvaraju „efekat epidemije“ za susedne zemlje, kao na primer tokom azijske finansijske krize 1997. godine ili u Latinskoj Americi 1980-ih. Da, finansijska kriza može da se proširi brzo kroz region, sa katastrofalnim posledicama. Većina tih kriza se dešava zbog tzv. samoispunjujućih proročanstava, kada u panici tržišni igrači deluju tako da sami stvaraju krizu.

Kvalitet kredita nastavio je da se pogoršava i kreditni rizik ostaje glavni rizik za aktivnosti banaka. Problematici krediti su značajno povećani pogoršavajući finansijske rezultate bankarskog sektora

Kada se o zemljama JIE radi pitanje nesolventnosti banaka ili „napada“ na banke dolazi u formi mogućeg manjka kapitala zbog nemogućnosti matice da podrži aktivnosti filijale u toj zemlji ili da apsorbira njihove gubitke koji dolaze iz značajnog smanjenja vrednosti finansijske imovine. Često, to se nije dešavalo zbog problema u lokalnoj ekonomiji već su filijale morale da finansiraju svoje matice. Takav problem se desio u Albaniji, a slične situacije bile su i u regionu. Mi smo delovali odlučno kako bi sprečili odliv kapitala i verujem da smo uspeali u tome do sada.

Da li očekujete da se odliv kapitala iz regiona nastavi?

Smanjenje izloženosti riziku banaka koje se sada dešava jedan je od glavnih izazova za vlasti u celom regionu. Odliv kapitala je uobičajen u vremenima ekonomske nestabilnosti kao što je to sada slučaj. Po mom mišljenju, to je druga strana brzog priliva kapitala koje smo imali u godinama pre krize. Vodite računa o prilivima kapitala! Naše ekonomije su gladne kapitala, mi nudimo visok povraćaj međunarodnim investitorima iz zrelijih privreda i prirodno je da ostanemo neto uvoznici kapitala tokom procesa konvergencije. Međutim, vlasti bi trebalo da budu oprezne sa prirodom tog kapitala: dugoročne investicije treba da budu podržane, dok kratkoročni prilivi treba da budu pažljivo nadgledani i regulisani u pogledu instrumenata i valute.

Istovremeno, najbolja preventivna mera za kontrolu odliva kapitala je stabilno makroekonomsko okruženje, stabilne bankarske i finansijske institucije.

Plaćajte sa stilom!

MasterCard® PayPass™ kartica

KOMERCIJALNA BANKA
Meni najbliža

Evropska bankarska unija doneće velike promene

U bliskoj budućnosti predstoje velike promene finansijskog i posebno regulatornog izgleda EU, vezane prvenstveno uz pripreme za uspostavljanje bankarske unije. U tom će smislu i Hrvatska morati da donese odluke koje će bitno odrediti budućnost finansijskog sistema

Sam čin ulaska Hrvatske u Evropsku uniju neće ništa bitno promeniti u finansijskom sistemu te zemlje, poručuje Vedran Šošić, viceguverner Hrvatske narodne banke. On ističe da je zakonodavstvo godinama postupno prilagođavano, kao i njegova primena, pa sam čin pristupanja ne čini veliku razliku.

“Međutim, u bliskoj budućnosti predstoje velike promene finansijskog i posebno regulatornog izgleda EU, vezane prvenstveno uz pripreme za uspostavljanje bankarske unije. U tom će smislu i Hrvatska morati da donese odluke koje će bitno odrediti budućnost finansijskog sistema. Zanimljivo je pratiti i kako EU u nekim aspektima postaje sličnija Hrvatskoj - tu prvenstveno mislim na sprovođenje mera makroprudencijalne politike, s kojima Hrvatska već ima veliko iskustvo, a veliki broj zemalja članica EU tek uspostavlja okvire za njeno vođenje”, dodaje Šošić.

U kom segmentu je kriza najviše pogodila hrvatsku privredu?

V. Šošić: Hrvatska privreda beleži već gotovo pet godina stagnacije ili pada ekonomske aktivnosti pod uticajem slabe međunarodne konkurentnosti i nasleđenih neravnoteža iz pretkriznog razdoblja kada se rast temeljio na ekspanziji potrošnje i investicija u sektorima koji ne sudeluju u međunarodnoj razmeni. Za snažniji oporavak neophodno je promeniti dosadašnji model rasta, za šta je, pak, neophodno ubrzati procese strukturnih reformi i fiskalnog prilagođavanja.

Na koji način je kriza pogodila bankarski sektor i šta su najveći rizici za održanje finansijske stabilnosti?

V. Šošić: Dugogodišnja recesija znatno je povećala iznos loših kredita - njihov udeo porastao je sa otprilike

pet odsto pre krize na gotovo 14 odsto krajem prošle godine. Premda bankarski sektor kontinuirano beleži dobit i povećava kapitalnu adekvatnost, jasno je da ne može unedogled podnositi jačanje kreditnog rizika. Prilično smo daleko od tačke u kojoj bi rast kreditnog rizika nepovoljno delovao na finansijsku stabilnost. Drugi važan izvor rizika za bankarski sektor je eventualna eskalacija dužničke krize u evrozoni, koja bi mogla pokrenuti proces razduživanja banaka i otežati pristup države finansijskim tržištima pod uticajem relativno nepovoljnih fiskalnih pokazatelja.

Za snažniji oporavak neophodno je promeniti dosadašnji model rasta, za šta je, pak, neophodno ubrzati procese strukturnih reformi i fiskalnog prilagođavanja

Koliko je ranjivost finansijskog sistema u regionu posledica velikog učešća inostranih banaka i finansijskih institucija na ovim tržištima?

V. Šošić: S jedne strane, prisutnost stranih banaka majki bitno je pridonela unapređenju sistema upravljanja rizicima i uopšte korporativnog upravljanja u domaćim bankama. S druge strane, ona čini domaći finansijski sistem i čitavu privredu osetljivijima na različite šokove u zemljama u kojima posluju banke majke. U pogledu generisanja makroekonomskih ra-

njivosti u pretkriznom razdoblju, čini se da uloga banka majki nije bila presudna jer su i banke iz zemalja s finansijskim sistemima u nacionalnom vlasništvu snažno povećale inostrani dug. Stoga se može zaključiti da prisutnost stranih banaka nije univerzalni lek, ali i da ne povećava nužno ranjivost domaćeg finansijskog sektora. Relativan odnos troškova i koristi za privredu od stranog vlasništva nad bankama tako bitno određuju domaće politike prema bankarskom sektoru, a stroga regulatorna politika tokom pretkriznog razdoblja u slučaju Hrvatske povećala je koristi od stranog vlasništva nad bankama.

Da li očekujete da se nastavi odliv kapitala iz regiona u odsustvu Bečke inicijative i da li su banke dovoljno otporne da izdrže te pritiske?

V. Šošić: U Hrvatskoj je proces razduživanja banaka relativno novija pojava, tako da su ukupni krediti i depoziti banaka majki i dalje iznad pretkriznog nivoa. Razduživanje je takođe u velikoj meri posledica visoke likvidnosti domaćeg finansijskog sektora praćene slabom potražnjom za kreditima i pojačanom averzijom prema riziku, pa u tom smislu ne generiše bitne pritiske na domaće

Prilično smo daleko od tačke u kojoj bi rast kreditnog rizika nepovoljno delovao na finansijsku stabilnost

banke. Ukoliko se ekonomska kretanja u EU i Hrvatskoj stabilizuju, to će verovatno vratiti zanimanje banaka majki za domaće tržište i ublažiti proces razduživanja.

Najavljuje se bankarska kriza u susednoj Sloveniji. Da li to može da potrese i hrvatske banke i da li HNB može da spreči takav razvoj događaja?

V. Šošić: Bankarski sektori Hrvatske i Slovenije poslednjih su petnaestak godina sledili bitno različite putanje. Hrvatski bankarski sektor tokom čitavog razdoblja od izbijanja krize je beležio pozitivne poslovne rezultate, a s kapitalnom adekvatnošću od 20,5 odsto jedan je od najbolje kapitalizovanih u svetu. Sve to govori protiv mogućnosti neposredne finansijske zaraze koju spominjete.

Za razvoj industrije ključna je kreditna podrška

U ovom trenutku imamo dve pretnje finansijskoj stabilnosti. Prva dolazi iz bankarskog sektora i odnosi se na visoko učešće loših zajmova, ali visok nivo kapitalizovanosti banaka je najbolja odbrana od ovog problema. Drugi problem dolazi sa strane fiskalne politike i odnosi se na brz rast javnog duga. Javni dug je dostigao kritičnu granicu i dalja tendencija njegovog rasta bi morala da bude zaustavljena

Miloš Obradović

U ovom trenutku imamo dve pretnje finansijskoj stabilnosti. Prva dolazi iz bankarskog sektora i odnosi se na visoko učešće loših zajmova, a drugi problem dolazi sa strane fiskalne politike i odnosi se na brz rast javnog duga, kaže profesor Nikola Fabris, profesor na Ekonomskom fakultetu u Beogradu i glavni ekonomista CBCG.

Da li je bankarski sektor Srbije (i regiona) posle pet godina krize zadržao otpornost i kapitalnu pokrivenost s početka krize, dovoljnu da izbegne velike probleme u narednom periodu?

N. Fabris: Kada ekonomija prođe kroz ozbiljnu krizu onda je nemoguće da njen bankarski sistem ostane "neoštećen". Ključni problem koji se manifestovao u bankarskom sistemu jeste rast i relativno visoko učešće loših kredita (NPL). Drugi problem jeste usporavanje kreditne aktivnosti zbog porasta opšteg rizika poslovanja. Nekoliko banaka nije izdržalo udar krize pa im je NBS sasvim opravdano oduzela licencu. Iako je bankarski sistem pogođen krizom koja je zahvatila Srbiju, ipak možemo konstatovati da finansijska stabilnost nije ugrožena. Očuvana stabilnost bankarskog sistema je u najvećoj meri rezultat visokog nivoa kapitalizovanosti bankarskog sistema, kao i primene propisa strožih od međunarodnih standarda koje je primenjivala NBS.

Nivo NPL kredita je na visokom nivou u skoro svim zemljama regiona. Kako očekujete da će se kretati u narednom periodu? Koja bi rešenja bila moguća za ovaj problem?

N. Fabris: Relativno visoko učešće NPL-a nije karakteristično samo za Srbiju (nivo od oko 18 odsto), već i za ostale

zemlje regiona sa izuzetkom Makedonije. Rast NPL-a je sa jedne strane posledica nešto "labavijih" kriterijuma koje su banke primenjivale u pretkriznom periodu, a delom je posledica uticaja krize na realni sektor.

Potpuno rešenje ovog problema neće biti moguće, dok privreda ne počne da ostvaruje više stope ekonomskog rasta, koje bi dovele do smanjivanja nivoa nelikvidnosti realnog sektora. Moguća opcija za ublažavanje ovog problema je model dobrovoljnog finansijskog restrukturiranja koje su započele Srbija i Crna Gora u saradnji sa Svetskom bankom. Suština ovog modela je da se sve banke poverioci zajedno sa klijentom dogovore o restrukturiranju kredita uz određene regulatorne i poreske olakšice. Cilj je da se pro-

Kada ekonomija prođe kroz ozbiljnu krizu, onda je nemoguće da njen bankarski sistem ostane "neoštećen"

longira isplata dospelih obaveza, uz eventualni otpis dela kredita, sniženje kamatne stope, kao i novu kreditnu podršku. Na ovaj način bi se dužniku dalo vremena da konsoliduje svoje poslovanje, a banka bi dobila priliku da u nekom budućem periodu naplati deo ili celokupno potraživanje.

Šta su, po vašem mišljenju, najveće pretnje finansijskoj stabilnosti?

N. Fabris: Mislim da u ovom trenutku imamo dve pretnje finansijskoj stabilnosti. Prva dolazi iz bankarskog sek-

tora i odnosi se na visoko učešće loših zajmova, ali visok nivo kapitalizovanosti banaka je najbolja odbrana od ovog problema. Drugi problem dolazi sa strane fiskalne politike i odnosi se na brz rast javnog duga. Javni dug je dostigao kritičnu granicu i dalja tendencija njegovog rasta bi morala da bude zaustavljena, da se ne bi suočili sa problemima sa kojima su se suočile neke razvijene članice EU, za koje je doskora finansijska kriza bila nezamisliv pojam.

Vlada Srbije i stručna javnost govore o neophodnosti reindustrijalizacije. Kakva je uloga banaka i monetarne politike u tom procesu?

N. Fabris: Globalna finansijska kriza je pokazala da je jedna od slabosti savremenog ekonomskog sistema u tome što je zanemaren proizvodni sektor (poljoprivreda i industrija), nauštrb uslužnog sektora. Ne zanemarujući značaj uslužnog sektora, osnov blagostanja svakog pojedinca su materijalna dobra. Ukoliko se njihovo učešće u BDP-u konstantno smanjuje na račun uslužnog sektora, pre svega finansijskog (na globalnom nivou), onda je nužno određeno ekonomsko usporavanje, naročito ukoliko se ima u vidu da se značajan deo finansijskog sektora bavio "prepakivanjem postojećih proizvoda" i špekulacijama, a ne kreiranjem nove vrednosti. Stoga je jasno da je potreban zaokret ka industriji i poljoprivrednoj proizvodnji i sasvim je logičan zaključak da je potrebno sprovesti reindustrijalizaciju Srbije.

Nažalost, veći deo industrije Srbije je propao tokom devedesetih godina, a podizanje novih industrijskih grana ili obnavljanje postojećih je dugoračan proces. Uloga NBS

u tom procesu bi bila da obezbedi nisku stopu inflacije i finansijsku stabilnost, to jest podsticajni ambijent. Mere podrške razvoju industrijskog sektora (subvencije) su u domenu nadležnosti Vlade (Ministarstva finansija). Što se tiče bankarskog sektora, za razvoj svake industrijske grane ključna je kreditna podrška. Bankarski sektor treba da podržava samo one projekte za koje smatra da su profitabilni i za koje očekuje povratak uloženi sredstava. Na bankarski sektor ne treba vršiti pritisak da kreditira razvoj onih sektora koji su ocenjeni kao prioriteti, za to treba da budu zadužene specijalizovane državne institucije (fondovi).

U Srbiji se vodi polemika da li je bolji fiksni ili plivajući devizni kurs. Kakvo je vaše mišljenje o tome, koje su prednosti, a šta su mane fiksnog kursa?

N. Fabris: U prethodnom periodu dinar je imao dosta fluktuacija u oba smera, tako da je razmatranje režima deviznog kursa dinara jedno od vrlo aktuelnih pitanja. U uslovima prevelikih fluktuacija koje smo imali u prethodnom periodu, režim fiksnog deviznog kursa bi delujući kao nominalno sidro stabilizovao inflaciju i uneo element predvidljivosti. Međutim, ključni preduslov da bi ovaj režim bio održiv jeste da se inflacija svede na nivo makar približan nivou koji postoji u Evropskoj monetarnoj uniji. U protivnom politika fiksnog deviznog kursa bi vrlo brzo dovela do precenjenosti nivoa deviznog kursa i pogoršanja platnobilansne neravnoteže. Samim tim on bi bio dugoročno neodrživ, vrlo brzo bi doveo do iscrpljivanja deviznih rezervi i u budućnosti bi nas doveo u još težu situaciju, jer bi nužna strukturalna prilagođavanja bilo neophodno sprovesti po cenu velikog pada nivoa životnog standarda i bez deviznih

Globalna finansijska kriza je pokazala da je jedna od slabosti savremenog ekonomskog sistema u tome što je zanemaren proizvodni sektor (poljoprivreda i industrija), nauštrb uslužnog sektora

rezervi. Takođe, treba imati u vidu da nijedan od brojnih pokušaja iz prošlosti sa fiksiranjem deviznog kursa nije bio dugoročno održiv. Ipak, ovu alternativu ne bi trebalo apriori odbaciti, barem u periodu od nekoliko godina, dok se ne obezbedi makroekonomska stabilnost, ali ovaj režim uvek ima problem „izlazne opcije“.

Druga moguća opcija je politika slobodno fluktuirajućeg deviznog kursa. Politika slobodno fluktuirajućeg deviznog kursa nije u ovom trenutku dobra opcija za Srbiju. Srpsko devizno tržište je malo i pojava veće tražnje za stranom valutom može dovesti do velikih skokova deviznog kursa, a često je i na udaru špekulanata. Takođe, zbog brojnih hiperinflatornih epizoda i monetarnih udara iz prošlosti, svaka nestabilnost na deviznom tržištu dovodi do podsećanja na monetarne udare iz devedesetih i do pojave panike. Takođe, fluktuirajući devizni kurs bi uticao na to da Srbija bude podložnija za prenošenje negativnih eksternih šokova, što malo i nedovoljno konkurentnoj privredi, kao što je srpska, ne odgovara.

Šta bi bilo najbolje rešenje za Srbiju?

N. Fabris: Verovatno jedna od najpogodnijih opcija, u ovom trenutku, za Srbiju bi bio sistem pokretnih zona. Ovaj režim podrazumevao bi da centralna banka na po-

četku godine javno objavi dozvoljenu zonu fluktuacije. U okviru zone kurs bi slobodno fluktuirao, a kada se približi granicama (bilo donjoj ili gornjoj) intervenisala bi NBS. Za sledeću godinu bi se odredila nova zona, npr. postojeća zona bi se korigovala na bazi razlike između inflacije u Srbiji i Evropskoj monetarnoj uniji. Prednosti ovog režima bi se ogledale u tome što bi on dozvoljavao postepeno gubljenje vrednosti dinara, koje je apsolutno nužno. Sprečila bi se opasnost od prekomernog gubljenja deviznih rezervi u kratkom roku. Takođe, devizni kurs bi se u velikoj meri formirao pod uticajem odnosa ponude i tražnje, ali samo do one mere do koje tržišno formiranje ne bi prešlo u destruktivno. Takođe, formiranje deviznog kursa na ovaj način bi sprečilo efekat panike, jer bi bila javno objavljena granica preko koje kurs dinara ne bi mogao da „slabi“. Takođe, treba imati u vidu i da su devizne rezerve NBS višestruko veće od novčane mase, tako da NBS ne bi imala teškoće u odbrani ovog režima. Negativna posledica ovakve politike bi mogla biti gubljenje dela deviznih rezervi, ali njihova funkcija i jeste upravo to - da se troše u vanrednim situacijama. Druga potencijalna negativna karakteristika bi mogla da bude to što bi se mogao stimulisati dolazak špekulativnog kapitala, imajući u vidu da su unapred poznate zone fluktuacije.

ready for
intelligent
banking

Bankarstvo za novo doba

Personalizovani bankarski portal
koji nudi prilagođeno i unapređeno
korisničko iskustvo

S trenutnim rešenjima banke ne mogu da ponude drugačije korisničko iskustvo za različite segmentne grupe. Penzioneri svakako imaju drugačije bankarske potrebe od zaposlenih, ili recimo mladih koji prvi put otvaraju račun u banci. Česta je i situacija da prilikom uvođenja mobilnog kanala u banci, on nije integrisan sa elektronskim bankarstvom. Da bi mogle da ponude klijentima besprekorno korisničko iskustvo kroz različite pristupne kanale, banke moraju da imaju objedinjen proizvod koji će pomenute funkcionalnosti imati kao osnovne. Odgovor na sve to je iBanking, jedinstveno bankarsko rešenje koje je osmislila i razvila New Frontier Group. iBanking je rentabilno, efikasno i jednostavno rešenje elektronskog bankarstva za stanovništvo i pravna lica, koje uzima u obzir potrebu korisnika da komunicira sa bankom putem svih raspoloživih kanala (internet, kontakt centar, IVR, SMS, tablet računar, pametni telefon...). To je novi, interaktivni BankingOnline portal velike fleksibilnosti i visokog stepena sigurnosti, zasnovan na Microsoft tehnologijama. BankingOnline predstavlja novu percepciju bankarstva bez obzira na to gde se ono odigrava (u filijali, telefonom ili online). iBanking donosi banci slobodu samostalnog prilagođavanja aplikacije. Prepoznaje sve specifičnosti uređaja sa kog se pristupa bankarskom računu i prilagođava prikaz njegovim

karakteristikama. Pored podešavanja rezolucije i veličine ekrana, podešava se i prikaz sadržaja koji se nudi klijentu. Prezentovane informacije su prilagođene onome šta korisnik želi da vidi, kojoj korisničkoj grupi pripada i sa koje platforme je pristupio. Sistem predstavlja finansijski portal kojim banka može da upravlja i da integriše aktivnosti marketing odeljenja na unapređivanju prodaje bankarskih usluga. iBanking sistem koristi analitiku sa kojom je u svakom trenutku omogućen poslovni pogled na strukturu klijenata, čime se obezbeđuju preduslovi za dalje prilagođavanje njenih servisa. iBanking rešenje je potpuno prilagodljivo i omogućava grupisanje klijenata kojima se nude odgovarajući servisi. Svakom klijentu banka sada može da ponudi personalizovanu stranicu za elektronsko bankarstvo. Implementirano rešenje mobilnog bankarstva dozvoljava klijentima da bankarskom portalu pristupaju i

preko svojih mobilnih telefona i tablet računara, sa inovativnim interfejsom koji donosi prilagođen set funkcionalnosti uz unapređeno korisničko iskustvo. iBanking je spreman za integraciju sa kontakt centrima. Potpuno je interaktivan i prvi put klijentima donosi mogućnost prikaza grafičkih podataka u realnom vremenu. Dozvoljava integraciju sa društvenim mrežama kao što su Twitter ili Facebook i sa YouTube servisom. Intuitivan je za korišćenje: omogućava plaćanje jednim klikom, podržava kategorizaciju troškova, donosi lokator bankomata i poslovnica u blizini klijenta. Nudi punu podršku za savremeno mobilno bankarstvo uz bezbednost na visokom nivou, nezavisan je od pretraživača i obezbeđuje logovanje putem lične karte (uz sertifikate koje izdaje MUP Srbije). Sa svim funkcionalnostima i vizuelno unapređenim formama, dvosmernom komunikacijom, multimedijom, iBanking predstavlja proizvod velikog potencijala. Svojim fleksibilnim konceptom nudi niz usluga i prati svetske trendove na polju bankarstva. Potpuno je prilagođen potrebama banaka, kako po pitanju atraktivnih rešenja za klijente i mogućnosti da se lako pretvori u prodajni kanal za bankarske proizvode, tako i po pitanju budućeg razvoja IT tehnologija i njihove implementacije. Ovim konceptom i strategijom razvoja aplikacija, banka neće imati problem da se u budućnosti nađe u situaciji gde će biti neophodno da potpuno menja aplikaciju zbog zastarelosti.

Govorimo “130 jezika”

Bankama nije omogućeno zakonom o zaštiti korisnika finansijskih usluga, kao u ostalim evropskim zemljama, da svoja potraživanja prodaju trećem pravnom licu registrovanom u Republici Srbiji i specijalizovanom za otkup i naplatu potraživanja

U javnosti postoje predrasude o agencijama za naplatu potraživanja. Možete li objasniti kakve su procedure naplate duga od strane EOS Matrix-a?

EOS Matrix je deo EOS grupe sa sedištem u Hamburgu, međunarodne kompanije za upravljanje potraživanjima koja nudi svoje usluge direktno u 27 zemalja, odnosno preko partnera u više od 130 zemalja širom sveta. Svaka EOS kompanija posluje po globalno definisanim i strogo kontrolisanim procedurama za naplatu duga, sa ciljem da se naplati ceo dug uz naravno uzimanje u obzir i individualne situacije svakog dužnika čime jasno pokazujemo generalnu odliku našeg pristupa - fokus i razumevanje pri pronalaženju najboljeg rešenja za obe strane u dužničko poverilačkom odnosu. Zastupamo jasno definisane vrednosti i kodeks ponašanja u kome su opisani principi našeg rada. Znamo da su dužnici klijenti naših klijenata, i mi ih tako i tretiramo. “EOS with head and heart in finance” jezgrovito izražava našu poruku, takodje, slikovito objašnjava dva osnovna principa našeg poslovanja. Nema uspeha bez primene razuma. Nema uspeha bez srca. To je ono u sta mi verujemo i čime se vodimo u svakodnevnom radu.

Ko najviše koristi vaše usluge?

Usluge EOS kompanija koriste uglavnom banke, komunalna preduzeća, kompanije iz oblasti telekomunikacionih usluga, osiguravajuća društva, ali i sve one kompanije koje u svom poslovanju rade sa velikim brojem korisnika (kupaca). EOS je najveća platforma za upravljanje potraživanjima u svetu i uspešno posluje već 40 godina. Naša misija je da posredujemo u komunikaciji između naših klijenata i korisnika njihovih usluga. Ta komunikacija omogućava da se nadje individualno rešenje koje odgovara svima, i klijentu i korisniku koji je u docnji sa plaćanjem svojih obaveza. Naše posredovanje je besplatno za dužnika i uvek smo dostupni za razgovor i spremni za saradnju.

Koje su prednosti za kompanije koje se odluče da koriste vaše usluge u odnosu na to da same naplaćuju potraživanja?

Postoje tri osnovne prednosti kada se radi sa eksternim stručnjakom za naplatu potraživanja. Fleksibilnost i stručnost, kompanija može da se skoncentriše na ono

sto radi najbolje, na obavljanje osnovne delatnosti, a mi imamo znanje, vreme i resurse za traženje najboljeg rešenja za svaki slučaj pojedinačno što rezultira mnogo većom šansom za naplatu duga. Sticanje prednosti nad konkurencijom koje je omogućeno poboljšanjem novčanih tokova i likvidnosti u kompanii prodajom potraživanja ili angžovanjem kompanije za upravljanje potraživanjima u ranoj fazi nastanka duga i kao treće sigurnost u poslovanju orjentisanom na izvoz. Mi U EOS-u verujemo da međunarodni ciljevi zahtevaju međunarodna rešenja, a potraživanja van državnih granica zahtevaju međunarodnu naplatu potraživanja. Znamo da jezičke prepreke, kulturalne razlike, različiti zakoni i geografska udaljenost mogu biti izazov. Upoznati smo sa različitim zakonskim sistemima i govorimo “130 jezika”. Procesom međunarodne naplate potraživanja upravlja se lokalno. Na ovaj način jemčimo poznavanje zakona uz istovremeno poštovanje lokalnog mentaliteta.

Nenaplativi krediti (NPL) od oko 20 odsto predstavljaju veliki problem srpskim bankama. Šta bi moglo biti najbolje rešenje za taj problem i kakva je uloga kompanija za naplatu potraživanja u tome?

U startu se postavlja pitanje sta dovodi do toga da određena država, odnosno njen bankarski sistem ima jako veliki procenat potraživanja, klasifikovan kao sporna i rizična? Odgovor je: Nemogućnost da banke efikasno naplate svoja kreditna potraživanja! Nemogućnost usled neefikasnog pravnog sistema u Srbiji i izuzetno skupe i spore naplate potraživanja sudskim putem. Bankama takodje nije omogućeno zakonom o zaštiti korisnika finansijskih usluga, kao u ostalim evropskim zemljama, da svoja potraživanja prodaju trećem pravnom licu registrovanom u Republici Srbiji i specijalizovanom za otkup i naplatu potraživanja. Kao najbrže rešenje za rešavanje problema alarmantno visokog NPL-a nameće se upravo izmena predmetnog člana. Traženom izmenom i omogućavanjem ustupanja potraživanja banaka iz ugovora sa fizičkim licima umanjuje se kreditni rizik i mogućnost nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke zbog neizvršenja obaveza korisnika finansijskih usluga prema banci, a sredstva dobijena od ustupanja dalje bi se plasirala na tržište.

Pre krize građani Srbije su važili za uredne platiše. Da li se to promenilo posle pet godina krize?

Pitanje dužničkog morala nije samo lokalno pitanje, već pitanje šire društvene zajednice. Pre svetske finansijske krize društveno prihvaćena norma bila je da je sramota dugovati. Danas, dužnički moral je na testu, to je test celog društva i današnjeg društvenog uređenja. Šta je sramota? Biti dužnik ili biti poverilac? I ko će vraćati naše dugove? Normalno je i razumljivo da se u otplatnom roku bilo kog kredita dogode situacije koje mogu da naruše balans planiranih prihoda i rashoda klijenta. Baš u takvim situacijama jako je važno zadržati normalnu komunikaciju između svih učesnika u dužničko poverilačkom odnosu. Savet je da se razlozi koji su doveli do disbalansa argumentuju od strane dužnika i da se zatraži promena otplatnog plana sa novom ratom koja odgovara trenutnim mogućnostima klijenta. Prekid komunikacije pokazuje da nema volje za saradnjom te se slučaj rešava sudskim putem što ima za rezultat drastično uvećanje osnovnog duga.

Prema propisima NBS potraživanja od fizičkih lica banka može ustupiti samo drugoj banci. Koliko to otežava proces naplate i kako utiče na vaš posao?

Pomenuti propis pogadja same građane Srbije, jer drastično poskupljuje bankarske proizvode. Na kraju

cenu plaćaju oni građani Srbije koji redovno izmiruju svoje obaveze i koji imaju visok nivo finansijske discipline. Član 39. Zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga promenio je smisao samog zakona, a to je zaštita korisnika finansijskih usluga, u zabranu samog prenosa potraživanja. Ideja Zakona je da štiti korisnike finansijskih usluga kada nastane promena na strani poverioca, a ne da u potpunosti ukida tu mogućnost. Vratiti smisao Zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga i člana 39., tačnije urediti oblast prodaje potraživanja nasuprot jednostranoj zabrani je ono na šta mi ukazujemo sa profesionalnog stanovišta našeg internacionalnog iskustva. Činjenica da kupac potraživanja – novi poverilac, ne može da menja uslove kredita, osim u korist dužnika, jeste najveća zaštita koja se može ponuditi, i to je ono za šta se mi odgovorno zalažemo. Ukoliko se potraživanje proda, dužnik može da dobije samo manji dug i bolje uslove plaćanja. Konkretno mi u EOSu, u slučaju otkupa potraživanja nikako ne možemo dovesti korisnika finansijskih usluga u nepovoljniji položaj u odnosu na položaj koji je imao da konkretno potraživanje nije bilo ustupljeno, i ne izlažemo nikakvim dodatnim troškovima naše klijenete. Poslovni model EOS Grupacije, čiji smo i mi član, je da se zajedno sa dužnikom reši njegov problem i ponudnim planom otplate prema mogućnostima dužnika zatvori sporno potraživanje. U slučaju poštovanja

dogovorenog plana otplate od strane dužnika, dužniku se ne obračunavaju nikakvi dodatni troškovi, pa čak ni zakonska zatezna kamata, što nije slučaj kod originalnog poverioca. Činjenica je da Srbija teži ulasku u Evropsku uniju gde će na kraju morati da poštuje sve direktive i pravila jedinstvenog tržišta i bez obzira na sve ta će se odredba promeniti te zakonodavstvo uskladiti sa evropskim. Na kraju sam propis danas ograničava mogućnost inostranih kompanija koje imaju svoja predstavništva u Srbiji i koje se uspešno bave otkupom potraživanja u Evropi poslednje 3 decenije, da u finansijski sistem Srbije investiraju značajna novčana sredstva iz inostranstva na ime kupovne cene za potraživanja banaka prema fizičkim licima i time pozitivno utiču na likvidnost banaka a samim tim i na smanjenje troškova poslovanja i cenu kreditnih pozajmica.

EOS Matrix je međunarodna kompanija. Da li postoji mogućnost da izvoznicima pomazete prilikom naplate potraživanja u inostranstvu i da li to naše kompanije koriste?

Kao što je ranije pomenuto, EOS je međunarodna platforma za upravljanje potraživanjima sa 27 zavisnih kompanija koja posluje na četiri kontinenta, i sa partnerima širom sveta nudimo usluge naplate potraživanja u više od 130 zemalja sveta. EOS je specijalizovan ne samo za naplatu duga lokalno, već nudimo i veliki sistem međunarodne naplate. Mi poslujemo pod sloganom "Misli globalno, deluj lokalno" – što znači da će klijenti u Srbiji imati samo jedan kontakt u EOS- u, a moći će da naplate svoja potraživanja širom sveta. Naša tehnološka platforma optimizuje globalne radne procese sprovođenjem automatizovane razmene predmeta između partnera širom sveta. Platforma omogućava neposrednu, jasnu komunikaciju u stvarnom vremenu. Ugradjeni sistemi kontrole u samoj platformi omogućavaju nam da sa sigurnošću tvrdimo sa se poštuju svi standardi u zaštiti podataka tokom samog procesa naplate. Standardizovan proces naplate potraživanja u grupaciji je osnov za obećanje da će kontakt sa Vašim klijentima ma gde u svetu oni bili, biti prava mešavina takta, časnosti i poslovnosti.

SEKTOR OSIGURANJA

Izvesno ukрупnjavanje sektora

Piše: Nikola Uzelac

SRBIJA JE SVET...

Kao što smo još pre mnogo godina s ponosom isticali – „Beograd je svet”. Naravno, nešto šire gledano i Srbija je svet, pa je onda i sektor osiguranja Srbije isto svet. Ipak, radi boljeg razumevanja istorijskih tokova u pogledu odnosa sveta i Srbije, možda je dobro da se ima na umu i staro narodno uputstvo: „Govori srpski da te ceo svet razume.”

Ako bismo se usredsredili samo na ono što je svojstveno osiguranju u Srbiji, onda nailazimo na dosta toga što zaista jeste svet – i to već na prvi pogled. Ovde posluje nekoliko osiguravača čija matična društva spadaju u grupu vodećih u svetu, a isto važi i za posrednike u osiguranju. Pored njih, tu su i osiguravajuća društva koja su među prvima u pojedinim razvijenim zemljama iz EU, ili u regionu. Zatim, i nadzor nad delatnošću osiguranja u Srbiji u osnovi je uređen onako kako se to radi u razvijenom svetu. Uz izvesnu igru reči, osiguranje u Srbiji je svet i po tome što Svetska banka nastoji da da svoj doprinos napretku osiguranja u Srbiji kroz afirmaciju posebnog programa osiguranja od prirodnih katastrofa.

...SRBIJA JE SRBIJA...

Sa druge strane, Srbija je i Srbija. Ovde se pre svega misli na ono sa čim se sve susrećemo ovde, ali ne i u razvijenim zemljama. Što se tiče osiguranja, tih posebnosti nije malo, a nisu ni beznačajne. Platežna sposobnost većeg dela stanovništva nije takva da omogućava značajnija izdvajanja za osiguranje, mada bi ono moglo da bude veće od istog za alkoholna pića i cigarete. Ni svest o važnosti osiguranja – da ne kažemo neophodnosti osiguranja – ne stoji baš dobro. Štaviše, ni sposobnost ni želja običnog građanina za kupovinom kvalitetnog osiguravajućeg pokriva neće se brzo promeniti nabolje. Tako će premija po stanovniku od 75 evra na godišnjem nivou, kao i učešće ukupne premije u bruto domaćem proizvodu od oko 1,8%, neko vreme ostati manje-više nepromenjeni – a time će i dalje biti daleko ispod istih pokazatelja u razvijenim zemljama. Takođe, plaćanje premije neživotnog osiguranja na rate, uz uobičajeno kašnjenje praćeno neretko i otpisima dela potraživanja, neizbežni su u poslovanju osiguravajućih društava sa značajnim brojem pravnih lica. Naposletku, agencije za zastupanje u osiguranju i banko-osiguranje,

koji su ključni kanali prodaje u mnogim (naročito najrazvijenijim) zemljama u sektoru stanovništva, u Srbiji su tek u začetku, dok su predlozi o usaglašavanju pojedinih propisa sa pravilima koja važe u EU (posebno kada je u pitanju obavezno osiguranje od auto-odgovornosti) već nekoliko godina samo predlozi.

Sve navedeno ponekad dovodi i do zaključka da u Srbiji ima malo toga što je svojstveno „pravom” osiguranju koje se praktikuje „svuda u svetu”. Sa druge strane, ističe se da su osiguravajuća društva koja su ovamo došla iz razvijenih zemalja poprimila pravila ponašanja koja nisu ni baš svet-ska ni baš dobra. Sa neke treće strane, oba ova stanovišta (svaki na svoj način), pomalo podsećaju na priču o zamerkama narodnih poslanika upućenim Nikoli Pašiću da se on ne ponaša kao „pravi” premijer – na primer poput njegovog kolege iz Velike Britanije, kao i na Pašićev odgovor: „Kakvi ste vi Englezi – takav sam ja Gledston (Gladstone)”.

...SRBIJA JE I REGION...

Između Srbije kao dela sveta, i Srbije kao sebe same, nalazi se Srbija kao deo regiona jugoistočne Evrope. Baš kao i kod nas, i u ostalim zemljama regiona prisutan je svet, ali prisutno je i dosta od onoga što je pomenuto kao posebnost Srbije u odnosu na svet. Nesporne društveno-kulturne, političke, institucionalne, pa i ekonomske sličnosti prožimaju i sektore osiguranja ovih država, ako ni zbog čega drugog – a onda usled višedecenijskog pripadanja istoj nekadašnjoj državi ili sličnom društvenom uređenju. Uostalom, osiguravačima sa ovog terena nije trebalo puno da nakon normalizovanja odnosa na nivoima država obnove međusobnu saradnju, pa i kroz rad nekadašnjeg udruženja (uključujući i tradicionalne zajedničke susrete koji se održavaju jednom godišnje). Naravno, novopridošla društva u tim zemljama priključila su se ovom obliku povezivanja.

...REGION JE ŠANSA...

Dakle, u tržišnom i istorijskom smislu – region jeste celina. Što se osiguranja tiče, administrativne i regulatorne prepreke unutar regiona postoje (npr. neke zemlje su članice EU, a neke ne) – međutim, one sigurno nisu velike, a kamoli nepremostive. Imajući u vidu da se o ekonomskom značaju država regiona pojedinačno gledano jedva

---

može govoriti, a time i o važnosti njihovih tržišta osiguranja, jasno je da je i po ovom osnovu sasvim realna mogućnost da subjekti izvan (ili iz) ovog područja prednost daju posmatranju regiona kao celine (ili u sklopu šireg - centralne i istočne Evrope).

Nemali broj osiguravača uvažava navedeno u svakodnevnom poslovanju. Čak su i osiguravači iz Srbije našli svoje mesto na tržištima Republike Srpske i Crne Gore. Društva iz Slovenije i Hrvatske primetno su odmakla dalje, i pokrila gotovo celu teritoriju regiona. Za firme iz Austrije i deklarativno i praktično, centralna i istočna Evropa su već dugo osnovna tržišta. Iz grupe vodećih svetskih osiguravača, „Allianz“ i „Generali“ takođe su snažno prisutni, iako ne baš na celom području, dok se „Axa“ tek nedavno pojavila (pri čemu istočni deo regiona posmatra kao deo Mediterana).

...ZA KOJU POSTOJI ZAJINTERESOVANOST...

Dešavanja tokom proteklih nekoliko meseci nagoveštavaju ubrzanje promena unutar sektora osiguranja u već postojećem smeru. Nekoliko događaja – možda i ne baš međusobno povezanih – ključne su odrednice glavnog toka.

Novi generalni direktor „Generali grupe“ ubrzo nakon postavljenja (u leto 2012. godine) jasno je iskazao punu posvećenost regionu centralne i istočne Evrope (ne propuštajući da ukaže i na mesto Srbije u tome). Navedeno je praćeno i ugovorom o potpunom preuzimanju ovog posla od manjinskog partnera, kao i postavljanjem novog menadžera za navedeno područje.

Vodeći osiguravač u Hrvatskoj - „Croatia osiguranje“ - priprema se za sprovođenje složene procedure kojom će državno vlasništvo verovatno da se svede na manje od 50% (kako se do sada najavljivalo). Pritom, predstavnici EBRD istakli su da već dogovaraju detalje zajedničkog nastupa na strani ponuđača.

„Triglav grupa“, kao daleko najveće osiguravajuće društvo u Sloveniji i regionu jugoistočne Evrope (sa „A“ rejtingom), gotovo svakodnevno pokazuje nastojanje i želju za skokovitim strateškim prodorom, pri čemu je deo posla i konkretizovan kroz sporazum kojim se IFC pridružuje tim nastojanjima. Zajnteresovanost za preuzimanja u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji već je opštepoznata, ali isto tako je poznato da još uvek nije rešen način obezbeđivanja gotovine za sprovođenje takvih aktivnosti. Ovim dolazimo i do pitanja promene (državnog) vlasništva nad „Triglavom“, koju uostalom sama uprava ovog društva nastoji da podstakne (uz tvrdnje da zainteresovanih za većinsko preuzimanje ima). Zasad, međutim, ne čini se da će uskoro da usledi i realizacija, možda i zato što je nova vlada Slovenije preokupirana državnim bankarskim sektorom. Ipak, vlasnička struktura „Triglava“ ostaje otvoreno pitanje, na čije rešavanje ne bi trebalo da se čeka godinama.

Sliku upotpunjuje nedavno javno istupanje predsednika uprave „PZU“, velikog osiguravača iz Poljske, u kome je otvoreno iskazan interes čak i za manjinski udeo

u „Croatia osiguranju“, a načelno i za ostala moguća preuzimanja u centralnoj i istočnoj Evropi. Sve navedeno dodatno aktuelizuje i još uvek primetno prisustvo države kao manjinskog vlasnika „Sarajevo osiguranja“ (uz nedavno javno potvrđenu raspoloženosť menadžmenta za sve opcije). Uz to, očekuje se i strateško opredeljivanje države u pogledu vlasništva nad vodećim društvom u Srbiji, „Dunav osiguranjem“.

...KOJA VODI KA UKRUPNJAVANJU I VEĆOJ POSVEĆENOSTI REGIONU...

Brzina rešavanja gore navedenih otvorenih pitanja može biti veća ili manja, a može više ili manje da pogoduje ovom ili onom osiguravajućem društvu. Ono što je izvesno jeste da će doći do ukрупnjavanja unutar sektora osiguranja (kroz preuzimanja, pa i povlačenja), te da će novi igrači (ili postojeći ojačani) imati povećani nivo posvećenosti svojim ulaganjima u regionu. Osiguranici, sadašnji i budući, ne bi trebalo da budu nezadovoljni ovim dešavanjima. Naprotiv, jasnija situacija u smislu broja i kvaliteta igrača na strani ponude (iliti pojednostavljenje) sigurno je podsticaj za dodatni napor u razmatranju koristi od osiguranja i načina za dolaženje do nje. Istina, postoji određena opasnost od povećanja cena i to zbog očekivanog smanjenja postojećeg veoma visokog nivoa konkurentске borbe na ovom polju.

...A TIME I PROMENAMA U SRBIJI

Čak i minimalna novost u vlasničkoj strukturi „Triglava“, a posebno preuzimanje većinskog paketa „Croatia osiguranja“, znači i promenu u Srbiji – barem zbog toga što ova društva već duže vreme imaju firme ovde. U nekim drugim slučajevima ulaska na tržište, ostaje pitanje da li to novo društvo u Srbiji postaje platforma za širenje u regionu - ili je ta uloga namenjena nekoj drugoj zemlji. Bez obzira na to, lokalno jačanje većeg obima (posredno ili neposredno, bilo postojećeg ili novog učesnika utakmice) ostaviće još manje prostora za one osiguravače u Srbiji čiji su poslovni prihodi relativno mali, umereno rastući i primetno ispod tačke nultog profita. Šta njima preostaje? Preoblikovanje osnovnog pristupa - uz rad „na duge staze“ - ili prodaja i povlačenje? Naravno da bi prednost trebalo dati ostanku u Srbiji i možda nekom novom pristupu. Međutim, ni razlozi za prodaju ili „gašenje“ poslovanja nisu za zanemarivanje. U suštini, održivi uspeh osiguravača u Srbiji zahteva prvo uspeh Srbije, praktično kao preduslov, a zatim istrajan i pažljiv rad na razvoju vlastite marke, te strpljivo iščekivanje ubrzanog rasta sektora osiguranja kao celine, a zatim i pojave tržišnog učešća od 5-7% i profita od recimo 1-3 miliona evra. Ukratko, veliki rad i znatan nivo neizvesnosti za naoko ne baš veliku korist koja bi nastupila za 5-10 godina. To je, naravno, strategija svojstvena istinski velikim igračima koji igraju na vrlo dugi rok i na širokom polju, a koju međutim u ovim vremenima oskudne profitabilnosti (pa i likvidnosti, šire gledano) ne mogu baš svi da razumeju - ili da priušte.

Društva za osiguranje i reosiguranje Srbije - finansijski izveštaji za 2012 i 2011 godinu

Društva za OSIGURANJE	UKUPNA AKTIVA (AOP 037)						
	IZNOS		STOPA RASTA	UČEŠĆE NA TRŽIŠTU		RANG	
	2012.	2011.	2012 / 2011.	2012.	2011.	2012.	2011.
METLIFE	532	481	10,7%	0,4%	0,4%	19	18
AMS	2.721	2.511	8,4%	2,1%	2,2%	10	10
AS	1.076	1.155	-6,9%	0,8%	1,0%	15	14
BASLER NEŽIVOTNO	946	812	16,6%	0,7%	0,7%	-	-
BASLER ŽIVOTNO	464	422	9,8%	0,4%	0,4%	-	-
BASLER UKUPNO	1.410	1.234	14,2%	1,1%	1,1%	13	13
AXA NEŽIVOTNO	833	722	15,3%	0,6%	0,6%	-	-
AXA ŽIVOTNO	666	622	7,2%	0,5%	0,5%	-	-
AXA UKUPNO	1.499	1.344	11,6%	1,1%	1,2%	12	12
DDOR NOVI SAD	15.539	16.516	-5,9%	11,9%	14,2%	3	3
DELTA GENERALI	24.371	20.241	20,4%	18,6%	17,4%	2	2
DUNAV	29.865	26.551	12,5%	22,8%	22,8%	1	1
ENERGOPROJEKT GARANT	976	925	5,5%	0,7%	0,8%	17	17
GLOBOS	1.040	1.035	0,4%	0,8%	0,9%	16	15
GRAWE	12.386	10.051	23,2%	9,5%	8,6%	5	5
MERKUR	1.316	942	39,6%	1,0%	0,8%	14	16
MILENIJUM	1.988	1.816	9,5%	1,5%	1,6%	11	11
SAVA	2.559	2.608	-1,9%	2,0%	2,2%	-	-
SAVA ŽIVOTNO	341	271	25,7%	0,3%	0,2%	-	-
SAVA UKUPNO	2.899	2.879	0,7%	2,2%	2,5%	9	9
SOCIETE GENERALE	408	394	3,5%	0,3%	0,3%	20	19
SOGAZ	685	-	-	0,5%	-	18	-
TAKOVO	4.037	4.073	-0,9%	3,1%	3,5%	7	7
TRIGLAV	3.731	3.585	4,1%	2,9%	3,1%	8	8
UNIQA ŽIVOTNO	4.076	3.465	17,6%	3,1%	3,0%	-	-
UNIQA NEŽIVOTNO	5.141	4.365	17,8%	3,9%	3,7%	-	-
UNIQA UKUPNO	9.217	7.830	17,7%	7,0%	6,7%	6	6
WIENER STADTISCHE	15.116	12.916	17,0%	11,6%	11,1%	4	4
OSIGURANJE UKUPNO	130.812	116.480	12,3%	100,0%	100,0%		
REOSIGURANJE							
DDOR RE	1.356	1.475	-8,1%	14,0%	16,3%	4	4
DELTA GENERALI RE	2.153	1.942	10,9%	22,2%	21,5%	3	3
DUNAV RE	3.042	3.256	-6,6%	31,4%	36,1%	2	1
WIENER RE	3.132	2.353	33,1%	32,3%	26,1%	1	2
REOSIGURANJE UKUPNO	9.683	9.025	7,3%	100,0%	100,0%		
OSIGURANJE I REOSIGURANJE UKUPNO	140.495	125.505	11,9%				

Izvor: Agencija za privredne registre
Broj zaposlenih: prosečno, prema stanju na kraju svakog meseca

KAPITAL I REZERVE (AOP 101)

IZNOS		STOPA RASTA	UČEŠĆE NA TRŽIŠTU		RANG	
2012.	2011.	2012 / 2011.	2012.	2011.	2012.	2011.
399	419	-4,8%	1,2%	1,4%	17	17
762	661	15,2%	2,4%	2,2%	11	13
577	532	8,3%	1,8%	1,8%	14	16
677	676	0,1%	2,1%	2,3%	-	-
367	366	0,3%	1,1%	1,2%	-	-
1.044	1.042	0,2%	3,2%	3,5%	8	8
695	704	-1,3%	2,2%	2,4%	-	-
415	400	3,8%	1,3%	1,3%	-	-
1.111	1.104	0,6%	3,4%	3,7%	7	7
4.081	3.563	14,5%	12,7%	12,0%	2	2
3.651	3.263	11,9%	11,3%	11,0%	3	3
10.719	10.034	6,8%	33,3%	33,8%	1	1
774	692	11,9%	2,4%	2,3%	10	11
696	711	-2,1%	2,2%	2,4%	12	10
2.135	1.757	21,5%	6,6%	5,9%	4	4
303	279	8,7%	0,9%	0,9%	20	19
563	534	5,5%	1,7%	1,8%	16	15
655	642	2,0%	2,0%	2,2%	-	-
243	219	10,7%	0,8%	0,7%	-	-
897	861	4,2%	2,8%	2,9%	9	9
305	328	-6,9%	0,9%	1,1%	19	18
569	-	-	1,8%	-	15	-
598	664	-10,0%	1,9%	2,2%	13	12
362	577	-37,2%	1,1%	1,9%	18	14
616	694	-11,2%	1,9%	2,3%	-	-
639	638	0,1%	2,0%	2,2%	-	-
1.254	1.331	-5,8%	3,9%	4,5%	6	5
1.407	1.316	7,0%	4,4%	4,4%	5	6
32.208	29.670	8,6%	100,0%	100,0%		
603	563	7,1%	17,7%	16,9%	4	4
721	715	0,9%	21,2%	21,4%	3	2
1.339	1.471	-9,0%	39,3%	44,1%	1	1
741	589	25,9%	21,8%	17,6%	2	3
3.404	3.337	2,0%	100,0%	100,0%		
35.612	33.007	7,9%				

Društva za osiguranje i reosiguranje Srbije - finansijski izveštaji za 2012 i 2011 godinu

Društva za OSIGURANJE	NETO DOBITAK/GUBITAK (AOP 283/284)					BRUTO OBRAČUNATA PREMIJA		
	IZNOS		STOPA RASTA	RANG		IZNOS		STOPA RASTA
	2012.	2011.	2012 / 2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	2012 / 2011.
METLIFE	-193	-152	26,8%	19	16	133	53	150,0%
AMS	81	76	6,8%	6	6	1.524	1.436	6,1%
AS	-2	-264	-99,4%	12	18	247	333	-25,8%
BASLER NEZIVOTNO	1	-48	-	-	-	346	147	135,4%
BASLER ZIVOTNO	1	-34	-	-	-	74	43	72,9%
BASLER UKUPNO	2	-82	-	11	14	420	190	121,3%
AXA NEZIVOTNO	-66	-13	398,4%	-	-	128	2	8351,2%
AXA ZIVOTNO	-100	-79	26,7%	-	-	116	129	-10,1%
AXA UKUPNO	-166	-92	79,9%	18	15	244	130	87,1%
DDOR NOVI SAD	264	210	25,5%	3	3	8.214	9.864	-16,7%
DELTA GENERALI	787	523	50,5%	1	1	12.289	10.887	12,9%
DUNAV	72	269	-73,2%	7	2	17.873	15.435	15,8%
ENERGOPROJEKT GARANT	119	65	83,5%	5	7	140	165	-15,4%
GLOBOS	2	45	-95,8%	10	8	377	366	3,0%
GRAWE	356	170	109,9%	2	5	2.207	1.995	10,6%
MERKUR	2	-47	-	9	12	605	478	26,6%
MILENIJUM	21	7	212,6%	8	10	1.366	1.211	12,8%
SAVA	12	18	-30,0%	-	-	1.203	1.229	-2,1%
SAVA ŽIVOTNO	-55	-97	-43,8%	-	-	85	58	48,3%
SAVA UKUPNO	-42	-79	-46,9%	14	13	1.289	1.287	0,2%
SOCIETE GENERALE	-23	-44	-49,0%	13	11	102	104	-1,9%
SOGAZ	-45	-	-	15	-	246	-	-
TAKOVO	-127	7	-	17	9	2.240	2.305	-2,8%
TRIGLAV	-499	-257	94,1%	20	17	1.813	2.119	-14,5%
UNIQA ZIVOTNO	-58	-57	1,1%	-	-	991	803	23,4%
UNIQA NEZIVOTNO	1	-290	-	-	-	3.484	3.019	15,4%
UNIQA UKUPNO	-57	-348	-83,5%	16	19	4.475	3.822	17,1%
WIENER STADTISCHE	216	170	26,6%	4	4	5.661	5.134	10,3%
OSIGURANJE UKUPNO	766	176	336,1%			61.464	57.314	7,2%
REOSIGURANJE								
DDOR RE	30	48	-38,0%	4	3	509	480	6,0%
DELTA GENERALI RE	105	99	6,0%	2	2	1.491	1.254	18,9%
DUNAV RE	213	209	2,0%	1	1	3.056	3.121	-2,1%
WIENER RE	91	11	703,4%	3	4	2.942	2.236	31,6%
REOSIGURANJE UKUPNO	439	368	19,4%			7.999	7.092	12,8%
OSIGURANJE I REOSIGURANJE UKUPNO	1.205					69.463	64.406	7,9%

Izvor: Agencija za privredne registre
Broj zaposlenih: prosečno, prema stanju na kraju svakog meseca

(AOP 203/204)				ZAPOSLENI**							
UČEŠĆE NA TRŽIŠTU		RANG		BROJ		STOPA RASTA	UČEŠĆE NA TRŽIŠTU		RANG		
2012.	2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	2012 / 2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	
0,2%	0,1%	19	19	169	67	152,2%	1,5%	0,6%	12	14	
2,5%	2,5%	9	9	289	299	-3,3%	2,6%	2,7%	10	9	
0,4%	0,6%	15	14	111	140	-20,7%	1,0%	1,3%	14	12	
0,6%	0,3%	-	-	116	52	123,1%	1,0%	0,5%	-	-	
0,1%	0,1%	-	-	105	31	238,7%	0,9%	0,3%	-	-	
0,7%	0,3%	13	15	221	83	166,3%	2,0%	0,7%	11	13	
0,2%	0,0%	-	-	34	13	161,5%	0,3%	0,1%	-	-	
0,2%	0,2%	-	-	14	22	-36,4%	0,1%	0,2%	-	-	
0,4%	0,2%	17	17	48	35	37,1%	0,4%	0,3%	16	16	
13,4%	17,2%	3	3	1.490	1.684	-11,5%	13,2%	15,1%	3	3	
20,0%	19,0%	2	2	1.982	1.854	6,9%	17,5%	16,6%	2	2	
29,1%	26,9%	1	1	3.120	3.017	3,4%	27,6%	27,1%	1	1	
0,2%	0,3%	18	16	11	12	-8,3%	0,1%	0,1%	20	19	
0,6%	0,6%	14	13	55	50	10,0%	0,5%	0,4%	15	15	
3,6%	3,5%	7	8	165	164	0,6%	1,5%	1,5%	13	11	
1,0%	0,8%	12	12	16	16	0,0%	0,1%	0,1%	18	17	
2,2%	2,1%	10	11	295	266	10,9%	2,6%	2,4%	9	10	
2,0%	2,1%	-	-	314	343	-8,5%	2,8%	3,1%	-	-	
0,1%	0,1%	-	-	92	143	-35,7%	0,8%	1,3%	-	-	
2,1%	2,2%	11	10	406	486	-16,5%	3,6%	4,4%	8	8	
0,2%	0,2%	20	18	18	13	38,5%	0,2%	0,1%	17	18	
0,4%	-	16	-	16	-	-	0,1%	-	18	-	
3,6%	4,0%	6	6	436	491	-11,2%	3,9%	4,4%	7	7	
2,9%	3,7%	8	7	472	563	-16,2%	4,2%	5,0%	6	6	
1,6%	1,4%	-	-	265	222	19,4%	2,3%	2,0%	-	-	
5,7%	5,3%	-	-	502	589	-14,8%	4,4%	5,3%	-	-	
7,3%	6,7%	5	5	767	811	-5,4%	6,8%	7,3%	5	5	
9,2%	9,0%	4	4	1.234	1.102	12,0%	10,9%	9,9%	4	4	
100,0%	100,0%			11.321	11.153	1,5%	100,0%	100,0%			
6,4%	6,8%	4	4	6	6	0,0%	10,9%	10,9%	4	4	
18,6%	17,7%	3	3	8	8	0,0%	14,5%	14,5%	3	2	
38,2%	44,0%	1	1	32	33	-3,0%	58,2%	60,0%	1	1	
36,8%	31,5%	2	2	9	8	12,5%	16,4%	14,5%	2	2	
100,0%	100,0%			55	55	0,0%	100,0%	100,0%			
				11.376	11.208	1,5%					

Tvrđ orah u čeljustima krize

Koliko god bila teška, oštra, i dolazila u talasima, svetska ekonomska kriza nije uspela ozbiljno da nagrize sektor osiguranja, uprkos tome što je on tesno povezan sa ostatkom finansijskog tržišta. Osiguranje se pokazalo otpornim na kratkoročne udare jer je reč o sektoru sa ulaganjima na dugi rok, a dodatno ga štite i konzervativna politika i regulativa

Lela Saković,
Wiener Städtische Osiguranje a.d.o. Beograd

Da se pucanje „mehura od sapunice“ na američkom tržištu nekretnina dogodilo ranije, šteta bi možda bila manja. Ovako, globalizovano tržište dovelo je do toga da se domino efektom kriza proširi na finansijska tržišta i u drugim delovima sveta. U nevolju su dospale banke koje su osiguravale hipotekarne kredite, a posredno i osiguravajuće kuće koje su osiguravale te kredite: u najvećem problemu su se našla ona osiguranja koja su bila u tesnoj poslovnoj vezi sa investicionim bankama. Kriza je zamalo pokosila najvećeg svetskog osiguravajućeg diva, američku grupaciju ALG, kojoj je država priskočila u pomoć sredstvima iz Federalnih rezervi – ova grupacija je objedinjavala poslovanje oko 70 osiguravajućih društava i oko 170 kompanija koje pružaju druge finansijske usluge, pa je razumljivo da je bilo teško iskontrolisati poslovanje u kriznim okolnostima.

Osiguravajuće kompanije prikupljaju premije od osiguranika, a zatim investiraju novac kako bi ga „oplodile“, i tako pripisale dobit svojim osiguranicima. Tako je i opasnost od krize bila usmerena na ulazne – visinu prikupljene premije, i na izlazne parametre – investicije i pripisanu dobit.

Čitav sektor osiguranja našao se u nevolji kad je došlo do usporavanja ekonomskog rasta pa time i BDP-a, jer je to izazvalo smanjenje tražnje za osiguranjem. U Srbiji je takođe došlo do pada tražnje za osiguranjem. Ukupna premija izražena u evrima je od septembra 2008. do septembra 2012. opala za 15 odsto. Došlo je i do otežane na-

plate premija od nelikvidnih preduzeća, a zatim i do rasta troškova kako bi se očuvao dostignuti obim poslovanja.

Tradicionalan model poslovanja osiguravajućih kompanija podrazumeva da se slabi rezultati na strani prikupljanja premija kompenzuju pozitivnim rezultatima iz investicionih aktivnosti. Upravo to je i bio jedan od glavnih zadataka osiguravajućih kompanija tokom krize – da obezbede kvalitetno investiranje prikupljenih premija i da zarade na tim investicijama.

Prema izveštaju Insurance Europe (2013), ukupna vrednost investicionog portfolija evropskih osiguravača je u 2011. porasla za 2,6 odsto u odnosu na godinu dana ranije. Investicioni portfolio evropskih osiguravača rastao je zaključno sa 2007, zatim sledi pad u 2008, kada je svetska kriza uzela maha, ali se rast ponovo nastavlja već u 2009. godini, kako bi u 2010. visina investicionog portfolija dostigla nivo iz godine pre krize.

PREBRODILI OBA TALASA KRIZE

Evropski osiguravači su najveći deo investicionog portfolija investirali u dužničke hartije od vrednosti i drugu imovinu sa fiksnim prinosom, kao i u akcije i hartije od vrednosti sa promenljivim prinosima.

Rezultati istraživanja International Association of Insurance Supervisors, GIMAR 2012 pokazuju da je sektor osiguranja uspešno prebrodio oba talasa krize: prvi 2007. kada je došlo do pada vrednosti finansijske imovine, gde je sektor osiguranja ostao relativno neoštećen jer se kri-

Ukupan investicioni portfolio evropskih osiguravača 2003–2011. (u milionima EUR)

2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	Nominalni rast 2010/11.
5.357 671	5.795 619	6.493 538	6.946 351	7.322 297	6.589 832	6.979 030	7.506 600	7.739 562	2.6%

Izvor: Statistics N°46, European Insurance in Figures, January 2013

Gustina (u USD) i penetracija (u %) osiguranja u Srbiji u odnosu na proseku u EU u periodu od 2004. do 2011.

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Premija po stanovniku – EU	1.810	2.459	2.667	2.982	3.061	2.775	2.737	2.757
Učešće premije u BDP – EU (%)	8,4	8,37	8,95	8,76	8,28	8,42	8,43	7,89
Premija po stanovniku – Srbija	38	55	77,1	103,1	126,1	108,2	99,6	107
Učešće premije u BDP – Srbija (%)	1,84	1,98	1,8	1,8	1,9	1,81	1,8	1,7

Izvor: Kalkulacija autora - NBS, Udruženje osiguravača Srbije, Ministarstva finansija Republike Srbije, SorS 2006/7/9/11, Sigma Swiss Re, 5/2006, 3/2007, 3/2008, 3/2009, 2/2010, 2/2011, 3/2012.

DESET GODINA U SRBIJI

Desetogodišnjicu poslovanja na srpskom tržištu kompanija Wiener Städtische Osiguranje obeležila je zadržavanjem visoke četvrte pozicije na tržištu, tržišnim učešćem od 9,21 odsto i stopom rasta od 10,62 odsto u 2012. u odnosu na prethodnu godinu. Ovo je više od stope rasta tržišta, koja je u istom periodu bila 7,24 odsto.

Kompanija je postigla rast u životnom osiguranju od 11,74 odsto i time zadržala jednu od lider-skih pozicija na domaćem tržištu u ovoj oblasti. U ukupnom portfelju kompanije, životno osiguranje zauzima 48,58 odsto.

za nije negativno odrazila na povraćaj investicija (ROI), ali i drugi 2011. koji je došao sa izbijanjem dužničke krize u evrozoni, i čije je širenje sprečila Evropska centralna banka. Nizak prinos od investicija, koji je prouzrokovan niskim kamatnim stopama, trajaoće samo još neko vreme, jedan je od zaključaka ovog istraživanja.

Veliki broj svetskih osiguravajućih kompanija investirao je u akcije i imovinu, a upravo te jedinice su doživele pad vrednosti. Stručna javnost se ipak slaže da je sektor osiguranja u krizi imao pre stabilizujući nego destabilizujući uticaj na sistem u celini: osiguravajuće kompanije su veliki investitori, naročito one koje se bave životnim osiguranjem, i njihove dugoročne investicije obično su duže od onih koje imaju druge finansijske institucije. Tako i imaju kapacitet da održe relativno veliki deo svojih investicija, i pomognu sistemu da izdrži kratkoročne šokove.

SRBIJA NASPRAM EVROPE

Tržišta zemalja u tranziciji ostala su u neku ruku dodatno „zaštićena“ s obzirom na to da nisu previše integrisana u svetsko tržište - na njih se kriza odrazila prvenstveno kroz pad platežne sposobnosti stanovništva pa time i smanjenje tražnje za polisama osiguranja.

Stanje i promene na tržištu osiguranja mogu se pratiti na osnovu kretanja visine premije po glavi sta-

novnika, i na osnovu procenta učešća bruto premije osiguranja u BDP.

Prvi talas krize sektor osiguranja u Srbiji je samo delimično osetio u investicionom smislu, i to u delu investiranja u hartije od vrednosti. One nisu zauzimale značajno učešće u portfoliju osiguravajućih društava zbog nerazvijenosti tržišta, tako da sve to skupa nije imalo većeg uticaja na vrednost portfolija.

Od početka krize do kraja trećeg kvartala 2011. godine u Srbiji je uočen pad ukupne premije i premije neživotnih osiguranja, dok je premija životnih osiguranja zadržala realan rast. U jednom periodu došlo je do trenda raskida ugovora o osiguranju, što je bila direktna posledica pada standarda i povećanja broja nezaposlenih koji je dostigao stopu od 20 odsto. Uprkos tome, ukupna premija životnog osiguranja tokom četiri godine od početka krize se u dinarskoj vrednosti udvostručila: sa 4,4 milijarde dinara na kraju trećeg kvartala 2008. na 8,4 milijarde dinara na kraju trećeg kvartala 2012.

Sektor osiguranja u krizi imao je stabilizujući uticaj na sistem u celini

I broj osiguravajućih kompanija se od tada prilično povećao - za četiri od 2008. godine do danas, što je još jedan od dokaza da ovo tržište „nije za bacanje“.

Koliko god bila teška, oštra, i dolazila u talasima, svetska ekonomska kriza nije uspela ozbiljno da nagrize sektor osiguranja, uprkos tome što je on tesno povezan sa ostatkom finansijskog tržišta. Osiguranje se pokazalo otpornim na kratkoročne udare jer je reč o sektoru sa ulaganjima na dugi rok, a dodatno ga štite i konzervativna politika i regulativa. Još su zaštićenije one kompanije kod kojih veliki procenat u ukupnom portfelju zauzima životno osiguranje, kao što je slučaj sa kompanijom Wiener Städtische Osiguranje.

Razloga je, očigledno, dovoljno da osiguranici zadrže poverenje u osiguranje kao instituciju, koja je dovoljno tvrd orah čak i za velike turbulencije u svetskoj ekonomiji.

**DESET
GODINA
DOBROG
POSLO.**

190 GODINA TRADICIJE.

Potencijal i izazov

Treba očekivati da zbog veoma niskog nivoa razvoja tog tržišta, zemlje sa nižim učešćem premije po stanovniku i nižim učešćem premije u BDP-u, poput Albanije, Rumunije i Srbije, ostvare brži rast u odnosu na tržišta sa većom tržišnom penetracijom, poput Hrvatske i Mađarske

Dušan Tomić, KPMG

Ekonomski razvoj i dalje predstavlja glavni izazov sektora osiguranja u zemljama jugoistočne Evrope. Neizvesnost i stagnacija predstavljaju okruženje u kojem se donose strateške odluke osiguravajućih kompanija regiona.

društva (bave se i životnim i neživotnim osiguranjem), sedam se bavi životnim, a 11 neživotnim osiguranjem. Od ukupno 28 društava, 21 društvo je u većinskom stranom vlasništvu. Sektor osiguranja na kraju trećeg kvartala 2012. godine zapošljava oko 11.388 ljudi (po-

Odabrani pokazatelji

Podaci za 2012. godinu.	Srbija	Hrvatska	Mađarska	Rumunija	Bugarska
BDP u mlrd. evra	29	43,9	97,8	131	39,7
Populacija u milionima	7,2	4,4	10	21,4	7,3
Ukupna premija u milionima evra	544	1.202	2.653	1.856	820
Premija po glavi stanovnika	75	273	266	87	117
Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji	19%	27%	52%	22%	17%
Učešće premije u BDP-u	1,82%	2,74%	2,71%	1,41%	2,67%
Broj društava za osiguranje	28	28	32	41	63
Učešće najvećih 5 kompanija u ukupnoj premiji osiguranja	77%	64%	61%	51%	56%

Izvor: Swiss Re Sigma, centralne banke i supervizorske agencije, društva za osiguranje

Opadajući trend sektora osiguranja u zemljama regiona se usporio u prvoj polovini 2012, tako da je stopa rasta iznosila -0,27% u odnosu na -4,01% u 2011. Trend kretanja dva tržišna segmenta osiguranja u prvoj polovini 2012. je suprotan imajući u vidu da je premija neživotnih osigurnaja opala za 2,22% dok je premija životnih osiguranja porasla za 2,06%.

Nameće se zaključak da tržište osiguranja u regionu jugoistočne Evrope predstavlja u isto vreme i veliki potencijal, ali i izazov imajući u vidu trenutnu makroekonomska situaciju zemalja regiona. Treba očekivati da zbog veoma niskog nivoa razvoja tog tržišta zemlje sa nižim učešćem premije po stanovniku i nižim učešćem premije u BDP-u, poput Albanije, Rumunije i Srbije, ostvare brži rast u odnosu na tržišta sa većom tržišnom penetracijom, poput Hrvatske i Mađarske.

Srbija

U Srbiji na kraju 2012. godine posluje 28 društava za osiguranje, od čega se četiri bave reosiguranjem. Od 24 društva koja se bave osiguranjem, šest su kompozitna

daci za kraj 2012. godine nisu bili dostupni u trenutku izdavanja ove analize). Najveći deo poslova osiguranja na tržištu Srbije obavlja se preko ćerki multinacionalnih kompanija, koje su ušle na tržište ili kao greenfield investicije ili preuzimanjem već postojećih osiguravajućih kompanija koje su poslovale u Srbiji. Najveće osiguranje - Dunav, sa većinskim državnim vlasništvom, i dalje zauzima dominantno mesto sa 29% tržišnog učešća na kraju 2012. godine.

U posmatranom periodu, na tržištu Srbije zabeležen je stalni rast premije životnog osiguranja i nestabilno kretanje premije neživotnog osiguranja koja u 2012. godini posle oporavka tržišta osiguranja u 2011. godini ponovo ostvaruje pad. Dominantno učešće u ukupnoj premiji ostvaruje tržište neživotnog osiguranja, sa učešćem od oko 80%, što je pokazatelj nerazvijenosti tržišta (na razvijenim tržištima Evrope učešće životnog osiguranja prelazi 50% ukupne premije osiguranja).

Pad ukupne premije (posmatrano u odnosu na promenu ukupne premije u evrima, a ne u stvarnoj dinarskoj vrednosti) pre svega je posledica pada premije na tržištu neživotnog osiguranja i to obaveznog osiguranja

od odgovornosti i osiguranja motornih vozila, dok premija životnog osiguranja raste kao posledica rasta broja polisa i broja osiguranika, što je bilo i očekivano zbog niske polazne osnove. Prema poslednjim dostupnim podacima, manje od 10% populacije koristi životno osiguranje. Zakonski najuređeniji deo tržišta je osiguranje motornih vozila, koje je ujedno i najveće po zastupljenosti u osiguranju sa skoro 40% učešća u ukupnoj premiji.

Detaljnija analiza sektora osiguranja u Srbiji pokazuje da je isti i dalje nerazvijen i nalazi se znatno ispod proseka zemalja centralne i istočne Evrope. U prilog tome govore pokazatelji razvijenosti tržišta osiguranja, kao što su odnos ukupne premije i bruto domaćeg proizvoda i ukupna premija po glavi stanovnika, koji su u Srbiji na znatno nižem nivou u odnosu na zemlje EU i CEE i u 2012. godini. Razlozi za ovakvo stanje su višestruki, ali među najznačajnije treba svrstati stanje u privredi, slab privredni rast, relativno niži životni standard stanovništva, nerazvijenu kulturu i tradiciju osiguranja i needukovanost osiguranika i potencijalnih osiguranika, nerazumevanje potencijala i koristi sektora od strane države itd. Ovakva situacija sa druge strane može ukazati na značajan potencijal tržišta osiguranja u Srbiji, što će u najvećoj meri zavisiti od privrednog rasta i rasta životnog standarda u budućem periodu.

Učešće ukupne premije u ukupnom bruto domaćem proizvodu u Srbiji iznosi oko 1,82% u 2012. godini, za razliku od CEE zemalja gde je ovaj pokazatelj 2,62%, dok je ukupna premija po glavi stanovnika u Srbiji 75 evra u 2012. godini, a u CEE zemljama u proseku 209 evra.

Posle značajnog rasta u 2007. i 2008, kao i u drugim zemljama iz regiona, u Srbiji je došlo da značajnog pada ukupne realne premije u 2009. Taj pad je nastavljen u 2010, dok se blag oporavak uočava u 2011. Trend pada se nastavlja i u 2012, u skladu sa ekonomskom recesijom. Kretanje ukupne premije je uslovljeno pre svega kretanjem premije neživotnog osiguranja koje ima dominantno učešće, dok je premija životnog osiguranja imala drugačiji trend i pokazuje konstantan rast i u uslovima krize, što se može objasniti veoma niskim stepenom razvoja ove vrste osiguranja i niskom polaznom osnovom.

Ukupna premija osiguranja obuhvata premiju neživotnog osiguranja u iznosu od 439 miliona evra (80.71%) i premiju životnog osiguranja u iznosu od 105 miliona evra (19.29%). Ovakva segmentacija tržišta u Srbiji posledica je nižeg životnog standarda u odnosu na zemlje CEE, što značajno utiče na nisku razvijenost segmenta životnog osiguranja, ali i ukazuje na mogućnosti razvoja.

Premija životnog osiguranja po stanovniku za 2012. godinu je značajno ispod ovog pokazatelja u CEE regionu, ali treba uzeti u obzir da se u periodu od 2007. do 2012. godine premija životnog osiguranja povećala 1,7 puta. U okviru životnog osiguranja dominantno učešće ima klasično osiguranje života, sa učešćem od 86,94%. Prema broju proizvođača koji su u ponudi osiguravajućih kompanija koje se bave životnim osiguranjem, Srbija se nalazi na samom začelju u regionu, što je još jedan od pokazatelja koji ide u prilog tvrdnji o nedovoljnoj razvijenosti tržišta životnog osiguranja u Srbiji.

GLAVNA KRETANJA U ZEMLJAMA REGIONA U 2012. GODINI SE MOGU SUMIRATI NA SLEDEĆI NAČIN:

Tržište osiguranja u posmatranim zemljama je znatno nerazvijenije u odnosu na tržište osiguranja u EU i posmatrano na centralnu i istočnu Evropu u celosti (CEE).

Za posmatrane zemlje je, kao i za sve zemlje CEE regiona, karakteristično da ukupna premija osiguranja od 2009. godine ima opadajući trend, s tim što je najveći pad ostvaren u najrazvijenijoj od posmatranih zemalja i zemlji sa značajnim učešćem unit-linked proizvoda, Mađarskoj. Tražnja za unit-linked proizvodima opada nakon perioda velike ekspanzije;

U 2012. godini je u odnosu na 2011. godinu došlo da pada premije neživotnog osiguranja u svim zemljama. S druge strane, premija životnog osiguranja je u 2012. godini ostvarila rast u svim zemljama regiona osim u Mađarskoj, pre svega usled pada tražnje za unit-linked proizvodima.;

Po visini ukupne premije osiguranja u 2012. godini tržište osiguranja u Mađarskoj je i pored ostvarenog pada prvo po veličini u poređenju sa ostalim analiziranim tržištima osiguranja.;

Takođe, u 2012. godini u zemljama sa većom tržišnom saturacijom, kao što su Hrvatska i Mađarska pre svega, došlo je do pada premije po glavi stanovnika, dok je na pojedinim manje razvijenim tržištima premija po glavi stanovnika skromno porasla čak i u uslovima krize, što ukazuje na nisku osnovu i nizak stepen razvoja i penetracije ovih tržišta;

Učešće premije osiguranja u BDP-u je neznatno poraslo u skoro svim posmatranim zemljama, sa izuzetkom Mađarske, Rumunije i Albanije. Ipak, u većini zemalja je došlo do pada ili stagnacije BDP-a, tako da nije bilo efektivnog rasta premije;

Karakteristika svih posmatranih zemalja regije je veoma oštra konkurencija u segmentu osiguranja motornih vozila, kao i veoma visok stepen učešća premije obaveznog osiguranja auto-odgovornosti, što samo potvrđuje zaključak o nerazvijenosti tržišta osiguranja u ovim zemljama;

Koncentracija na tržištu osiguranja u analiziranim zemljama, posmatrana u odnosu na učešće najvećih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja, nije promenjena u odnosu na 2011. godinu.

Premija neživotnog osiguranja po stanovniku, za 2012. godinu, takođe je ispod istog pokazatelja u CEE regionu. U periodu od 2007. do 2012. godine, ukupna premija neživotnog osiguranja je pala. Najznačajnije učešće u premiji neživotnog osiguranja ima premija po osnovu obaveznog osiguranja od auto-odgovornosti sa učešćem od 39% i premija osiguranja ostale imovine sa učešćem od 18%. Sve vrste neživotnih osiguranja beleže pad premije u odnosu na prethodnu godinu, pre svega osiguranja motornih vozila (MTPL i kasko), što se može objasniti značajnim padom prodaje od strane lizing kuća (tj. prodaje novih automobila) koje su bile najznačajniji kanal prodaje ove vrste osiguranja i regulisanom cenom obaveznog osiguranja od odgovornosti u dinarima, koja nije pratila depresijaciju dinara u 2012. godini.

Na tržištu osiguranja u Srbiji postoji relativno visok stepen koncentracije. Učešće najvećih osiguravajućih kompanija na tržištu je visoko. To je posledica razvoja tržišta u prošlosti i značajne uloge velikih društvenih i državnih preduzeća. U 2012. godini, pet najvećih kompanija: Dunav, Delta Generali, DDOR, Wiener i Uniqa neživot u ukupnoj premiji učestvuju sa oko 77,32%. U 2012. godini učešće pet najvećih osiguravajućih kompanija na tržištu neživotnog osiguranja u Srbiji je iznosilo 67,85%, dok je na tržištu životnog osiguranja učešće najveće tri kompanije bilo 71,72%. U periodu od 2007. do 2012. godine može se uočiti blag pad koncentracije na tržištu, što ukazuje na povećanje konkurentnosti tržišta tokom proteklog perioda.

Finansijsko tržište u Srbiji karakteriše visoka bankocentričnost koja ukazuje sa jedne strane na nerazvijenost i plitkost finansijskog sektora, a sa druge strane ukazuje potencijalno na prostor za razvoj sektora osiguranja.

SRBIJA U ODNOSU NA ZEMLJE U OKRUŽENJU

U odnosu na izabrane zemlje u okruženju (Hrvatska, Mađarska, Bugarska, Rumunija) sektor osiguranja Srbije je i u apsolutnim i u relativnim merama najmanji i najnerazvijeniji.

U odnosu na te zemlje karakteristično je i to što je sektor osiguranja najkoncentrisaniji, iako sa druge strane postoji relativno veliki broj malih društava za osiguranje u odnosu na veličinu tržišta, te se može očekivati konsolidacija tržištu u narednom periodu, pa i izlazak pojedinih stranih kompanija.

Jedan od bitnih pokazatelja razvijenosti sektora osiguranja je učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja. Može se primetiti da je ovaj pokazatelj na niskom nivou u Srbiji u odnosu na zemlje okruženja. Može se očekivati da će u narednom periodu sektor životnog osiguranja ostvarivati brži rast i da će se njegovo učešće u ukupnoj premiji približavati učešću koje imaju druge zemlje iz regiona. Treba istaći da u Srbiji nije dozvoljena prodaja tzv. "unit linked" proizvoda, specifične vrste investicionih proizvoda koje prodaju društva

za životno osiguranje, što je jedan od faktora značajnog rasta i većeg učešća ove vrste osiguranja u ostalim zemljama, naročito na tržištu Mađarske.

I premija po stanovniku je u Srbiji na najnižem nivou, s tim što je ta razlika značajno veća u odnosu na Hrvatsku i Mađarsku. Isto to se može zaključiti i prema učešću premije u bruto društvenom proizvodu, koje je niže od nivoa koje ostvaruju druge zemlje iz regiona, sa izuzetkom Rumunije.

I u Srbiji kao i u zemljama u okruženju veliko je prisustvo i učešće društava u stranom vlasništvu, koja zajedno drže više od polovine ukupnog tržišta. Ipak u Srbiji kao i u Hrvatskoj, prisutno je i dalje državno vlasništvo u najvećoj kompaniji na tržištu na kraju 2012. godine. Za razliku od Hrvatske, koja je odlučila da proda svoje najveće osiguranje, Croatia osiguranje, Srbija za sada ne menja strategiju u pogledu Dunav osiguranja.

Hrvatska

Prema visini premije osiguranja u 2012. tržište osiguranja u Hrvatskoj je treće po veličini u poređenju sa ostalim analiziranim tržištima osiguranja. Premija osiguranja na hrvatskom tržištu je u konstantnom padu od 2008, s tim što se u 2011. i 2012. stopa pada povećava u odnosu na 2010. Ukupna premija je u 2012. smanjena u odnosu na 2011. za 2,28%, dok je smanjenje ukupne premije u 2011. u odnosu na 2010. iznosilo 3,07%, pre svega usled pada kasko osiguranja i ostalih osiguranja imovine koji u 2012. ostvaruju učešće od 22% u premiji neživotnog osiguranja, a koji su najviše pogođeni globalnom ekonomskom krizom. Pad premije posledica je usporavanja privrednog rasta, rasta nezaposlenosti i smanjenja realnih dohodaka. Usled političke stabilnosti i skorog ulaska u EU raste atraktivnost tržišta Hrvatske za strane investitore. Konvergencija sa propisima EU dovela je do poboljšanja poslovnog okruženja.

Iako je učešće ukupne premije u bruto društvenom proizvodu (BDP) neznatno iznad ovog pokazatelja u CEE regionu, niska stopa učešća premije osiguranja u BDP-u u odnosu na zemlje zapadne Evrope ukazuje na prostor za rast u ovom sektoru. Takođe, ukupna premija osiguranja po glavi stanovnika neznatno je veća u odnosu na CEE, ali je na znatno manjem nivou u odnosu na razvijenija tržišta osiguranja.

Ukupna premija obuhvata premiju neživotnog osiguranja (72,80%) i premiju životnog osiguranja (27,20%). Ovakva segmentacija tržišta je karakteristična za nerazvijena tržišta i ukazuje na prostor za rast tržišta.

Premija životnog osiguranja u 2012. godini je ostala na istom nivou kao 2011. BDP i plate padaju u 2012. u odnosu na 2011, dok nezaposlenost raste. U okviru proizvoda životnog osiguranja zastupljeni su i unit-linked proizvodi, ali se čini da tražnja za ovim proizvodima u 2012. godini značajno opada.

Mi ne prodajemo osiguranje. Mi kupujemo vaš rizik.

Kada stvari krenu nepredviđenim tokom, nemate razloga za brigu. UNIQA je pouzdan oslonac vašeg biznisa, šta god se dogodilo. Prilagođavamo se svim specifičnostima vašeg posla i dajemo kompletna rešenja za potpunu sigurnost vašeg poslovanja, osiguranje imovine, zaposlenih i opreme.

UNIQA
osiguranje

To je UNIQA.

150 godina tradicije
17,5 miliona ugovora
8,5 miliona zadovoljnih klijenata
22.000 lojalnih saradnika
1.800 filijala širom Evrope
20 država

www.uniqa.rs

Kontakt centar: 011 20 24 100

 WORLD FINANCE

Best Insurance Company 2012, Serbia

Tržište osiguranja u Hrvatskoj

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna premija (u milionima EUR)	1.341	1.282	1.269	1.230	1.202
Ukupna premija - neživotno osiguranje (u milionima EUR)	988	943	932	903	875
Ukupna premija - životno osiguranje (u milionima EUR)	353	339	337	327	327
Ukupna premija / bruto domaći proizvod	2,81%	2,81%	2,76%	2,68%	2,74%
Ukupna premija po glavi stanovnika (u EUR)	302	289	287	279	273
Premija neživotnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	223	213	211	205	199
Premija životnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	79	76	76	74	74
Broj osiguravajućih kompanija na tržištu	29	30	27	27	28
Broj domaćih/inostranih osiguravajućih kompanija	11/18	12/18	12/15	12/15	12/16
Učešće najveće 3 kompanije u ukupnoj premiji osiguranja	56,28%	53,75%	52,85%	52,69%	52,81%

Izvor: Swiss Re Sigma, centralne banke i supervizorske agencije, društva za osiguranje

U 2012. godini učešće pet najvećih kompanija koje se bave neživotnim osiguranjem u ukupnoj premiji neživotnog osiguranja u Hrvatskoj je 64,31%, (procena za ceo CEE region: 52-55%), što ukazuje na nižu konkurentnost na tržištu neživotnog osiguranja u odnosu na CEE. Tržišno učešće pet najvećih kompanija u 2012. godini u ukupnoj premiji je 64,31%, ali je u odnosu na 2007. godinu ovaj procenat manji za 7,25 procentnih poena, što može ukazivati na povećanje konkurencije na tržištu osiguranja Hrvatske. Najveće tržišno učešće ima Croatia osiguranje d.d. sa pretežno državnim vlasništvom i koje se nalazi trenutno u postupku prodaje.

Mađarska

Po visini ukupne premije osiguranja u 2012. tržište osiguranja u Mađarskoj je prvo po veličini u poređenju sa ostalim analiziranim tržištima osiguranja. Ovo tržište osiguranja karakteristično je po značajnom nivou penetracije tržišta u odnosu na ostale posmatrane zemlje, budući da se premija po BDP u 2012. nalazi za 0,9 procentnih poena iznad proseka koji važi za CEE region.

Ipak, ovaj pokazatelj opada od 2007. usled pada ukupne premije osiguranja, pre svega premije neživotnog osiguranja, koja je od 2009. u stalnom padu. Glavna karakteristika tržišta osiguranja Mađarske u odnosu na sve posmatrane zemlje je izrazito visoko učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji koje je u svim periodima od 2007. do 2012. veće od 50%, što je karakteristika razvijenih tržišta.

Premija životnog osiguranja po stanovniku za 2012. je iznad istog pokazatelja u CEE regionu. Međutim, uočava se nestabilnost u kretanju ovog pokazatelja, budući da je nakon naznaka oporavka ovog tržišta u 2010, nakon pada prouzrokovanog početkom krize godinu dana ranije, ponovo ostvaren pad premije u 2011, koji se nastavlja i u prošloj godini. Najznačajnije učešće u premiji životnog osiguranja imaju tzv. unit-linked proizvodi, sa učešćem od 65,01% u 2012. godini, koje je u odnosu na prethodnu godinu ostvarilo pad od 2,04%. Ostale (tradicionalne) vrste životnog osiguranja su ostvarile pad ili stagnaciju u istom periodu. U 2012. godini došlo je do pada premije životnog osiguranja usled pada unit-linked proizvoda, dok su ostale vrste tradicionalnih proizvoda

Tržište osiguranja u Mađarskoj

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna premija (u milionima EUR)	3.438	2.877	3.001	2.941	2.653
Ukupna premija - neživotno osiguranje (u milionima EUR)	1.611	1.414	1.388	1.366	1.257
Ukupna premija - životno osiguranje (u milionima EUR)	1.827	1.463	1.614	1.575	1.378
Ukupna premija / bruto domaći proizvod	3,25%	3,15%	3,09%	2,92%	2,71%
Ukupna premija po glavi stanovnika (u EUR)	342	287	300	294	265
Premija neživotnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	160	141	139	137	127
Premija životnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	182	146	161	158	138
Broj osiguravajućih kompanija na tržištu	33	32	32	32	32
Učešće najveće 3 kompanije u ukupnoj premiji osiguranja	46,22%	47,10%	46,59%	42,98%	42,57%

Izvor: Swiss Re Sigma, centralne banke i supervizorske agencije, društva za osiguranje

životnog osiguranja opali usled velikog broja otkupa polisa i isteka perioda osiguranja postojećih polisa bez njihovog obnavljanja, kao rezultat ekonomske krize.

Sa druge strane, premija neživotnog osiguranja po stanovniku za 2012. je ispod pokazatelja za CEE region. Budući da je pomenuti pokazatelj nastavio da opada i u 2012, može da se zaključi da neživotno osiguranje nije uspelo da se oporavi nakon početka krize od 2009. Najznačajnije učešće u premiji neživotnog osiguranja ima premija od osiguranja od požara i drugih opasnosti, sa učešćem od 25,10% i osiguranje od auto-odgovornosti sa učešćem od 23,03%. Najznačajniji pad koji je uticao na pad ukupne premije neživotnog osiguranja je primećen u okviru dve vrste neživotnog osiguranja, osiguranja po osnovu auto-odgovornosti i kasko osiguranja, koje su u prethodnim periodima imale najveće učešće. Među faktorima koji su doprineli padu su pad cene auto-odgovornosti iz godine u godinu usled jake konkurencije između osiguravajućih kompanija, kao i usled boljeg racija šteta zbog smanjenja broja nesreća na putevima.

Tržišno učešće najvećih pet kompanija u Mađarskoj je značajno (61,47% za 2012. godinu) iako pokazuje tendenciju smanjenja od 2009. godine. Najvećih pet kompanija je u privatnom stranom vlasništvu.

Rumunija

Prema visini ukupne premije osiguranja u 2012, tržište osiguranja u Rumuniji je drugo po veličini u poređenju sa ostalim analiziranim tržištima osiguranja. Istraživanjem dostupnih informacija stiče se utisak da su glavne prednosti tržišta osiguranja u Rumuniji relativna otvorenost za strane investitore i velika konkurencija na tržištu osiguranja, što se može zaključiti i iz velikog broja učesnika na tržištu u odnosu na veličinu tržišta. Takođe analiza dostupnih informacija i veoma niska stopa učešća ukupne premije u bruto domaćem proizvodu u odnosu na druge zemlje u regionu, ukazuje na prostor za razvoj tržišta osiguranja.

Visoko učešće premije neživotnog osiguranja u ukupnoj premiji u odnosu na premiju životnog osiguranja i niska stopa premije osiguranja u odnosu na BDP ukazuju da Rumuniju karakteriše nizak stepen penetracije tržišta. Učešće ukupne premije u ukupnom bruto domaćem proizvodu iznosi 1,41% u 2012. godini (CEE: 2,62%). Ukupna premija po glavi stanovnika u 2012. godini je više od dva puta manja u odnosu na CEE region (Rumunija: 86.93 evra, CEE: 209 evra), što takođe važi i za odnos bruto premije neživotnog osiguranja po glavi stanovnika (Rumunija: 67.98 evra, CEE: 149 evra), kao i životnih osiguranja (Rumunija: 18.95 evra, CEE: 60 evra).

Kao i u većini zemalja u regionu, tržište osiguranja u Rumuniji je bilo najviše pogođeno ekonomskom kri-

Tržište osiguranja u Rumuniji

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna premija (u milionima EUR)	2.428	2.093	1.972	1.875	1.856
Ukupna premija - neživotna osiguranja (u milionima EUR)	1.928	1.716	1.586	1.477	1.451
Ukupna premija - životna osiguranja (u milionima EUR)	500	377	386	398	405
Ukupna premija / bruto domaći proizvod (%)	1,77%	1,81%	1,62%	1,43%	1,41%
Ukupna premija po glavi stanovnika (u EUR)	112,93	97,53	92,10	87,59	86,93
Premija neživotnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	89,69	79,96	74,06	68,98	67,98
Premija životnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	23,24	17,57	18,04	18,60	18,95
Broj osiguravajućih kompanija na tržištu (uključujući reosiguranje)	43	45	43	43	41
Učešće najveće 3 kompanije u ukupnoj premiji osiguranja	36,00%	36,17%	36,35%	34,12%	36,62%

Izvor: Swiss Re Sigma, centralne banke i supervizorske agencije, društva za osiguranje

zom u 2009. godini. Trend smanjenja bruto premije se nastavlja i nakon 2009. godine, iako BDP Rumunije u tim godinama beleži postepen rast.

Učešće premije neživotnog osiguranja u ukupnoj premiji u 2012. godini od oko 78% u odnosu na učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji u istom periodu od oko 22% je na približno istom nivou tokom celokupnog posmatranog perioda. Ovakva segmentacija tržišta osiguranja je karakteristična za nerazvijena tržišta i ukazuje na prostor za dalji rast tržišta životnog osiguranja. Tokom poslednjih nekoliko godina kao naročito popularni proizvodi životnog osiguranja u Rumuniji javljaju se tzv. unit-linked proizvodi. Generalno istraživanje tržišnih informacija ukazuje da je učešće unit-linked osiguranja neznatno opalo, uglavnom usled neraspoloživosti dodatnih izvora štednje. Regulator smatra da su ovi proizvodi ipak odigrali važnu ulogu u orijentaciji osiguranika ka sofisticiranijim proizvodima sa većim prinosima.

Bez obzira na pad ukupne bruto premije u Rumuniji nakon 2008. godine, učešće životnog osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja konstantno raste nakon pada u 2009. godini. Premija životnog osiguranja u 2012. godini beleži rast od 1,62% u odnosu na 2011. godinu.

Rumunsko tržište karakteriše veliki broj osiguravajućih kompanija (41 osiguravajuće kompanije poslovala su u 2012. godini). Usporavanje rasta bruto premije može uticati na konsolidaciju tržišta osiguranja u smislu udruživanja postojećih kompanija u cilju racionalizacije poslovanja. U 2012. godini učešće pet najvećih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja u Rumuniji iznosi 53,42%, slično kao u CEE regionu.

Bugarska

Po visini ukupne premije osiguranja u 2012. godini, tržište osiguranja u Bugarskoj je četvrto po veličini u poređenju sa ostalim analiziranim tržištima osiguranja. Istraživanjem tržišta osiguranja u Bugarskoj stiče se utisak da ovo tržište karakteriše solidna regulativa koju sprovodi

Komisija za nadzor finansijskog sektora, kao i značajna konkurencija, što možemo zaključiti iz velikog broja učesnika u odnosu na veličinu tržišta.

U 2012. godini učešće premije životnih osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja je iznosilo 17% (CEE: 28,7%), dok je učešće neživotnih osiguranja u ukupnoj premiji iznosilo 83% (CEE: 71,3%), što ukazuje na nisku razvijenost tržišta životnog osiguranja i karakteristično je za zemlje koje imaju manji životni standard.

Učešće ukupne premije u ukupnom bruto domaćem proizvodu (BDP) u 2012. godini bilo je 2,67% što je približno jednako istom pokazatelju za CEE region (2,62%). S druge strane, bruto premija po glavi stanovnika znatno je manja u odnosu na CEE region (Bugarska: 117 evra, CEE: 209). Niska stopa ukupne premije po glavi stanovnika ukazuje na prostor za rast ukupnog sektora osiguranja, a isti zaključak se može doneti posmatranjem bruto premije po glavi stanovnika, posebno za premiju neživotnih osiguranja po stanovniku (Bugarska: 97 evra, CEE: 149 evra), kao i premiju životnih osiguranja po glavi stanovnika (Bugarska: 20 evra, CEE: 60 evra).

Premija neživotnog osiguranja beleži značajan pad u 2009. godini, što je pojava i na svim ostalim posmatranim tržištima osiguranja, s tim da je značajan pad tržišta osiguranja u Bugarskoj ostvaren i u 2010. godini, nakon čega ovaj segment tržišta stagnira. Za razliku od tržišta neživotnog osiguranja, premija životnog osiguranja je najviše pogođena krizom u 2009. godini, ali nakon toga beleži rast uz postepeni oporavak. Ključ porasta premije i učešća životnog osiguranja jeste rast prodaje proizvoda unit-linked osiguranja.

Dostupne informacije ukazuju na to da je bugarsko tržište životnog i neživotnog osiguranja otvoreno za inostrane kompanije. Strani osiguravači su se dobro pozicionirali i tržište osiguranja u Bugarskoj je u potpunosti privatizovano.

U 2012. godini učešće pet najvećih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja u Bugarskoj je 56,53%, što ukazuje na to da nivo konkurentnosti ne odstupa značajno u odnosu na CEE regiju.

Tržište osiguranja u Bugarskoj

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupna premija (u milionima EUR)	926	860	808	813	820
Ukupna premija - neživotno osiguranja (u milionima EUR)	799	758	694	696	683
Ukupna premija - životno osiguranje (u milionima EUR)	126	102	114	118	137
Ukupna premija / bruto domaći proizvod	2.61%	2.46%	2.24%	2.09%	2.67%
Ukupna premija po glavi stanovnika (u EUR)	121	113	107	117	117
Premija neživotnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	105	100	92	100	98
Premija životnog osiguranja po glavi stanovnika (u EUR)	16	13	15	17	20
Broj osiguravajućih kompanija na tržištu	n/d	n/d	n/d	n/d	35
Učešće najveće 3 kompanije u ukupnoj premiji osiguranja	39.84%	39.38%	37.33%	35.60%	35.98%

Izvor: Swiss Re Sigma, centralne banke i supervizerske agencije, društva za osiguranje

Recept za uspeh

Za samo šest godina poslovanja u Srbiji, UNIQA osiguranje je postalo jedna od pet vodećih kompanija u oblasti osiguranja. I u narednom periodu, UNIQA planira da nastavi sa trendom iz prethodnih godina i da raste više od prosečnog rasta tržišta osiguranja u Srbiji

Tokom šest godina poslovanja u Srbiji UNIQA osiguranje, članica jednog od vodećih osiguravajućih koncerna austrijske UNIQA grupe, koja posluje na 20 tržišta centralno-istočne Evrope i ima 18 miliona klijenata, investirala je više od 50 miliona evra, a kompanija danas posluje u 25 filijala i broji 775 zaposlenih koje odlikuje vrhunsko znanje, profesionalizam i posvećenost klijentima.

Za samo šest godina poslovanja u Srbiji UNIQA osiguranje je postalo jedna od pet vodećih kompanija u oblasti osiguranja. Već petu godinu zaredom, to je kompanija sa najvećim rastom među osiguravajućim kućama u Srbiji. Pola decenije konstantnog napretka i najvećeg rasta u industriji osiguranja, vrhunskog kvaliteta u poslovanju i posvećenosti servisiranju klijenata i brzini u isplati šteta, rezultiralo je time da UNIQA osiguranje, od strane prestižnog magazina „World Finance“ bude proglašeno za najbolje osiguranje u Srbiji u 2012. godini. Više od 1,2 miliona zadovoljnih klijenata u Srbiji potvrđuje – sa pravom.

Zaposleni, svojim trudom i profesionalnošću, imaju velikog udela u tom uspehu – njihova kreativnost i znanje glavni su pokretač inovacija u kompaniji. Posvećenost zajedničkoj viziji i jasno definisanim vrednostima, odlika su UNIQA osiguranja, a zaposlenima se posvećuje posebna pažnja kroz kontinuiranu edukaciju, motivaciju i promovisanje organizacione kulture.

Osnovni postulati u poslovanju UNIQA osiguranja su dobrobit klijenata koji su uvek na prvom mestu, inovativni pristup, uvođenje novih komunikacijskih kanala, proizvodi i usluge koji se prilagođavaju potrebama klijenata, tačnost i brzina, savetovanje i

partnerski odnos. Osluškujući potrebe svojih sadašnjih i budućih klijenata, UNIQA konstantno ulaže u poboljšanje proizvoda i usluga. Osim brojnih usluga i rešenja koji je odvajaju od konkurencije, to je jedino osiguravajuće društvo koje ima posebno razvijeno odeljenje za saradnju sa bankama. Svakodnevno unapređenje portfolija i više od 20 novih proizvoda osiguranja čine kompletan asortiman proizvoda UNIQA osiguranja.

UNIQA je snažan i prepoznatljiv brend, koji klijenti prepoznaju kao lidera u inovacijama. Brojni ekskluzivni i jedinstveni servisi dostupni su isključivo klijentima UNIQA osiguranja - MeteoUNIQA – besplatno SMS upozorenje na vremenske nepogode, UNIQA web shop preko koga je moguća kupovina polisa putnog osiguranja u inostranstvu, kao i polisa osiguranja domaćinstva, My service centar koji podrazumeva da agenti prodaje UNIQA osiguranja sa sobom nose pravu mobilnu kancelariju „spakovanu“ u mali kofer, besplatna dostava polisa na željenu adresu, Pomoć na putu koji za sve klijente KASKO osigura-

nja obezbeđuje pomoć na putu, kao i MedUNIQA I UNIQA kontakt centar – pruža podršku klijentima 24 časa, MedUNIQA Mobilni centar za brigu o zdravlju - specijalni kamion za obavljanje preventivnih pregleda.

Osim što je lider u inovacijama, UNIQA je lider i na polju društvene odgovornosti. Svesna da se uspeh jedne kompanije ogleda i u nenoj društvenoj odgovornosti, UNIQA je tokom šest godina podržala brojne humanitarne projekte i akcije, saradivala sa UNICEF-om na njihovim projektima Škole bez nasilja, pomogla brojnim zdravstvenim ustanovama i učinila mnogo toga kako bi pomogla lokalnoj zajednici u kojoj posluje.

I u narednom periodu, UNIQA planira da nastavi sa trendom iz prethodnih godina i da raste više od prosečnog rasta tržišta osiguranja u Srbiji. Naš planirani rast baziraće se na rastu portfolija, a fokus, kao i ranijih godina, biće na svim vrstama osiguranja, sa posebnim akcentom na životnom osiguranju i na MedUNIQA dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, koje je u Srbiji potpuna novina.

Osnovni podaci o bankama u vlasništvu stranih lica i o grupacijama kojima one pripadaju

Rang ¹	Nazivi i sedišta stranih banaka u Srbiji	Osnovni podaci		Način ulaska na tržište Srbije	Grupacije kojima pripadaju		
		Aktiva u hiljadama, 31.12.2012.			Naziv i sedište grupacije	Godina osnivanja	Aktiva, u mlrd. EUR 2011**
		RSD	EUR ²				
1 (1)	Banca Intesa a.d. Beograd	413.329.587	3.654.550	Kupovina Delta banke (2005), a potom i Panonske banke (2006)	Intesa Sanpaolo, Milano	1823 (od 1998. pod nazivom Banca Intesa)	638,6
2 (3)	Raiffeisen banka a.d. Beograd	199.510.198	1.764.016	Greenfield (2001)	Raiffeisen Bank International, Vienna	1927	146,8
3 (4)	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	243.553.784	2.153.438	2001-2005. (HVB banka) kupila Eksim banku 2005, a Unicredit HVB 2007.	Unicredit – Bank Austria AG Vienna	Bank Austria (1855), od 2005. članica UCredit	925,9
4 (5)	Eurobank EFG a.d. Beograd	168.480.146	1.489.656	Kupila Postbanku 2003. i Nacionalnu štedionicu 2006.	European Financial Group EFG -Eurobank Ergasias SA Athens	Eurobank Org. (1990), EFG od 2000.	146
5 (6)	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	202.925.235	1.794.211	Greenfield (1991), a obnova licence 2001.	Societe Generale S.A, Paris	1864	1.180,2
6 (8)	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	168.927.504	1.493.612	Greenfield, 2002	Hypo Alpe Adria Bank AG, Klagenfurt, Austria	1896 (pod nazivom HypoAAB od 1980)	35,1
7 (9)	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	413.329.587	3.654.550	Kupila Jubanku (2005)	Alpha bank A.E Athens	1879	146
8 (10)	NBG - Vojvođanska banka, Novi Sad	104.063.825	920.105	Kupila Vojvođansku banku (2006) pod generičkim imenom	National Bank of Greece	1868	113,6
9 (12)	Sberbank (Volksbank) a.d. Beograd	101.884.374	900.834	Volksbank kupila Trust banku, a 2012. Sberbank preuz.V.b.Beč	Sberbank, Moskva 2012	...	259,8
10 (13)	Erste Bank a.d. Novi Sad Beograd	72.076.944	637.285	Kupila Novosadsku banku, 2005	Erste Group Bank, Vienna	1819	209,8
11 (14)	ProCredit Bank a.d. Beograd	67.825.929	599.699	Kupila 2004. Microfinance bank	ProCredit Holding A.G. Frankfurt	1998	5,5

Izvor: Godišnji izveštaji i web sajtovi banaka i njihovih grupacija

1 Rang na listi stranih banaka, a u zagradi je rang banke na listi svih banaka u Srbiji, dakle, uključujući i domaće banke.

2 Prema srednjem kursu od 113,1 dinara

Osnovni podaci o bankama u vlasništvu stranih lica i o grupacijama kojima one pripadaju

Rang ¹	Nazivi i sedišta stranih banaka u Srbiji	Osnovni podaci		Način ulaska na tržište Srbije	Grupacije kojima pripadaju		
		Aktiva u hiljadama, 31.12.2012.			Naziv i sedište grupacije	Godina osnivanja	Aktiva, u mlrd. EUR 2011**
		RSD	EUR ²				
12 (15)	Piraeus Bank a.d. Beograd	61.887.590	547.194	Kupila Atlas banku 2005.	Piraeus bank SA, Athens	1916	49,35
13 (16)	Crédit Agricole banka Srbija a.d. Novi Sad	63.791.198	564.025	Kupila Meridian banku 200	Credit Agricole S.A. Paris	1894	1.877,7
14 (17)	NLB banka a.d. Beograd	42.776.154	378.215	Kupila Kontinental banku, 2005	Nova ljubljanska banka, Ljubljana	1889, NLB od 1994	16,4
15 (19)	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	46.231.807	408.769	Kupila tri banke 2005. (Niška banka, Zepter banka i Kulska banku)	OTP Bank, Budapest	National Savings Bank (1949), OTP od 2007	35
16 (22)	KBC banka a.d. Beograd	29.001.355	256.422	Kupila A banka, 2007.	KBC Usurence NV, Leuven, Brussels	1998	285,1
17 (25)	Marfin Bank a.d. Beograd	26.210.189	231.743	Kupila Centrobanku 200	Marfin Laiki Bank, Nicosia	Popular Bank Group 1901	33,76
18 (26)	Findomestic banka a.d. Beograd	19.901.737	175.966	Kupila Novu banku, 2006	Findomestic SPA, Florence (part of BNP Paribas)	1984 (Group 1820-1872)	1.963,4
19 (28)	Credy banka a.d. Kragujevac	15.789.913	139.610	Pod istim nazivom kupila je Komercijalna banka Maribor	Nova KBM D.D. Maribor	1862	4,8
20 (31)	Opportunity banka a.d. Novi Sad	7.847.989	69.390	Greenfield, 2002	Opportunity International, Investments Inc, Illinois	1971	n/a
21 (32)	Moskovska banka a.d. Beograd	7.397.200	65.404	Greenfield, 2008.	VTB Bank	1995	162,8
UKUPNO, STRANE BANKE		2.476.742.245	21.898.694	-	-	-	-

Izvor: Godišnji izveštaji i web sajтови banaka i njihovih grupacija

1 Rang na listi stranih banaka, a u zagradi je rang banke na listi svih banaka u Srbiji, dakle, uključujući i domaće banke.

2 Prema srednjem kursu od 113,1 dinara

Банке и осигурања

У СРБИЈИ И ЗЕМЉАМА РЕГИОНА
ПЕТ ГОДИНА КРИЗЕ 2008 – 2012.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

336.71(497.11)"2008/2012"(082)
336.71(4-12)"2008/2012"(082)
338.1(497)"2008/2012"(082)

BANKE i osiguranja u Srbiji i zemljama
regiona : pet godina krize 2008-2012. /
[glavni i odgovorni urednik Biljana
Stepanović]. - Beograd : Business info group,
2013 (Beograd : Politika). - 88 str. :
ilustr. ; 28 cm

Tiraž 5.000.

ISBN 978-86-89139-04-4

а) Банкарство - Србија - 2008-2012 -
Зборници б) Банкарство - Југоисточна Европа
- 2008-2012 - Зборници с) Привредни развој
- Балканске државе - 2008-2012 - Зборници
COBISS.SR-ID 198888972

UZ VAS - 68 GODINA

Najvažniji su nam poverenje i zadovoljstvo klijenata, dobrobit naših zaposlenih, kao i zajednice u kojoj poslujemo.

ddor.rs

[ddor](https://www.facebook.com/ddor)

021 480 2222

Unipol
GRUPPO

DDOR

ŽIVOT JE PREMIJA

Da li Vaša banka koristi svaku priliku da izgradi sigurnu i održivu budućnost?

ERSTE **BANK**

Member of Erste Group

Erste Grupa je jedna od vodećih finansijskih institucija na konkurentnom evropskom tržištu. Tokom 190 godina poslovanja, zajedno sa 17 miliona klijenata u 8 zemalja, naučili smo kako tržište Evrope diše i spremni smo da odgovorimo na različite izazove. Među prvima smo prepoznali važnost i potencijal projekata koji koriste obnovljive izvore energije i finansirali sa više miliona evra njihov dalji razvoj i realizaciju. Naše iskustvo i znanje omogućavaju nam da ponudimo jedinstvena i sveobuhvatna rešenja uz individualan pristup, maksimalnu podršku i posvećenost svakom klijentu.